

O lidech

Karel Čapek

I

O VLASTNÍM OKOLÍ

Stalo se mi tuhle, co už dlouho ne: že jsem podnikl výzkumnou výpravu do nejbližšího okolí svého stálého domicilu. I objevil jsem, že tam, kde před lety bylo neřádné předměstské pole, stojí teď spousta nových ulic s hladkými, jasnými domy. Někde se ještě staví z pěkných červených cihel, vedle už jenom omítají, až to sviští, a o krok dál se už lidé nastěhovali a je jim vidět oknem do kvartýru, jak větší záclony a přitloukají obrázky, a už se tu usídlili první pionýři obchodu, mlékárna, hokynář a niťářský krám, a všechno tu voní omítkou dosud čerstvou a nadějí do budoucnosti jako ve všech nových čtvrtích. A tu jsem zpozoroval, že mám z tohoto hemžení a budování jakousi neobyčejnou radost, že vyjadřuju polohlasným bručením svou nejvyšší spokojenost a uznanost nad tím stavebním ruchem a že se jaksi cítím osobně mile dojat tím, že se v mém okolí projevuje tolik podnikavosti a nadějného konání, vůbec vyvstala ve mně skoro otecká sympatie k této nové čtvrti, a kdybych byl měl víc pokdy, byl bych málem obešel ty nové přistěhovalce, uvítal je jménem sousedství, poptal se na jejich rodinné poměry a poradil jim, kam pověsit ten obraz Karlštejna. Místo toho jsem se musil spokojit se zevní inspekci a hloubat, z čeho vlastně pramení to mé potěšení. Inu, z čeho jiného: asi z toho, že se něco úspěšného děje v mém sousedství, to jest v širším okruhu mého já.

Je to tak: každý člověk má v sobě veliký počet různých já. Jedno, to hlavní a nejsilnější, je ovšem on sám. Potom přijde jeho rodinné já, pracovní já, stavovské já, národní já a tak dále. Vedle těchto různých sebevědomí je v něm také několikéré já lokální. První je já domu, člověku je, jako by se něco udobilo z jeho já, utrhne-li se na jeho bydlišti kousek omítky, a cítí jako osobní zadostučinění, je-li na „jeho“ domě něco vylepšeno. Rovněž „svou“ ulici chce mít v pořádku a mrzí se na všechno, co ji hyzdí, i když mu po tom vlastně nic není. Potom nastupuje čtvrtní já, člověk má daleko mohutnější zájem o to, co se staví v jeho okolí, než o to, co se buduje v Petřské čtvrti nebo na Hanspaulce. A pak je městské já, regionální já a tak dále: pořád širší a širší kruhy, a pořád je to jakési naše já, i když víc a více zředěné, pořád je to oblast našeho osobního zájmu, v níž nás každý úspěch a pokrok plní osobním uspokojením. Pane, to byste koukal, jak se u nás staví. A čtvrtní já se tím přímo naparuje, jako by na tom mělo svůj osobní podíl a zásluhu. Tak vidíš, člověče: když jsi se sem stěhoval, byla to taková mrzká periferie. Byly tu ohrady a smetiště a rokle, byla tu ještě žitná pole, ale zvalená od všeliké verbeže, a teď už tu lidé věší záclony, zedníci zvoní kladívky a paní niťářka s rukama zkříženými na životě očekává prvního zákazníka. A jaké to jsou jasné, prostranné domy, co lidu se do nich vejde, jaká je to krása! Jen se

podívejte, málo-li práce se tady nadělalo za mé paměti! To všechno kolem se, panečku, postavilo za tu dobu, co tady žiju. Tak vida, stálo to za to, a ne nadarmo jsem tu žil. Rosteme, rosteme: to se nám musí nechat. Jen aby se těm novým lidem tady dobře vedlo, myslí si člověk starousedlý se silným pocitem lokální paternity.

/ 1937 /

LIDÉ V DOMĚ

„Lidé v domě“ se neříká obyvatelům domu, nýbrž malířům pokojů, instalatérům a jiným mistrům, tovaryšům, učňům a silám, kteří občas vtrhnou do našich příbytků, aby je rozvrátili pod záminkou, že něco spravují, zařizují neb natírají. Tehdy si člověk stěžuje přátelům a známým, že „má lidi v domě“. Držím se staré a tzv. relativistické zásady, že lidé jsou různí, také lidé v domě jsou různí. Nejmohtnější dojem na mne udělali

betonáři, když se kdysi dostavili, aby mně zřídili na zahradě betonové plivátko, zvané bazén. Přesné v 10 hodin 37 minut se přivalilo k mému domu nákladní auto osazené šesti kolohnáty v overalech, byl to velkolepý pohled, měl jsem opojný pocit americké velkorysosti a takového toho moderního tempa. Šest kolohnátů se zahemžilo kolem auta a shodili z něho nějaké trámce a prkna, pytlíky s cementem, železné pruty a, náklad písku, kamión zahrčel, šest obrů do něho zas naskákalo, a na místě činu zůstali dva fousatí a bíle zaprášení strejdánkové, nesmírně podobní mlynářským stárkům. Ukázalo se, že se jmenují Pepek a Ferda a že to jsou betonáři, strávil jsem s nimi mnohé milé a sdílné chvíle, neboť pracovali bez okázalého chvatu, tvrdíce, že beton musí schnout. Jim podobní jsou

zedníci

zejména po stránce zevní, pokud u mne pracovali, nařizoval jsem si podle nich hodinky, když zedník položí lžici nebo kladívko, můžete na to vzít jed, že je ve vesmíru s přesností jedné tisíciny vteřiny poledne nebo pět hodin. To vám je úžasné, na čem všem dovede zedník za polední přestávky ležet: na železné traverze, na hromádce cihel, na oji vozu, s kladívkem nebo cihlou pod hlavou, někdy to vypadá spíš jako fakířský výkon než jako polední siesta. Zedníci pocházejí většinou z venkova, v sobotu v jedenáct hodin si opráší dlaní kalhoty, aby byli krásní, a jedou k svým starým, v pondělí ráno opět zaplaví města, přezimují na venkově. Proti tomu parketáři, pokrývači a jiné stavební živnosti jsou, podobně jako kosové, původu i mravů městských. Proto při práci zpívají, což u zedníků není, neboť vězte, že proti všem pravidlům folklóru se daleko víc zpívá a píská ve městě než na venkově.

Malíř pokojů

jsou zvláště zpěvní, hlavně když malují strop nebo hoření linky na stěnách, tehdy stojí nahoře na štaflích a patrně si představují, že jsou ptáci na větvi,

proto pěj a hlaholí jedna radost. Protože co chvíli chodí pro vodu nebo vařit kliš, navazují živé styky s kuchyňským personálem, i je jich všude plno, když po týdnu seberou své štafle, hrnky, pytlíky s barvami a štětky a táhnou vyplenit jinou domácnost, je v domě najednou jako po vymření. Na hlavách nosí papírové čepice, které si mistrně zhotovují z kusu novin (hlavně z Českého slova).

Natěrači

Jsou daleko samotářštější, vyndají vám okna a dveře a uchýlí se s nimi na půdu nebo do sklep.a, asi proto, že milují samotu, tam pak je slyšíte, jak si hvízdají, často i dvojhlasem. Vězte, že okna i dveře se nejprve zakytují, potom šperkují a konečně natírají emailem, na čerstvém emailu je pak nejlépe vidět otisky vašich prstů. Když natěrači dokončili své dílo a zavěsili vám zase okna a dveře na jejich místa, zůstane po nich vůně terpentýnu a zvláštní fakt, že část oken a dveří už vůbec nejde zavřít, kdežto druhá část oken a dveří už vůbec nejde otevřít.

Montéři

zámečníci a instalatéři se naprosto liší od ostatních povolání především tím, že jsou vždy provázeni učněm. Učeň jim nese koženou tašku s nástroji a při práci záduřčivě přihlíží, chvílemi mistr prohodí: „Slávečku, podej mně toho francouze!“ I podá mu Sláveček toho francouze. „Pepíčku, podej mně tu koudel!“ A Pepíček podá tu koudel, načež teskní dál. Tihle učňové se pěstují nejvíc u kovoživností, ještě jsem neviděl učně zednického nebo učně betonářského, tam se vyskytují nádeníci, podavači a pomocníci, ale žádní učňové. Učeň se učí řemeslu tím, že

1. má něco podat,
2. má něco podržet,
3. má pro něco skočit

Mimo to chodí dvakrát týdně do učňovské školy, pokouší se mluvit mužským hlasem a tvrdí, že mu už je šestnáct let. Mistr nebo dělník provázený učněm je nemluvný, nezpívá ani nehvízdá a vůbec zachovává zvláštní odbornou důstojnost.

Lidé v domě obvykle obědvají na místě činu, a sice chleba se sádlem, sedíce na zemi a opření zády o zeď. Pak si stáhnou čepici do očí a hodinu tráví, aniž by nadávali na neudržitelné poměry, na tu lumpárnu a na jiné veřejné záležitosti. Tím se nejvíc liší od tak zv. samostatných tříd.

/ 1929 /

TEN, JEŽ STĚHUJÍ

Poznáte jej podle pohmožděných rukou, různých modřin a boulí a podle okázalé únavy člověka, který vykonal nejtěžší práci svého života. Včera vybíhal rozčileně před dům a zase do domu, vyhlížeje vůz se svým nábytkem, ale vůz

není nikde. Ten, ježž stěhují, letí k telefonu a volá speditéra: Haló, vůz ještě nepřišel. — No jo, odpovídá telefon, naši lidé teď asi snídají.

Ve dvanáct hodin: Haló, vůz ještě nepřišel.

No jo, praví telefon, naši lidé teď zrovna obědvají.

Ve tři hodiny se vůz konečně přivalí. Ten, ježž stěhují, pro samé čekání ještě neobědval, nyní běží po sté před dům, aby pozdravil první kus nábytku. Ale u vozu není nikdo. Naši lidé šli svačit.

Posléze se jich na scénu přihrne šest, jsou silní jako lvi a do práce jako kati:

„Tak co, máme to vyndat?“ — První, co vyndají, je ulomená noha od stolu.

„To je nějaká noha,“ praví stěhovací odborník klidně. Ze sousedních oken vykouknou lidé, aby se podívali, co je to za novou partaj. Ach, myslí si ten, ježž stěhují, kéž by teď vynesli mou krásnou knihovnu, aby sousedé viděli, kdo jsem! Ale místo toho stěhovací odborníci vynášejí všelijaké necky, staré haraburdí a podivné krámy, které se nahromadily někde na půdě starého bytu a o kterých už majitel ani nevěděl. „To patří na půdu,“ povídá honem, ale odborníci jako navzdory vykuchávají z vozu pruhované peřiny, staré škatule, roztlučené bedny a ostatní veteš, jež užívá této výjimečné příležitosti, aby se rozvalila na slunci, než zase zmizí na půdě nebo ve sklepě.

Zatím se sousedé nasytili této cikánské podívané a zmizeli z oken, zřejmě uspokojení zvážením nového souseda. Teprve nyní přichází řada na ten pravý nábytek, odborníci supají pod tíží knihoven a skříní, jež jsou obvykle vyšší nežli dveře, širší nežli schody a delší nežli zatačky schodiště nebo chodeb. Každý kus nábytku se někde vzpříčí a nejde nahoru ani dolů, a stěhovaný se děsí po dvacáté: „Dostanete to tam?“

„Franto, zdvíhej!“

„Podej to na mě!“

„Počkej, já povolím popruh.“

„Tak nahoru! Vejš!“

„To se musí postavit.“

„To se musí položit.“

„To se musí rozšroubovat.“

„To se musí vodundat ta noha.“

Nakonec se nějakým divem vše povede, aniž by se nábytek musel rozštípat sekerou nebo dům zbourat a znovu postavit, vše, co je, je na svém místě jakýmsi zázrakem. „Fuj,“ oddychují odborníci, když konečně postaví vzpurný kus nábytku na jeho místo, a ten, ježž stěhují, strká nyní do bezmocné skříně, aby ji ještě drobátko posunul, zpocen rozčilením a polámán, jako by celou tu nepoddajnou věc vynesl na vlastních bedrech.

To bylo včera, dnes nábytek už stojí u stěn, a ten, ježž stěhují, leze po žebříku a zatluoká do zdí skoby pro obrazy. Vždycky po třech kovových ranách klavíra je jeden hluchý úder, ten, ježž stěhují, se trefil do palce. Posléze se odloupne koláč omítky a skoba řinčivě vypadne. Po úplné devastaci všech zdí povolá stěhovaný stavitele, aby protestoval proti nestydaté tvrdosti cihel. „To jste měl vzít americké skoby,“ miní stavitel suše, ale to se ví, předem to neřekl. Potom se stěhovaný pokouší zatlouci záclony do betonových traverz nebo přibíjeje zrcadlo rozbourá rabicovou přičku. Když se mu povedlo byt úplně zpusťošit,

zasadit si kladivem ránu do hlavy a polámat žebříček, odhodlá se konečně přivolat odborníky. Teď mu tam pracuje elektrikář, instalatér, zámečník, truhlář, čalouník, natěrač, zedník a zástupci všech ostatních živností, ten, jež stěhují, překáží všem, hledí potají něco udělat sám, a pokaziv to, provinile se vytráčí jinam. Celý dům řinčí bušením, tukaním, přitloukáním, řezáním a voláním, myslím, že tukaníci duchové není nic jiného než strašidlo někdejších stěhování.

Když nastává tichý soumrak, zhroutí se ten, jež stěhují, vyčerpán do lenošky: Tak, teď si rozsvítím a podívám se, jak to tu vypadá. Cvakne vypínačem, nic, běhá po celém bytě a cvaká vypínači, ale marně. Letí pro nejbližšího elektrikáře a přivleče jej na místo neštěstí, ale elektrikář jen mrkne na takové prkénko v předsíni a povídá: „No jo, jak vám to má svítit, když ještě nemáte elektroměr?“

Potmě, nemaje svíček, plíží se ten, jež stěhují, na své lože.

Bůh mu pomoz, zítra bude vyndávat z beden knihy.

/ 1925 /

Prádlo

„Poslouchejte, Máry,“ povídá člověk takové té domácí ženské, „nemohla byste mi zítra přišít tady ten knoflík?“

„To nejde,“ praví ženská pevně.

„A proč to nejde?“

„Protože perem.“

Tato slova říkají ženské obvykle s takovou zvláštní a téměř rituální důstojností, jako by pravily: „Zítra rodíme“ nebo „zítra slavíme Veliké Mystérium“ nebo něco podobného, co vylučuje jakoukoliv námitku. Zítra pereme, to znamená: zítra je den, kdy nám ženským nemá kdo co poroučet, den, kdy budeš tvorem zbytečným a jen tak trpěným, kdy dostaneš své hovězí s rajskou omáčkou a budeš od rána do večera pamětliv, že jsi jenom neužitečný mužský, pouhý příživník a budižkničemu.

Nemluvte mi o rovnosti pohlaví, když se pere, není žádné rovnosti pohlaví, v takový den jsme my mužští strašlivě inferiorní. V ten den se téměř vyhýbáme domácím ženským, stísňeni oním... jak se tomu říká? oním komplexem méněcennosti, rodí se v nás otrocká chuť nějak se jim pomstít za tu okázalou nadřaděnost, jít do hospody, zabouřit si a vůbec tropit kozácké kousky. Avšak nejde o nás, když se pere, nezajímá se nikdo o naše duševní stavy. Tak jako se mužští uchylují do oblaků kouře, aby ukryti za nimi se zabývali velkými mužskými záležitostmi, jako je politika, zatracené poměry a ta ostatní zlodějna, vstupují jednou za čtrnáct dní ženské do oblaků páry, aby ukryty za nimi projednaly velikou ženskou záležitost, totiž prádlo. Kdybyste nahlédli do prádely, neviděli byste nic než ženská záda vynořující se z bílých oblak, jaké podivné nanebevzetí! Odejděte po špičkách, to není jen práce, to je obřad.

Vodovod

Ale za to se ženským pomstíte, jakmile se něco doma pokazí, obvyčejně — nevím proč — je to vodovod. Jednou za čas přijde domácí ženská nápadně skromně a hlásí, že tamhle na klozetě nebo kde jinde neteče voda nebo naopak pořád teče voda, a aby to mužský šel jako spravit. V této chvíli si mužský s jistou libostí uvědomí, že nyní je on pánem situace, i počne hromovat, že „vy ženské všechno pokazíte“ a „člověk aby pořád něco spravoval“, a jde se s důležitou tváří znalce podívat na místo pohromy. Chvilé, kdy je mužského v domácnosti k něčemu třeba, jsou vzácné, proto se jich musí využít.

„Jak živý se s tím nenaučíte zacházet,“ káže mužský, obraceje se touto invektivou jaksi k veškerému ženskému národu na světě. „Přineste sem žebříček!“ Jak vidět, tentokrát může poroučet, také toho hledí využít. „A dlátko!“ To už říká, strkáje hlavu do nešťastného mechanismu. „Aha,“ bručí, jako by věděl, kde je chyba, načež chvíli vrtá na nějakých těch mechanických hejblech, strká do nich prsty, díví se potichu, co k čemu je, strašně se zamaže a po několika minutách slézá dolů.

„Tak,“ praví uspokojeně, drtě opovržlivým pohledem domácí ženské, „teď je to trochu tento, a vy, Máry, běžte pro instalatéra.“

Žehlení

Já nevím, proč není žehlička počítána mezi hudební nástroje tak jako klavír, housle nebo Eolova harfa. Je přece fakt, že žehlička vyluzuje všechny možné písně: „Když jsem plela len“, „V Čechách, tam já jsem zrozena“, „Milovala jsem, ale jen jednou v životě svém“ a nesčetné jiné zpěvy rázu většinou milostného. Rovněž rýžový kartáč je nadmíru zpěvný nástroj, hlavně když se drhnou schody. To už je takový zákon rytmu. V den, kdy se žehlí, panuje v domě suché, poněkud přičmoudlé teplo a taková zvláštní bílá vůnička, s mužským se zachází dost vlídně nebo aspoň blahovonně, ale nesmí nikam nic položit. Má se s ním jistá shovívavost jako s velkým dítětem nebo jiným polozkroceným zvířetem, pokud si neusmyslí hodit klobouk na čerstvě vyžehlené košile nebo knihu na krásně složené cejchy, tehdy se mu dá nějak najevo, že je tvor od přírody špinavý, jehož dotek i sama blízkost ohrožuje neposkvřenou bělost velkého ženského díla.

Za toto opovržení se mužský opět mstívá tím, že se zálibou hledá pak na své košili nějaké propálené místo.

„Copak je tohle?“ řekne káravě.

„To?“ praví ženská s dokonale nevinnou tváří, „to se udělalo při žehlení.“

/ 1927 /

RÝMA

Jednoho rána se člověk probudí nějak divně, trochu ho bolí hlava, trochu hřbet, škrahe ho to vzadu v krku a svědí hluboko v nose, ale nic to není, jenom je člověk po celý den poněkud vydrážděný a nadává na všechno, i když nemusí, a neví vlastně proč. Ale k večeru z ničeho nic na něj spadne několikatunová tíha, všechny klouby těla mu změknou, všechno maso citlivě

zhadrovatí, pacient asi tucetkrát divoce kýchne, a už je to tady. Se slzavýma očima, zhroucen jako hromádka neštěstí, obklopen mokkými kapesníky, jež suší, na všech rozích, sedí tento ponížný a tekoucí tvor v papučích u kamen, frká, potahuje, stená, pije nějaké thé, kýchá a kašle, plíží se po pokoji, uhýbá všem lidem, má trochu horečku, místo hlavy těžkou a bolavou kouli, údy jako polámané a u nosu šátek, je to hrozný pohled. Vzdalte se po špičkách všichni, kdo vidíte toho nešťastníka, vaše hlučná a spokojená jarost ho trýzní, je mu třeba samoty, zániku a suchých šátků. Chtěl by si sundat hlavu, pověsit ji do komína a sušit ji, chtěl by rozebrat své pohaněné tělo ve všech kloubech a uložit každý kus zvlášť, chtěl by... chtěl by... Ach, kéž by aspoň věděl, co by chtěl! Kéž by bylo něco, co stojí za chtění! Kéž by někde ve vesmíru bylo něco teplého a libého, co by této ubohé a těžké hlavě dalo úlevu či zapomenutí! Spát? ano, kdyby nebylo chaotických a protivných snů! Vyládat si karty? ano, kdyby aspoň vyšly! Číst? ano, ale co? A tu se ta bídná lidská troska zvedne a vratce se potácí k své knihovně.

Knihovno, strakatá knihovno o tisíci hřbetech, chtěl bych si v tobě vybrat knížku, která by mne, proklatce, potěšila. Ne, tebe bych dnes jaksi netento, nesnesl, knihu tlustá a poučná, neboť můj mozek je tupý a pitomý. Chtěl bych číst něco, co mi nepřipomene mou tupost a nechápavost, něco lehkého, něco zábavného, něco kratochvilného... Fuj, jděte mi z očí, humoresky, nesnesl bych dnes vaši vulgární zlomyslnost, se kterou uvádíte v posměch člověka potrefeného, i já jsem potrefený osudem, a nemohl bych se kochat na tom, že my, ubozí lidé, jsme postihováni směšností a vydáni všanc posměváčkům. Což ty, hrdinný románe, neuvedl bys mne v daleké věky, v časy epické, kdy nebylo rýmy, mezi celé a nádherné muže, kteří skolí ničemného soka v době kratší, než já se vysmrkám? Ale ruka vztažená k hrdinné knize chabě klesá, nemohl bych dnes uvěřit ve velké a skvělé činy, člověk je tvor slabý a maličký, těžce zkrušený a mírumilovný... Ne, dejte mi dnes pokoj s hrdinstvím a ctí, velkými vášněmi a laurem slávy, klid'te se mi s milostnými city a opojným polibkem královské krasavice, což na takové věci může myslet člověk s mokkým šátkem u nosu? U všech všudy, to není to, co bych potřeboval: sem s nějakou detektivkou, abych jí propadl, sem s napínavým krvákem, který by mne bez dechu nesl po vzrušujících stopách strašného tajemství. — Ne, to zas není to, dnes nestojím o žádné zločiny a podzemní chodby a zlé lidi, ukažte mi vlídnější tvář života, zjevte mi lidi v jejich všedním a důvěrném životě. — Ale jen žádnou psychologii, pro smilování boží! neměl bych jaksi trpělivost párat se s nějakými city a motivy, čert ví proč, ale psychologie je vždycky tak nějak trýznivá a rozryvná: jako bychom neměli dost vlastního trápení! Proč vlastně se píší knihy?

A tohle, tohle zas je mi příliš skutečné, dnes chci zapomenout na život. Tato kniha je na dně smutná a zklamaná, tamta je krutá k člověku a žádá na něm — já nevím jaké — sebetrýznění a vykoupění. A tamhleta je lehkomyšlná, načechnaná a chytrá, — pryč s ní! Tato je příliš vysoká. A ona žlutá je trpká a zjitřená. V každé něco bolí. Proč vlastně píší knihy skoro samí lidé zlí a nešťastní?

Člověk před strakatou knihovnou váhá, třesa se zimou a lítostí. Kde vzít něco... něco prostě dobrého... a přívětivého k nám ubohým... a potěšujícího? Něco, co ničím neraní... co neraní člověka v jeho malosti a ponížení... A tu sáhne do kouta knihovny a vytáhne knížku, kterou četl snad už tucetkrát, kdy býval tuze sklíčen trápením těla a mysli, schoulí se do své lenošky, vezme si suchý kapesník a vydechne úlevou, dříve než začne číst. Já nevím, snad je to starý Charles Dickens.

/ 1925 /

Totíž nemíním nikoho navádět, aby vůbec stonal, ale když už se do toho dá, tu pravděpodobně i bez mého návodu zachová normální, tak říkajíc klasický průběh stonání. Každá řádně a svědomitě prožitá choroba se totiž — tak jako stará Galie dělí ve tři části:

I. První čili přípravné stadium záleží v tom, že člověku je nějak nekale, ba přímo všivě, že ho kdesi cosi bolí a že zkrátka není ve své kůži, ale že se dosud nerozhodl stonat. To nic není, říká si postižený subjekt, uhýbaje s jistotou zbabělostí nepříjemné představě, že mu něco chybí. Kdepak, říká si, nic mně není, to přejde samo, nejlepší je nemyslet na to, nebo se něčím zaměstnat, nebo jít na procházku, nebo takhle vypít skleničku slivovice. Člověk se tomu nesmí poddat, myslí si subjekt, tváře se sám před sebou neohroženě, to dělá jen ta pitomá zima, zítra zas budu jako rybička —

II. Avšak ani druhého ani třetího dne není člověk jako rybička a tu silou vůle roztne vleklou situaci a odhodlá se stonat. Stonání není totiž stav tělesný, více méně nepříjemný tělesný stav je jenom předpokladem anebo pohnutkou, aby se člověk energicky rozhodl vzít na sebe roli maroda. Stonání není dáno prostě tím, že člověku něco chybí, nýbrž tím, že se člověk rozhodl věnovat se tomu a zabývat se sám sebou jakožto pacientem. Teprve tím okamžikem vstupuje člověk do druhého stadia: do stonání soukromého čili amatérského, kdy začne sám na sobě felčářit. Prostý pacient-amatér má své probátní prostředky, kterými vyhání všechny choroby. Někdo věří ve vypocení a někdo v zeměžluč, jsou lidé, kteří dají jen a jen na obkladky, kdežto jiní nade vše uznávají horké víno se skořicí. Diferencovanější a vzdělanější pacient však postupuje metodičtěji: nejdříve na sobě vykoná diagnosu. Rozhodne se pro zápal slepého střeva, pro mozkovou chřipku nebo pro hnisavou angínu, mate ho jen to, že nemá horečku, ale snad je to jen taková zvláštní vzácná a nebezpečná forma dotyčné nemoci, čím vzdělanější je pacient, tím těžší nemoc obvykle na sobě shledá. Prostý člověk je jenom nachlazen, inteligentní marod má bronchitidu, pleuritidu neb něco jiného latinského, ale ať to je to či ono, je to zřejmě něco vážného — to už je věc cti, aby člověk, odhodlavší se stonat, měl něco pořádného a seriosního, co už stojí za to.

Nuže, pohleďte na něho: zda nenese důstojně svou nemoc, sedě na křesle v přetopeném pokoji, obklopen hrníčky s čajem, ajbišem a heřmánkem, zabalen v obkladech, po ruce lehkou četbu, teploměr a kapesník? A jejej, pravíte mu,

copak vám je? „Bude to zánět žlučníku,“ odpovídá s hrdinným klidem. A to snad ne, řeknete úctasně, kdepak vás to bolí? „Tady a tady,“ dí pacient a tu vy spustíte s nadšením: Kdepak, člověče, to není žlučník, tohleto já měl, to jsou jednoduše ledviny — „Tak vy jste měl ledviny?“ ptá se pacient se živým zájmem. „A to vás taky bolelo tuhle a tadyhle?“ No japabyne, hlaholíte jaře, z toho si nic nedělejte, ale nesmíte si nic solit, nesmíte nic pít než mlíčko — I přijde druhý bližní, najde trpitele v křesle, po ruce talířek kaše, hrníček mléka, lehkou četbu a kapesník — A hele, dí návštěva, copak vám je? „Ledviny,“ dí pacient ponuře, „je to se mnou, člověče, špatné.“ Kdepak ledviny, počne zurčet návštěva, to je chřipka — holenku, já ji měl, tak si z toho nic nedělejte, vypijte lahvičku koňaku a budete jako rybička. Třetí bližní však rozhodně zaplaší pacientovy chmury. To není chřipka. Dnes se všemu říká chřipka. Já měl totéž jako vy a byl to zánět pohrudnice. Z toho si nic nedělejte, já s tím ležel měsíc. Dávejte si priesnické obklady, vlezte do postele a důkladně se vypoťte — Zkrátka dokud pacient udržuje styky se zevním světem, shledá záhy, že:

1. je pozoruhodný počet jeho bližních, kteří měli kdysi navlas tytéž příznaky a potíže, ale po každé pod jiným jménem,
2. že lidé, kteří ty příznaky měli, jsou účastnější, kolegiálnější a vůbec sympatičtější než ti, kteří jich jakživi neměli,
3. a že je pro pacienta zvláštní útěchou a povzbuzením, že to jiní měli taky.

Ale pokud je ponechán sám sobě, věnuje se pacient činnosti, kterou doporučují někteří filosofové, totiž sebezpozorování a sebezpoznaní, naslouchá znepokojeně veškerým hlasům svého těla, aby shledal, že teď ho píchá vpravo a nyní vlevo, ныčko je to v krku a teď zase někde v játrech nebo kde (třeba jsou to nadledvinky nebo slezina). Čím víc se soustředí na svou chorobu, tím jsou jeho pocity beztvařejší a jaksi anonymnější, zvoní-li mu v uchu, neví, není-li také to příznak něčeho — třeba je to nějaká nemoc labyrinthu či co. Jeho nemoc, kterou tak upřeně pozoruje, je pořád neohraničenější, chaotická a jakoby bobtnající, a tu se pacient sebere k heroickému rozhodnutí: jde se na doktora a bašta. Třeba doktor najde, že to opravdu něco je, ale to už je jedno.

III. Třetí stadium je tedy stonání odborné nebo-li lékařské. Tou chvílí, kdy člověk obnaží před doktorem svou těžce zkoušenou tělesnost, přestává být stonání jeho soukromou záležitostí a stane se jaksi vlastnictvím doktorovým. Pacient není už subjektem příznaků, stává se objektem auskultace, kterážto radikální změna situace je prožívána drobet jako šok — ale pacient se namáhá, aby ten otřes nedal najevo, mluví na doktora hojně a žviálně a hledí v něm předem vyvolat dojem, že nejde o nic vážného. Jenže doktor na to mnoho nedá: jezdí pacientovi studeným uchem po prsou a po zádech, bručí „vdechněte“, „vydechněte“, „obrat'te se“, pacient to poslušně dělá, ale roste v něm cosi jako hořkost a strašné ponížení, už není chaotickou a poplašenou duší, nýbrž kusem nešikovného masa, které je obráceno, prohmatáváno a proklepáváno, jeho vlastní tělo je mu najednou cizí a protivné — doktore, to

nejsem já, to je jen toporný balík lidské hmoty, ale že musím pitomě vypadat, jak tu stojím, není to nijak důstojné, čert mi byl dlužen, že jsem sem vlezl — Doktor se vztyčí. „Můžete se ustrojit.“

Teprve s vestou a kabátem vrací se trpiteli ten drobet normálního lidského sebecitu, jeho občanské já se zase spojilo s jeho tělem.

No tak, povídá doktor, není to dohromady nic, budete dělat to a to, klid, nekouřit —

Pacient poslouchá zřejmě zklamán. „A... co to vlastně je?“ vyhrkne konečně.

Doktor řekne něco latinského. „Aha,“ vydechne pacient s úlevou. Chválabohu, teď už to má jméno, na celé záležitosti není nic nejasného, neboť dostala jméno.

Načež si pacient odnáší svůj případ domů k dalšímu pěstění, teď, když to má jméno, stalo se to jakousi věcí pro sebe, něčím ohraničeným a jaksi vykázaným do svých mezí, teď už se pacient nemusí zabývat sám sebou, nýbrž jenom svou nemocí, která má latinské jméno.

A když po čase potká bližního, který nebude ve své kůži, řekne mu radostně a odborně: „Aha, to máte zrovna to, co jsem měl já.“

/ 1932 /

O ZÁNĚTU OKOSTICE

Tedy, když už bylo nejhůř, když ve tři hodiny ráno jsem vyskočil z postele a počal běhat do kolečka po pokoji, drže se za hlavu a piště jako zděšená myš, řekl jsem si: Ne, takhle to už nelze nechat, nelze mlčet k tomu, aby lidstvo takhle trpělo, musí se proti tomu něco udělat.

Nuže, plním slib oné přetěžké hodinky a píšu proti tomu článek: totiž proti zánětu okostice.

Normální postup choroby je tento: nejdřív trpítel, přemáhaje se, aby to řekl co možná lehce, prohlásí svým bližním, že ho jaksi bolí zuby. Načež bližní chlácholivě řeknou, že to nic není, že to je třeba jen ofouknutí a že nejlepší je dát si na ten zub slivovici, ocet, jodovou tinkturu, studený náčinek, nahřátý vlnák, kyslíčnický vodičtý, octan hlinitý a co tak ještě koho napadne. Užitím všech těchto prostředků se docílí toho, že bolest, do té doby neurčitá, se zbystří a počne dloubat, vrtat, rýt, škubat, bodat, řeřavět, píchat, hlodat, bobtnat a kynout. Tím se dostaví druhé stadium choroby, kdy se pacient rozhodne, že si tohle už nenechá líbit, a počne polykat různé prášky, jako aspirin, amidopyrin, novamidon, rhodin, trigemin, veramon a spoustu jiných. Ono to opravdu trochu pomůže, ta vrtající bolest ztupne, ale zato člověk začíná puchnout a třesoucími se prsty ohmatává ten otok, který se mu zdá větší než cokoli, čeho se kdy v životě dotýkal. Zatím se bližní rozdělí ve dva tábory, jedni tvrdí, že se na ten otok mají dávat studené obklady, aby se zastavil a rozehnal, kdežto druzí hlásají, že se má zaparit, aby se urychlil. Trpítel činí střídavě to i ono s tím výsledkem, že otok nakyne a ztverdne, div že se bujností neleskne, a z něho vyplave na povrch bolest osvěžená, čilá a útočná, podnikající bodákové útoky napravo a nalevo, přitom dotýčný zub

jaksi vyroste a vyčnívá z těch ostatních, takže naráží pořád na protější zuby, což mu po každé dává vítanou příležitost, aby jím projel oslihuující blesk bolesti. V tomto stadiu zamručí trpitel něco děsného, narazí si klobouk a uhání k svému zubaři. Jsou chvíle, kdy je člověk schopen takových hrdinných rozhodnutí.

Proti všemu očekávání nedává váš zubař najevo žádnou hlučnou účast, řekne jenom na půl huby: „No, podíváme se na to,“ t'uká vám jakýmsi nástrojem na zuby, nedbaje vašich protestů, načež se drobet zamyslí. „Víte,“ praví zasmušile, „on by vlastně ten zub chtěl jít ven.“

V tu chvíli ve vás propukne taková zvláštní šlechtnost, jste jako pokrevní otec, který vyvíjí andělskou trpělivost s nezdárným potomkem, dříve než ho zavrhne. „Snad s tím ještě počkáme,“ navrhuje horlivě, „koukněte se, on se třeba umoudří a můžeme ho zachránit, nemyslíte?“ V tu chvíli opravdu ten nezdárník bolí drobátko méně, snad už se obrací k lepšímu —

„Dobrá,“ zahučí zubař, „počkáme ještě den.“ A propustí vás, když vám předepsal nějaké natírání a mazání a náčinky. Už cestou domů si to ten zub zas rozmyslí jinak a počne řádit jako smyslů zbavený, uháníte domů, nemoha se dočkat, až zahájíte záchranné práce, s kapsami nadtímy lahvičkami a kelímky, které jste nakoupil v apatyce. Potom tedy se s nadlidskou obětavostí pokoušíte zachránit nešťastný zub (neboť činíte to v jeho zájmu, ne pro sebe), kloktáte, vyplachujete, natíráte se palčivými tinkturami, mažete se smradlavou jodovou masťou, obkládáte se bílou vodou a zase vyplachujete a zase si dáváte obkladek a v pauzách mezi tím tlučete hlavou do zdi a pokoušíte se počítat do sta a běháte do kolečka a vůbec se snažíte ukrátit si čas, neboť není lektyry, která by dovedla na pět minut přehlušit zánět okostice. Chtěl bych jednou v životě napsat knihu, která by byla tak dobrá a silná, aby upoutala člověka trpícího zánětem okostice, ale to se dosud nikomu nepovedlo. Pokud mne se týče, zkusil jsem knihy osvědčené při jiných chorobách, na příklad bibli, Tři mušketýry, Dickense, detektivky a zahradnické ceníky, v žádné jsem nenašel úlevy a zapomenutí. Trpitel se soustředí na jedinou věc: na záchranné práce, tak jako námořník na tonoucí lodi bezoddyšně pumpuje vodu, tak bezoddyšně si přikládá člověk stížený zánětem okostice náčinky a vyplachuje a natírá si čelisti, a kdyby mu jeho zubař doporučil modlit se pozpátku otčenáš, každých sedm minut plivnout třikrát k severu, ovazovat si červenou nití kolem levé nohy, natírat si špičku nosu zelenou skalicí a každou čtvrt hodinu spolknout lžičku odvaru z koňských kaštanů, činil by to s vášnivou přesností, plně zaujat svým konáním, krom toho by mu tím utekl den.

Den opravdu minul a nastala noc. Tuto noc nelze vylíčit, jako nelze vylíčit žádnou nekonečnou věc, stačíž říci, že s prvním úsvitem je vše zváženo a zpečetěno. Zub musí ven. Hned ráno půjdu k zubaři a řeknu pevně: Pane doktore, ten zub musí ven, dělejte se mnou, co chcete, jsem připraven na všecko. Ku podivu toto heroické rozhodnutí vydrží až do rána, ráno se ukáže, že je neděle a že není žádných zubařů. Je jakýsi zvláštní zákon, že zánět okostice uzrává obyčejně v neděli. Zpravidla je to v noci ze soboty na neděli,

kdy se ukáže, že ten zub musí ven. Tento úkaz souvisí zcela určitě s tím, že v neděli zubaři neordinují.

Ten fakt uvítá trpitel s dvojitým pocitem: jednak zuří a láteří na zubní doktory, na nesmyslný zvyk, že jsou vůbec neděle a svátky, na celý svět a zvláště na to, že si ten zub nemůže dát vytáhnout, jednak v sobě zapírá a potlačuje takovou jakousi hlubokou úlevu, že nelze jít k zubaři a že ten zub tedy nemusí ven. Aspoň ještě dnes ne. Musí se počkat.

Poslední den tedy je den velikého čekání. Pacient si už nedává obkladky ani nevyplachuje a nenatírá vatičkou, nýbrž čeká schoulen, svíjí se a běhá dokolečka, zíraje vytřeštěně na hodiny: u čerta, kdy už to přestane? Nebo sedí a komíhá celým tělem, aby se ománil. Každou půlhodinku spolkně nějaký utišující prášek, následkem čehož mu začne být vážné špatně. Ve stavu jakési strnulosti se dočká noci a vleze do postele. Je to poslední noc před popravou.

Bolest, která se dosud držela jediného zubu, se nyní rozlízá, je už nahoře i dole, v uchu, na skráni a v krku, horká, rozpálená, pulsující, trpitelem lomcuje zimnice a zuřivá netrpělivost, takže skřípá zuby — proboha, ten si dal! Sotva zaskřípal zuby, vyletí z postele piště a skuče a běhá po pokoji s drkotajícími koleny, když už dál nemůže, usedne na postel a komíhá trupem, když už dál nemůže, svalí se do peřin a zaskřípá zuby v zuřivé netrpělivosti, načež se celá věc opakuje. Ve tři hodiny ráno se rozhodne, že už to tak nelze nechat a že lidstvo nemůže dál tak trpět. Potom si lehne a upadne do polovičních mrákok. Pokud mne se týče, počalo se mi zdát, že ten bolavý zub a jeho protějšek nejsou zuby, ale dva páteři, jeden, ten nemocný, že byl u papeže a následkem toho se ho ten druhý nesmí dotknout. Kdykoliv se ho dotknul, probudil jsem se bolestným škubnutím. Proč, divil jsem se, se nikdo nesmí toho pátera dotknout? To přece je hloupý zvyk! Ano, zněla jasná a neodmluvná odpověď, ale on to je takový starý předpis z doby Roberta Guiskarda. — Smlířil jsem se s tím, neboť mám úctu k tradicím, načež se mi počalo zdát, že vůbec nemám v ústech zuby, nýbrž kaktusy, ten bolavý zub je ježatá opuncie, kdežto jeho protějšek je cereus s dlouhými ostny, jakmile se k sobě přiblíží, zajedou do sebe těmi bodlinami, a já se musím probudit. Se slzami v očích jsem si říkal: Já je tak pěstoval ze semenáček, a tohle mi za to dělají! — Za takových snů se pacient dočká úsvitu.

Konec je krátký a spádový. S třesoucími se koleny se doplízí trpitel k svému zubaři.

„Pane doktore —“ pokouší se koktat.

„Sedněte si,“ káže zubař.

„A nebude to bolet?“

„Nebude,“ povídá zubař, chrastě nějakými nástroji.

„A ... musí opravdu ven?“

„To se rozumí,“ praví zubař mrazivě a přibližuje se k pacientovi.

Mučedník se chytne opěradel křesla. „Ale... nebude to bolet?“

„Otevřít ústa!“

Trpitel zasadí několik ran nohama a pěstmi do břicha a prsou zubaře, je přitlačen k opěradlu, chystá se zařvat, a v tom okamžiku dostane injekci. „Bolelo to?“ povídá doktor. „N-n-ne,“ míní mučedník nejistě. „Nemohli bychom s tím počkat do zítřka?“ „Ne,“ bručí doktor a dívá se snivě z okna. Venku chodí lidé, jako by se tady, u toho okna, neodehrávala jedna z velikých tragédií. „No, už to bude,“ praví doktor uspokojeně. „Otevřte ústa!“ Pacient zavře oči, aby neviděl ten strašlivý nástroj. „Ale —“ „Víc otevřít!“ V ústech něco chrustlo, nejspíš se doktorovi smekly kleště. „Nebude to bolet?“ „Vypláchnout,“ hučí doktor jakoby z dálky a ukazuje v kleštích něco bělavého. Proboha, to ten zub nebyl větší?

*

Načež po tři dny chodí bývalý trpitel od člověka k člověku a vykládá, co zkusil se zánětem okostice. Ale lidé jsou takoví nepřející, když jste v nejlepším, řeknou: „To nic není, ale když já jsem měl zánět okostice —“ A pak vám líčí, jak jim doktor musel prosekat dlátem čelist, nebo něco takového. Jiní zase řeknou lhotejně: „Okostice? To jsem jakživ neměl.“ A dál se o vás případ nezajímají.

/ 1929 /

II

CO NEZNÁME

Setkání se sebou

Nemyslím na dvojníka, nýbrž na vlastní obraz v zrcadle. Stalo se mi, že jsem byl u krejčího na chvíli ponechán sám sobě, abych se svlékl. Zatím co jsem to činil s veškerou roztržitostí, kterou člověk vyvíjí svlékaje se, spatřil jsem před sebou člověka v profilu, který koukal kamsi do kouta a rozepínal si vestu jako já. Dotklo se mne to velmi nepříjemně, ne snad proto, že se ten chlap přede mnou svlékal, nýbrž proto, že jeho tvář z profilu mně byla krajně cizí a přitom trapně povědomá. Zůstal jsem stát a měřil jsem ho, nechal rozpínání a obrátil se na něco, co jsem neviděl, musím říci, že při tom vypadal poněkud pitomě. Teprve když současně se mnou si náhle svlékl vestu, pochopil jsem, že to jsem já sám v trojdílném zrcadle. Toto zrcadlo je jeden z nejzvrhlejších vynálezů světa, neboť strhuje, roušku tajemství, kterou je člověk zastřen sám před sebou. Je něco protipřirodního v tom, aby člověk viděl svůj vlastní nos z profilu, zbavuje ho to jistých ilusí, jež má právo o sobě mít. Člověku je souzeno, aby spíše změřil výšku Himalájí než popatřil na linii vlastního nosu. Nevidíme-li na špičku vlastního nosu, není to proto, že jsme krátkozrací, nýbrž proto, že řečený nos je náš vlastní. Pokud člověk nevidí svůj profil, zůstává sám sobě něčím neznámým a nepoznatelným, nosí ve tváři něco, o čem jasně neví, jak to vypadá, ví o sobě všelijaké věci, ale zůstává mu utajeno hluboké tajemství jeho nosu, o němž ví každý mimojdoucí. Čtu zrovna, že prý pomoci

nějakých mikrofonů nebo ampliůnů může člověk slyšet svůj vlastní hlas, mám za to, že to musí být stejně trapné jako spatřit svůj Vlastní profil. Mohu říci, že to nejsem já a že se tato neznámá osoba jaksi neprávem vydává za mne, je to vetřelec, který mne všude provází a přitom se přede mnou skrývá. Bůh ví, jak ženy vydrží sedět před trojdílným zrcadlem a pozorovat tu cizí a neznámou věc, která se nazývá vlastní tvář. Muž nevidí rád sama sebe, a chce-li si představit Člověka, musí myslet na svého bližního.

Laskavý Čtenář

Nevím, proč vlastně se mu říká „laskavý“, neboť nevím, je-li laskavý, tak jako nevím, je-li rudovlasý jako císař Barbarossa nebo lysý jako římský senátor, nedovedu si ho prostě představit a mám za to, že mi zůstane záhadou až do konce mých dnů. Někdy se člověku stane, že k němu přijde docela slušný pán a řekne: „Já jsem rada ten a ten a četl jsem váš článek o —.“ V tom okamžiku, kdy takto poznáš svého čtenáře, jej také ztratíš, neboť tento pán už není tajemný laskavý čtenář, nýbrž je to pan rada ten a ten, je to pán s bradkou a určitým míněním, je to tvůj známý. S každým člověkem, kterého poznáš, se odsunuje záhadný Čtenář dále: ten to není, neboť Laskavý Čtenář není nikdo z lidí, které znáš, je to ztělesnění lidí, které neznáš. Ale kdybych se pokusil dát tomuto neznámému aspoň nějaké rysy, shledal bych, že si Laskavého Čtenáře nedovedu představit jako osobnost nějak zvláště laskavou, usměvavou a nadšenou, spíše bych si ho představil jako bytost velmi přísnou a zachmuřenou, která bere do ruky můj článek nebo knížku asi tak jako soudce akta. Myslím, že má dlouhý vous jako dědek Chronos, a nejhörší na něm je, že ví všechno a zná všechno, o čemkoliv píšu, neboť má všechna povolání. Jeho očím neujde žádná má chyba, neznalost, bota ani klopýtnutí, přistihne mne při všem, co si nějak popletu nebo co on zná lépe než já. Neřekne nic, ale jen mu tak obočím poškubne zlomyslná radost, že mě chytil: aha, holenku, na tohle jsi krátký. Jeho znalosti jsou úžasné a snad neomezené, kdybych si spletl audionovou lampu s Davyho kahancem, všimne si toho, neujde mu, zaměním-li ve své botanické nevinosti dejme tomu třezalku s pučalkou. Lidi, já se ho bojím! Často se při psaní zarazím a škrtnu, co jsem právě napsal, neboť nejsem si jist před Laskavým Čtenářem. Je hrozný, jsa neznámý, říká-li se mu laskavý, je to z divého strachu, je nutno mu polichotit.

/ 1926 /

FILMY

Člověk mola honící

Sedí s knížkou či novinami v ruce, najednou zvedne hlavu a sleduje očima ve vzduchu něco na snímku neviditelného. Vtom divoce vyskočí a spráskne ruce, načež padne na kolena a plácá dlaní po podlaze. Opět vyskočí, chňapaje rukou do prázdna, běží do kouta tleskaje rukama, plácne po zdi a podívá se pozorně na svou dlaň. Pak zavrtí zklamaně hlavou a jde si sednout, dívá se podezíravě do kouta, kde naposledy plácl. Za tři vteřiny vyletí znovu,

vyskakuje do výše, tleská rukama, vrhá se na zem, tluče do stěn a do nábytku, máchá šíleně kolem sebe, křepčí, kroutí hlavou a jde si sednout. Po pěti vteřinách zase vyskočí a opakuje celý ten obřadný tanec.

Člověk honící tramvaj

K tomuto úkonu je potřeba tramvaje, která se právě počíná rozjíždět. Člověk kráčející k stanici v ten okamžik pohodí hlavou a začne stříhat nohama rychleji, načež laškovně poskočí a přejde v poklus, trochu se usmívaje, jako by to dělal pro svůj špás. Pak si přidrží rukou klobouk a počne ze vsí síly pádit. Tramvaj, která na ten okamžik právě čekala, se nyní rozjede plnou rychlostí. Člověk, který ji honí, provede několik zoufalých skoků, zatím co tramvaj si to řinčí bezohledně dál. V tu chvíli přijde běžící člověk k náhledu, že už ji nechytí, jeho rozmach se zlomí a zplihne, člověk doběhne několika chabými poskoky, zastaví se a mávne za ujíždějící tramvají rukou, jako by pravil: „Vlez mi na záda, jed’ si do Paďous, treperendo, počkám si na jinou, a lepší než ty!“

Člověk vedoucí na šňůře psa

Člověk psa na šňůře vedoucí se obvykle tváří, jako by vedl psa on a nikoliv pes jeho. Umíní-li si pes k něčemu zajímavému čuchnout, zastaví se také jeho pán a obdivuje se okolním architekturám nebo přírodním úkazům, a když si pes notorickým způsobem dřepne na bobek a snižuje tím důstojnost svého pána, počne si jeho velitel zapalovat cigaretu nebo dávat jinak najevo, že právě na tomto místě se chtěl on sám zastavit, že je něčím zabrán a neví ani, co jeho pes zatím koná.

Člověk, který klopýtl,

sklouzl na něčem, udělal pochopa nebo vůbec pro nějakou zevní příčinu poněkud překotně změnil cílevědomý a energický rytmus své chůze, obvykle zamáchá překvapeně rukama, jako by se chtěl něčeho zachytit, a se zcela nedůstojným chvatem narovná svou porušenou rovnováhu. Ale jakmile jí nabyt, pokračuje ve své chůzi s nápadnou a ráznou křepkostí, jež praví všem mimojdoucím: „Haha, co koukáte? Že bych se byl málem svalil? Co vás nemá, nic se nestalo: nevidíte, jak si vyšlapuju?“

Člověk blátu se vyhýbající

Člověk brodící se mořem bláta činí to zpravidla takto: Nejprve se zastaví na okraji a pátrá, kudy by přešel suchou nohou, pak vykročí delikátně jako kočka, dotýkaje se země jen špičkou nohy, načež kličkuje přeskočí kaluž, mění směr, postupuje s nekonečnou opatrností, a na místě, kde by se toho nejméně nadál, šlápne do bláta, kde je zrovna nejhlubší a nejmazlavější. Tu člověk blátu se vyhýbající nabude výrazu, jako by pravil „Ech“, na okamžik znechucené postojí a potom se pustí rovnou tím nejhlubším marastem. Při dlouhých cestách, jako je na příklad cesta životem, se tomu říká resignace.

Člověk, kterému vzal vítr klobouk,

ztratí obyčejně drahocenných pár prvních vteřin tím, že si překvapeně sáhne na hlavu, jako by se chtěl přesvědčit, zda mu neulétla také hlava, jakož i tím, že vykročí za svým kloboukem bez unáhleného chvatu, doufaje, že to spíš půjde po dobrém a že není třeba ten zjančený klobouk ještě víc poplašit. Teprve když se ukáže, že klobouk letí rychlostí 10 m sec., rozběhne se jeho pán za ním, ale protože nechce vzbudit zbytečnou pozornost celé ulice, pádí s úsměvem a bujně, jako by to byla jeho oblíbená zábava nebo sport. Velmi by si zadal, kdyby běžel hlasitě láteře nebo hrozně se chmuře, honba za kloboukem se musí konat lehce a jaře, teprve když klobouk dopadnete a oprašujete, můžete mu potichu vynadat neřádky a potvor, ale i při tom musí vaše tvář zachovat výraz pobavený a dovádívý.

/ 1929 /

Neznámé jídlo

To se může přihodit každému, že se octne u více méně slavnostní tabule a že mu je předloženo jídlo, jehož ještě nikdy nepojedl. Obyčejné to bývá nějaký mořský prevítek, něco v mušli nebo korýším krunýři, a kruci, jak se tohle jí? Vidličkou? Nožem? Rukou? V takové situaci nedá hodovník na sobě nic znát, rozhlídne se sice, ale tak, jako by ho právě něco napadlo, a pustí se do nápadné horlivého hovorů se svým sousedem. (Tak ať už někdo začne jíst!) Ku podivu, v té chvíli se skoro všichni stolující taky dají do nápadné horlivého povídání se svými sousedy, jenom jeden pán, který nemá komu co říci, váhavě honí vidličkou po talíři tu neznámou lahůdku. (Aha, vidličkou se to asi nejí!) Posléze se najde někdo, kdo s jakýms takýms zdarem načne ten tajemný chod, tu všichni se s úlevou chopí příslušného příboru a počnou jíst, tváříce se, jako by jakživí nejedli nic jiného než právě toto jídlo.

U tabule

To se také může stát každému, že mu vystříkne omáčka nebo ukápné červené víno, prostě na bělostném ubruse zrovna u jeho talíře se udělá skvrna. (Safra, zrovna u mého talíře!) (A není tu ještě někdo, kdo taky pobryndal ubrus? Ne, není. To je hloupé!) (Já na tu skvrnu položím vidličku.) (Tak! teď mně ji sklepník odnesl.) (Tak tam dám housku.) (Ten nekola sklepník ji zase odnesl!) (Tak tam položím ubrousek.) (Ano, ale ostatní ještě jedí!) (Tak tam jen tak položím ruku.) „Ne, děkuji, já už nechci ovoce.“ (Hergot, kdy už bude to žraní u konce!)

Muž ve smokingu

Člověk je pozván na večer do společnosti, to asi bude smoking. A pak zjistí, že ti druzí jsou vesměs v šedivých a pruhovaných a všelijakých jiných šatech, div že nepřišli v papučích nebo trenýrkách! Kdyby aspoň jeden z těch chlapů měl taky smoking, abych nebyl tak sám! Ještě se mi budou smát, že jsem se tak nastrojil...

Nato se chování muže postiženého ojedinělým smokingem vyvíjí tou nebo onou ze dvou možných cest: Bud' přátelsky hlaholí a chová se pokud možno

nenuceně, aby dal najevo, že to pro něho nic, ale pranic zvláštního není, hodit se do smokingu, a že tak chodí i doma. Nebo uchovat až do konce rezervovanou a poněkud výlučnou izolovanost člověka, který ví, že on jediný je v právu, ale nechce to těm druhým příliš ukazovat.

Vycházkový oblek

Jindy naopak se dostaví člověk v šedivých nebo károvaných šatech mezi samé smokingy a naškrobené košile. V první chvíli je trochu uražen, že ho předem neupozornili, a potom se začne chovat poněkud výstředně a ostentativně, jako by hulákal: Já kašlu na váš formalismus, já jsem demokrat a pohrdám vámi, vy naškrobení panáci, a vůbec, ať žije revoluce!

Omylem zdravíci

Pán jde po ulici, a najednou sebou trhne, tamhle, to je přece ten a ten! I vycení se nadšeným úsměvem a užuž se hrne rukou po klobouku, aby mocným rozmachem smekl. A tu ten, jež považoval za toho a toho, k němu obrátí tvář neznámou a poněkud udivenou. V tom okamžiku ruka letící ke klobouku zaváhá, změní svůj směr a rozhodne se k nějaké nenápadné akci, na příklad k podrbání za uchem, zatím co nadšený úsměv se honem předělá na lhostejné zašklebení. (Co vás nemá, pane! To neměl být pozdrav!) (No proto! Vždyť já vás neznám, pane!)

Domněle zdravený

Jde člověk ulicí a najednou — někdo zdraví. (Kdo to je?) I nadzvedne člověk klobouk, a tu se setká s poněkud uraženým pohledem neznámého zdravotníka. (To víš, tebe jsem zdravil! To patřilo jinému, ty řoumo!) Nyní náš člověk blaseovaně, lhostejně dá zase na hlavu. (Já jsem tak zvyklý, že mne lidé zdraví! Věříte, že mě to jenom obtěžuje?)

/ 1936 /

ČLOVĚK A PES

Jeden z běžných názorů je, že kočka má celkem povahu ženskou, kdežto pes je od přírody spíše mužského naturelu. Mám za to, že tento názor se opírá o zvláštní přírodní fakt: ve skutečnosti skoro všechny domácí kočky jsou ženského pohlaví, kdežto zdrcující většina psů, se kterými máme co činit, je pohlaví mužského. Kocour, tvor téměř vzácný, je nadán rysy tak mužnými jako málokterý z mužů, co jich znám. Je-li kočka, jak se říká, falešná jako žena, je kocour falešný jako stoprocentní chlapík, jenže tentokrát chci mluvit o psech.

Muž oceňuje na psech především rasu nebo se aspoň tváří, jako by jí rozuměl. „Ten má dobře stavěné běhy,“ řekne, „ale myslím, že nemá správné uši.“ „Co vás napadá,“ namítá druhý, „ten má nejlepší slechy, jaké jste kdy viděl, koukejte, jak mu stojí levé ucho.“ Zkrátka muž má k psům poměr spíše kynologický, snad z atavismu někdejšího pralovce, kdežto žena si cení hlavně panošské náklonnosti svého psa. „On mne má tak rád,“ praví dojatě, i kazí

svého psa, jak jen je možno, číníc z něho citlivou, vrtošivou a neposlušnou bytost, jako jsou všichni příliš milovaní tvorové. Ať mi nikdo neříká, že ženy dovedou všechno, nedovedou vytvářet filosofické systémy a nedovedou vychovávat psy.

Ale nejvíce chválíme na psech jejich inteligenci. Jen mluvit, říkáme o nich, zapomínajíce, že skutečně mluví, jenomže poněkud jiným jazykem. Velmi často jsem slyšel psa mručet docela zřetelně: „Zatracené blechy!“ Jindy volá zřejmě „Prejskni“ nebo „Pomoc“, a jindy nadává dosti hrubě. Mám za to, že kdyby pes mluvil, jak mu často přejeme, vyjadřoval by se poněkud sprostě užívaje s oblibou neslušných a vulgárních výrazů. Kdyby pes mluvil, byl by docela nemožný. Jeho povaha je lidová a otevřená, je to dobrosrdečné chlapisko, ale není to pán.

Když na ně mluvíme, dívají se nám do očí, zdá se chvílemi, jako by nám poněkud rozuměli, dokonce otevrou hubu samou pozorností. Loni jsem zabloudil někde na Šumavě hledaje houby, konečně jsem našel cestičku a ta vedla z lesa ven přes močály k nějaké samotě. Tak tou cestičkou jsem šel k té samotě a tam se proti mně vyřítil ohromný bernardýn, větší než já, a děsně řval. Já měl v jedné ruce veliký hřib a v druhé ruce dva, byl jsem naprosto bezbranný. I oslovil jsem psa a řekl jsem mu všechno: kdo jsem a proč tudy jdu a nemohu jinudy, ale pes nadával jako blázen. Snad nerozumí česky, napadlo mne, i zkusil jsem mu domlouvat po německu. Přiznávám se, že ještě nikdy jsem nemluvil tak zdvořile jako s tím bernardýnem. Navrhoval jsem mu mír, oplýval jsem dobrými úmysly a dovolával jsem se rozumu v našich stycích. Když jsem tak chvíli mluvil, viděl jsem, že za plotem mne vážně poslouchá celé obyvatelstvo samoty a že i pes umkl otvíraje podivem hubu. Byl to největší řečnický úspěch mého života.

Jsou lidé, kteří se cítí uraženi, když na ně pes štěká, ohánějí se divoce holí nebo dělají, jako by chtěli hodit kamenem. Málokdo zachová důstojnost, je-li napaden sebemenším psiskem. Po mém soudu nejlepší je začít s dotyčným psem vyjednávat, magická je moc řeči a rozumu, i nejjezatější psisko se po chvíli dovtipí, že člověka nepřeštěká. Kdyby psi dovedli mluvit, možná, že bychom se s nimi dohadovali tak těžce jako s lidmi.

/ 1926 /

O RŮZNÝCH SOUDCÍCH

Každému člověku se někdy stane, že dejme tomu zkrátka do něčeho šlápne a táhne to s sebou na botě. Není to o sobě žádné neštěstí a také to nevrhá žádného stínu ani na osud ani na charakter postiženého, ale osvětluje to jeho bližní, neboť se v takovém případě projevují několikaerým způsobem.

Tak na příklad jeden druh lidí si všimne nehody, a dokonce se na ni podívá co nejnápadněji neúprosným a vítězným pohledem, načež přistoupí k postiženému a řekne mu hodně hlasitě (s tzv. nádhernou přímostí) asi toto: „Člověče, vy jste do něčeho šláp, no, vy jste to rozmaž! Ale ovšem, je to vidět, to máte marné, čím více to schováváte, tím je to horší. Fuj, já s vámi ani

nebudu stát, vždyť se každý po vás ohlíží.“ Načež uspokojen a hrd sám na sebe vás opustí zdrceného a nadobro zahanbeného. Druhý druh lidí se k vám v tomto trapném případě ani nehlásí, mine vás širokým obloukem a v nápadném spěchu a přitom si myslí: „Bodejť, budu si s ním dělat ostudu! Ostatně mu to patří, to je švanda, jen ať si s tím běhá, to bych byl blázen, abych ho na to upozorňoval! Co tě nepálí, nehas, a máúcta.“ Třetí druh lidí (na které nyní obzvláště myslím) si všimne vašeho úrazu a začervená se v náramných rozpacích. „Ježíšmarja,“ řekne sám sobě tento druh lidí, „já ho v tom nemohu nechat! Ale říci mu to také nemohu, protože předně se to jaksi nehodí a za druhé by ho to uvedlo do rozpaků a mrzelo a trápilo. A chudák, on o tom raději vůbec nesmí vědět!“ Tu vás tento člověk vezme pod paži a táhne vás někde stranou a řekne třeba: „Poslouchejte, to je hrozně příjemné šoupat nohama po zemi, prosím vás, zkuste to, uvidíte, jak se vám to bude líbit. Nebo takhle trochu se brouzdat trávou, pro všechno na světě, zkuste to!“ A když tak nebo jinak zbaví konečně vaši botu hanebné poskvrny, uleví se mu a pln štěstí se vám poroučí a nechá ve vás dojem člověka trochu divného a dětinského, neboť to už je osud dobrých úmyslů, že jsou obyčejné zneuznány.

Každý člověk v životě do něčeho chtě nechť šlápne, každý někdy udělá chybu, hloupost, nešikovný krok, každý se někdy nějak zamaže a zaneřádí a zahodí. A každý pak pozná ten trojí druh lidí, jedny, kteří s nádhernou přímostí a osobní rozkoší přidrží váš nos rovnou do toho trapného a kormutlivého, co vás potkalo, kteří vám, jak se říká, nastaví zrcadlo, druhé, kteří s lehkou ironií a tajným dostiucněním vás nechají v tom, hlavně potěšeni tím, že jim se to nestalo, a konečně ty třetí, ty rozpacité dobráky, kteří váš úraz, vaše pokoření, váš špatný krok hledí zamluvit a zastříť ne před sebou, ale před vámi samotnými.

První typ s celou křepkostí své lásky k pravdě vám řekne na setkání, že jste špatný a neschopný chlap a že jste provedl tuhle či onu pitomost, ačkoliv to vše do jisté míry sám víte nebo vědět nikterak nechcete. Druhý typ vás jakýmsi podezřelým úsměvem, nějakou oklikou nebo obecnou narážkou jenom znepokojí a tiše se pase na tom, jak jeho hrot sedí, nechce vás ani napravit ani urazit, nýbrž jen kochat se na své osobní převaze, tito mlčící soudcové jsou ti nejkrutější. Třetí typ bere jaksi na sebe vaši chybu nebo slabost, stydí se za ni, trpí jí a namáhá se zoufale nějak ji zahladit nebo odčinit: jako by byl spoluvinen na vaší úhoně, jako by na něm bylo za ni se omlouvat nebo ji odpýkat. Jsou takové lidé, byť si myslíte, že jich je málo.

A jednou, na posledním soudě, vyjde najevo vše, do čeho jsme za živa špatně šlápli. Pak budeme stát buď před nekonečným samosoudcem, o jehož jurisdikci nehrubě mnoho víme, nebo snad před tříčlenným senátem, jak se domnívali staří Řekové. Ale pak by bylo možno, že by ti tři, totiž Minos, Aiakos a Rhadamantes, měli rozděleny úlohy docela tak jako naši soudcové zde na zemi. Minos, fanatik pravdy, nám zahřímá rovnou do očí všechny naše hříchy, viny, chyby, hlouposti, špatnosti, volovinky a krajně nedůstojné poskvrny, kterými jsme pokryti od hlavy až k patě, nesmíc nic, a my budeme stát jako polití jeho posmrtnou a bezohlednou hrubostí. Aiakos se bude jen uškíbat a

prohodí něco o „jistých lidech“ a „jistých činech, o kterých se netřeba šířit“, a studeně nás propíchne svým nebeským a neskonálním opovržením. Ale Rhadamantes se bude za nás červenat a za nás se trápit a potit se, a potom v nebeských rozpacích, místo aby nás vinil či soudil, řekne dejme tomu: „Koukejte se, jak krásně tamhle svítí ta hvězdička, jak se honem jmenuje, Procyon,“ nebo něco podobně zbytečného a dobře míněného, a my budeme cítit, že v něm jediném máme zastání. Nuže, ať jsem cokoliv kdy provedl nebo do čehokoliv šlápl, odvolávám se k soudci Rhadamantovi.

/ 1922 /

DVA DRUHY

Lidé se obvykle dělí na dva druhy, a to podle nejružnějších hledisek: dejme tomu na lidi, kteří mají peníze, a lidi, kteří peněz nemají, nebo na taškáře a poctivce, nebo — jako v bibli — na lidi, kteří vodu chlemtají, a lidi, kteří ji pijí z dlaně. Chci tedy říci, že už od časů Makabejských je zvykem dělit lidi na dva druhy.

*

Jsou dva druhy lidí: jedni, kteří všechny rozbité, nepotřebné nebo už použité věci z domu vyhazují, a druzí, kteří je někam uloží, buď pro strejce Příhodu, nebo proto, že by se někdy k něčemu mohly hodit, ale nejspíše z jisté sentimentality a lítosti. Je jim totiž líto vyobcovat cokoliv z okruhu věcí existujících a jaksi žijících a uvrcti to do hrobu smetiště nebo popelářova vozu, a proto ukládají tyto invalidní věci do milosrdného žera zásuvek, půdy a všemožných koutů, kde se pomalu hromadí: staré hřebíky, zauzlené provázky, dopisy, zlomené klíče, nakráplé hrnce, šroubky bez matic, maticky bez šroubků, spálené žárovky, baterky od rádia, ohnuté skoby, ulomené kusy nábytku, roztrhané kravaty, přezky od nevím čeho, neúplné ročníky revuí, kus drátu a obruče, jedna galoše, rozbitý vypínač, půl krejčovského metru, nejružnější knoflíky a ucpané cigaretové špičky a nadto ještě úplná kolekce všech kusých, nepotřebných a vytříděných věcí, jež tvoří jakýsi životní nános kolem každého člověka. Jak živ jsem neviděl, že by se něco z tohoto pro strejce Příhodu uloženého haraburdí vůbec k něčemu hodilo, ale snad o to ani nejde, neboť jsou lidé, kteří by považovali za jakousi bezcitnost vyhodit věc prostě proto, že už není k praktické potřebě.

Naproti tomu jsou jiné, přísné a energické letory, jacísi Spartáné, kteří bez milosti vyhodí nepotřebnou věc tak říkajíc do hor Taygetsých. Je v tom jakási čistotnost a kázeň, závidím těm lidem, a pokaždé si říkám, že sice tuhle přepálenou žárovku jistě schovám pod skříň, ale příště že už žádný starý krám, střep, rachotu ani šmízo nebudu doma trpět. Je to jeden z mých věčných dobrých úmyslů, ale prakticky je skoro stejně těžko vyhodit nakráplý hrnec jako utratit nemocnou tetičku. Obvyčejně ukrývám tyto invalidní předměty po všech koutech a zásuvkách, až jednoho dne v záchvatu energie a pořádnosti jich tak třetinu šmahem vyhodím, ani nekoukaje, co to vlastně je nebo bylo.

*

Jsou dva druhy lidí: jedni, kteří pečlivě rozvazují všechny uzlíčky a kličky na provázku, když rozbalují nějaký balíček, a druzí, kteří ten motouz šmik šmik přerežou. Tito druzí mají národu Alexandra Velikého, mohou to k něčemu v životě přivést, ale jsou jaksi marnotratní a lehkomyslní, čert je vem, snad přijdou o všechno. Ti první si mohou vylámat nehty na každém zadrnutém uzlu, jářku, ten celý provázek nestojí za to, ale je to jaksi věc principu nebo mánie. Tito lidé jsou trochu špinkové, držgrešlové čili škrtilové, za druhé jsou rozvázní a trpělivě rozvazují každý osudový uzlíček nebo problém, se kterým se setkají, místo aby jej alexandrovským gestem přetřali, za třetí jsou to takoví páralové, kteří mrhají časem, jehož by mohli lépe užít k dobývání světa nebo kariéry. Ti, kteří provázek přerežou, jsou patrně výbojnější a nerozpakují se odklidit si kterékoliv překážky z cesty, jsou to činní a zaměstnaní lidé, kteří se nezdržují zbytečnými ohledy a jdou přímo k cíli, krom toho jsou netrpěliví a ukvapení a není na ně spolehnouti.

Co mne se týče, dělám to tak, že si pokaždé div nevytrhám nehty na zašmodrchaných uzlech toho nejbídnějšího provázku, ale asi tak za půl hodiny mi dojde trpělivost, i vytasím nožik a šmik šmik přerežu ten provázek a všechny uzle na kusy.

/ 1927 /

O NAŘÍKAČÍCH

„Brejden, pane, jak se máte?“

„Aale špatné, pane, za nic to nestojí.“

„No, no, a co vám chybí?“

„Ale to víte, starostí je —“

„Copak vy víte o starostech, pane! Já bych chtěl bejt na vašem místě.“

„To byste to chyt! A jak se vede vám?“

„Ale to víte, bídné. A co zdravíčko?“

„No tak tak. A rodina zdráva?“

„Ještě to ujde. No tak máucta.“

„Služebník.“

To je normální československý rozhovor, který by měl stát hned na první stránce každé praktické cvičebnice jazyka českého. Téměř bez výjimky prvním slovem propuká náš člověk v nárek a stížnosti na svůj osud, obyčejné tím získá jakýsi rozběh, aby mohl v dalším hovoru nadávat obecné na mizerné poměry, na tu lumpárnu a na jiné veřejné záležitosti, ale to už je jiná kapitola. Ze zvláštního národního zvyku nám nejde jaksi z krku, abychom řekli, že se nám vede docela dobře, nebo že to ujde, nebo že by to mohlo být horší. Víme, že se nás náš bližní nevyptává ze soustrasti, nedomníváme se, že ho svou pochmurnou odpovědí nějak dojmeme. Vzdálený pozorovatel by mohl soudit, že máme vrozený strach ze svých bližních, že jim na potkání naznačujeme svůj těžký osud jen proto, aby nás ušetřili, nebo aby si snad od nás nechťeli vypůjčit, nebo že chceme odvrátit jejich zlobu a závist, nebo že se hledíme před nimi ponížít, aby jejich postavení a štěstí vyniklo tím zářivěji. Ale my si nenaříkáme sklíčeně, my si naříkáme okázale, my se jaksi honosíme

svými starostmi a bédami, my tvrdíme svému bližnímu do očí téměř s opovržením, jemu že se tak všivě nevede, kdepak, halenku! My známe život, protože se nám vede špatné, my jsme chlapíci, protože si máme, panečku, nač naříkat. Kdyby se nám vedlo obstojné nebo kdybychom byli celkem spokojeni s tím, jak se máme, pak to není naše zásluha nebo úspěch, nýbrž z pekla štěstí a taková nějaká povrchnost nebo prostopášnost Vážný člověk, pane, má jenom starosti a trampoty.

Ale nejzvláštnější je, že to je vlastně jenom taková forma. Trpíme-li opravdu ať nemocí nebo láskou nebo bídou, zamlčujeme to s jistou cudností utrpení, nehlásáme lidem na potkání, že v nás doktor našel rakovinu jater nebo že se můžeme zbláznit žárlivostí na svou manželku. Trpíme-li nejhůř a ptá-li se nás někdo, jak se nám vede, řekneme plaše „děkuju za optání“ nebo tak něco vyhybavého. Pokud si z plna hrdla naříkáme, že se nám vede špatné, vede se nám, zaplať pámbu, ještě dobře. Řekne-li nám náš bližní, že se mu vede dobře, vyvolá v nás bezmála podezření, že před námi zapírá nějaké zatracené starosti, že to s ním nějak smrdí.

Jsme národ naříkačů, obyčejně se setkáváme, jen abychom si navzájem pobědovali, že se nám vede mizerně, ačkoli nás vlastně nijak nezajímá, jak se tomu druhému vede, je to už jen taková formalita, tak jako když Angličané mluví o počasí. Upřímně řečeno, ožívá se v tom spíše snaha jevit se malým a ubohým, než skutečná nespokojenost, je v tom taková vnitřní nesvoboda a nedůvěra. Jako naše pozdravy, tak i naše konverzační zvyky ukazují, že snáze se mění státy a ústavy, zákony a řády, než lidské mravy, podrželi jsme zvyky malého, ublíženého, reptajícího poddaného, jehož první slovo je nějaká bezmocná stížnost a jemuž beztoho nikdo nevěří. Ostatně ani nečekáme, že nám někdo bude věřit.

Tak tedy: Jak se vám vede?

/ 1928 /

CHVÁLA VRTÁKŮ

Někteří lidé jsou postiženi zvláštní zlomyslností osudu, říká se jim nešikovné, jako by oni za to mohli, že věci v jejich rukou jaksi oživnou a projevují svévolný a poněkud ďábelský temperament. Spíše by se mohlo říci, že jsou to kouzelníci, jejichž pouhý dotek vdechne neživým věcem nevypočitatelnou bujnost. Zatloukám-li hřebík do stěny, oživne mi kladívko v ruce tak podivným a nezkrotným životem, že buď rozbije stěnu nebo můj prst nebo nějaké okno na druhé straně pokoje. Pokousím-li se zavázat balíček, propukne v provázku úskočnost přímo hadí, svíjí se, vymyká se mi z rukou a nakonec provede svůj oblíbený trik, že si k balíčku pevně přivázu prst. Jeden můj kamarád, který se plete do vysoké politiky tak, že se tomu všichni nahlas diví, si prostě netroufá vyndat z lahve zátku, ví, že v tom okamžiku by mu zůstala zátka v ruce, kdežto láhev by se mu s nečekanou obratností vymrštila z dlaní a skočila by na zem. Lidé jsou hloupí, místo aby uznali tuto zvláštní magii, posmívají se lidem, kteří mají tento oživující vztah k věcem, a považují je za nešiky, budižkničemu, nemotory, vrtáky, nekřuby, pletichy a nemehla.

Ve skutečnosti celý rozdíl je ten, že tito nešikovní lidé jednají s neživými věcmi, jako by byly živé, to jest nezkrtné, nadané vlastní vůlí a vzpurné, kdežto šikovní lidé jednají s neživými věcmi jako se skutečně neživými, se kterými mohou dělat, co chtějí. Takový příručí v obchodě nezachází s provázkem jako s divokým a úskočným hadem, nýbrž jako s poslušným a mrtvým provázkem, jedna dvě, a má to hotovo. Kládívko v rukou zedníka není jankovitý a tvrdohlavý beran beran duc, který trkne, do čeho je mu zrovna líbo, je to neživý a pasivní nástroj, který dopadne, kam je mu určeno. Z hlediska nemotorů je ovšem toto zkrocení věci skutečně čarodějství, ale stejně by měli lidé šikovní uznat, že nešikovnost je magická a tajemná.

Mám na příklad za to, že pohádky o věcech, které mluví, nevymyslili lidé šikovní, nýbrž právě magičtí vrtáci. Myslím, že Andersen někdy spadl ze židle nebo s židlí, což mu vniklo ideu, že židle je občas živá a může mluvit. Hloupý Honza, který pozdravil lávku a přál jí mnoho štěstí, se nepochybně bál, že ho řečená lávka může shodit do potoka, kdyby byl členem Klubu turistů, nemluvil by s ní, neboť by si byl jist, že po ní přejde jakobysmet. Šikovní lidé vnášejí do našeho světa hrdinnou představu neomezených možností, vrtáci však přinášejí a udržují epickou a přímo pohádkovou představu neomezených potíží, příhod, překážek a odporů. Představa skleněné hory, jež se tyčí za propastmi, černými jezery a neprostopnými pralesy, vyjadřuje živou zkušenost nešiků, že je strašně těžko někam dojít nebo něco udělat a že se člověk při tom může zmáchat nebo potlouci.

Ale pro tuto obrazotvornou přednost nechválím vrtáky, jejich význam je větší, rád bych řekl, co učinili pro vývoj a pokrok světa. Byli to nešikové, kdo způsobili největší vynález lidstva. Byli to vámi opovrhovaní nemehlové, kdo přivedli na svět dělbů práce. Musil se zrodit první hrozný nemotora, aby ho jeho šikovnější spolupracovník odstrčil od obrábění pazourku nebo vydělávání kůže řka: „Pust', ty vole, já to udělám za tebe.“ Byl to nešika, kdo stvořil specialistu. Kdyby všichni lidé byli stejně obratní, nebylo by dělby práce, následkem toho by nebylo pokroku. Zatím co někteří pralidé uměli otloukat pazourky a jiní zabíjet mamuty nebo soby, byli vzácní a pokrokoví jedinci, kteří neuměli nic. Nebo snad uměli něco, co nebylo k ničemu, jeden z dlouhé chvíle počítal hvězdy, druhý budižkničemu dělal na hubě všelijaké zvuky, kterým se ostatní smáli a které pak začali napodobit, třetí si hrál dejme tomu s barevnou hlinkou a sazemí a načmáral v Altamíře první fresky. Byli to patrně docela bezmocní a podivní vrtáci, kteří nedovedli ani roztlouci morkovou kost. Šikovní lidé objevili, že je možno vyrobit z kamene nůž, nešikovní však učinili další objev, že je možno tuto práci přenechat jiným, stvořili společnost, která se o sebe opírá. Silní a obratní mužové shledali, že je nutno být lovcem a válečníkem, aby byl člověk živ, vrtáci však ukázali, že stačí pár lovců a válečníků, aby byli také jiní lidé živi. Člověk přestával být pouhým lovcem tehdy, když se zrodili jedinci, kteří byli velmi špatnými lovci. Kdyby všichni lidé uměli šít boty, nebylo by ševců. Kdyby nebylo nás nemehlu, nebylo by ani Prométhea ani Edisona.

/ 1925 /

O ALELIDECH

Alelidé, to je takový zvláštní druh lidí, kteří ke všemu, s čím se setkají, mají nějaké „ale“, nějakou svou výhradu. Jejich řeč není „ano ano“ ani „ne ne“, nýbrž „ano, ale“ nebo „ne, ale“. Kdybyste jim řekli, že dvakrát dvě jsou čtyři, odpoví vám na to pohotově a s jakousi převahou: „Ano, ale dvakrát tři, pane, je šest.“ Načež od vás odejdou s uspokojením, že se nedali a že to vaše tvrzení uvedli, jak se říká, na správnou míru. Kdybyste si oddychli, že už se, chválabohu, trochu dlouží den, namítnou něco na způsob: „Ano, ale tím se jistě hospodářská mizérie nezlepší.“ Kdybyste se z nějakých naléhavých důvodů pohoršili, že Petr je zloděj a huncút, odpoví: „Ano, ale tamhle Capl není o mnoho lepší.“ A tak dále.

*

Jak známo z mluvnice, ale je spojka odporovací. Alelidé nic nevyvracejí ani nepopírají, nýbrž jenom odporují, kladou všemu jakýsi odpor, jsou to od národy špatní vodiči, ve kterých se ztrácí sdělovaná energie. Nepopírají, že dvakrát dvě jsou čtyři, dají jenom najevo, že na tom tak mnoho nezáleží, že si tu čtyřku můžete dát za klobouk a že jsou na světě důležitější fakta, na příklad to, že dvakrát tři je šest. Kdybyste před nimi vytáhli z vody tonoucí dítě, neřeknou vám, že jste to neměl dělat, spíš se vyjádří asi v ten smysl, že vaše jednání bylo sice správné, ale že na lodi Prinzipessa Mafalda utonulo tři sta nebo kolik osob a ty že nikdo z vody nevytáhl. Můžete pomoci chudému, ale tím se ještě, holenku, nerozřeší sociální problém. Zkrátka nemůžete udělat nic, ani vyslovit nic, aby se na to nedalo pověsit nějaké ale. Od toho tu jsou aldidé, oni vždycky mají víc rozumu, vždycky si vzpomenou na něco, co není obsaženo a splněno v dané situaci a co tedy lze kárávě vytknout jako nedostatek, neúplnost a špatné řešení.

*

Být alečlověkem má své výhody:

1. Vědomí intelektuální převahy, s níž opravujeme a „odkazujeme do náležitých mezí“ činy i poznatky svých bližních.
2. Příznivou možnost nic nedělat, nýbrž obírat se jenom zaujímáním svého stanoviska, vytyčit své výhrady a tím jaksi uplatnit své já.
3. Konečně hluboké uspokojení z toho, že takto můžeme neúspěšněji otravovat druhé lidi.

*

Toto zásadní „ale“ je povětšinou nemocí intelektuálskou. Prostý člověk má spíš co dělat s věcmi než se stanovisky k nim, nesnaží se odlišit své já od druhých nějakými výhradami nebo zdůrazňováním svého zvláštního hlediska. Proto to intelektuálové prohrávají, jakmile jde o věci obecné, pro samé výhrady přestávají být schopni prostého, rozhodného ano nebo ne. Všechny pravdy, kterých by mohli potřebovat, jsou pro ně ověšeny samými „ale“, která je omezují. Proto se ve veřejném životě tak často ztrácejí pravdy a jsou nahrazovány něčím neskonale primitivnějším, totiž hesly. Alelidé prohrají všechno, čeho se dotknou, zůstane jim jenom jejich „ale“. Chraň nás pánbůh od alelidí!

/ 1934 /

O PRÁCI

Ríká se, že největší potěchou v tomto slzavém údolí je práce. Je však dvojí radost z práce: jednak něco robit sám, jednak se dívat, jak pracují jiní. Tato druhá radost z práce má zase dva odstíny: je to buď rozkoš povaleče, který se bez dalšího osobního zájmu pase na tom, jak se jiní namáhají, případně je kritizuje nebo jim radí, jak by to měli vzít do rukou, nebo je to rozkoš člověka, který něco dává dělat k svému užívání a nyní s napětím a nedočkavostí přihlíží, jak se uskutečňuje jeho vůle. Je to prostě rozkoš faraóna, který si dává stavět pyramidu, nebo uspokojení člověka, který si dává dejme tomu potáhnout křeslo, vymalovat předsíň nebo někde vyspravit omítku, zkrátka je to požitek budovatelský.

A tady se opět lidé chovají několikerým způsobem podle své povahy. Pro jedny, netrpělivé, cholerické a nervosní se sklonem k pesimismu, je vpád pracujícího řemeslníka do jejich okolí útrapou a něčím jako živelní pohromou nebo nepřátelskou invasí, kterou se snaží přechkat chvějíce se v nějakém zákoutí, z práce, která se kolem nich rozpoutala, nevnímají nic než hluk, rozvrat a rumišťe, které se nadělá kolem každého lidského díla. Je pro ně mukou, že věci, kterých budou užívat, se rodí pomalu, lomozně a chaoticky, a kdyby k nim přišel sám Tříkráťzel a nabídl se jim, že vše kolem nich postaví a zařídí jediným mávnutím svého ďábelského ohonu, upíši-li mu za to svou duši, obávám se, že by to bez rozmyšlení učinili. Kolkoliv raději, jen když bude konec toho tartasu a neřádu, jemuž se říká práce!

Docela jinak se chovají povahy čínorodé a optimistické, ale i mezi nimi jsou hluboké rozdíly. Jedni postávají nad pracujícím řemeslníkem a pletou se mu do díla, oddávají se příjemnému pocitu vládnutí a moci, vyzařují ze sebe energii jako vojevůdce, který vysílá své regimenty k útoku na bodáky. Práce je těší jenom tehdy, když se v ní zračí překotný spěch a horečné úsilí, i zvyšují pracovní zmatek tím, že pořád něco nařizují nebo někoho popohánějí s velkým pokřikem a hromováním. Dohlížejí na každý nýt nebo lištu, aby vše bylo sroubeno s náležitou důkladností, není to sice nic plátno, ale přijdou jaksi na své peníze už tím, že si tak bohatě dopřáli vzácné rozkoše poroučet jiným a kárat jejich chyby.

Konečně jsou rození budovatelé, kteří mají nevýslovný požitek prostě z toho, že se něco z jejich vůle dělá, neslyší bouchání kladiv nebo skřípot pilníků, nýbrž radostný a horlivý ruch života, okouzleně se prodírají mezi lešením a žebříky, brodí se hoblinami, přelézají hromadu rumu a smeti, aby byli při tom, když se rodí nová věc. Překážejí řemeslníkům, jak mohou, ale nikdo je nesmí vyhodit, protože to stavějí oni, obdivují se jejich šikovnosti a pořád se vyptávají, proč tohle a jak se dělá onohle, vyslyšají je, kolik mají dětí, a vůbec se dovídají spoustu okolností o životě a povoláních lidských. Řekněte, kde by získali tolik zkušeností, kdyby se ve své inspirované podnikavosti nerozhodli dát si vymalovat předsíň nebo nové potáhnout křeslo po nebožtíku dědečkovi?

Prosím vás, promiňte, musím se běžet podívat, jak natírají jedny dveře, ti natěrači by to sice beze mne také dovedli, ale je nutno se předem pokochat představou, jak ty dveře získají, až budou celé natřeny.

A zítra, zítra tu už nebude nikdo bouchat kladivem a rušit jednoho při jeho tiché práci, celým domem se rozhostí blahodárné a zánovní ticho a všude se rozprostře takový sváteční pořádek —

A člověk položí pero a počne přemýšlet, co by ještě mohl dát dělat

/ 1937 /

O LIDECH SPOLKOVÝCH

Dejme tomu, že to bylo tak: V obci České Lhotě pod Bláníkem se v nějaké hlavě zrodila myšlenka, aby při cestě do obce byla zasazena břízka, která by „vítala pocestného a skýtala stín unavenému poutníkovi“. I byla svolána ustavující schůze Spolku pro postavení břízky při vstupu do České Lhoty a navrženo, aby ta břízka byla slavnostně zasazena a odevzdána veřejnosti. Na té schůzi byli přítomni také staří a osvědčení matadoři veřejného a zejména spolkového života, dík jejich aktivní účasti měla schůze vynikající úroveň a, jak nakonec prohlásil předseda, byla korunována plným úspěchem.

„Vážené shromáždění,“ pravil jeden z těch vynikajících činitelů, „vítám s nadšením krásný návrh, aby byla slavnostním způsobem zasazena břízka při vstupu do naší milé obce, a slibuju předem, že učiním vše, co je v mých silách, aby se tento nádherný plán zdařil. Všichni jsme jistě zajedno v tom, že rádi přiložíme svou ruku k zvelebení našeho domova. Přičiníme se společně, aby naše uvědomělá obec tonula ve svěží zeleni mladistvé břízky. Víím, že nikdo z nás neodepře své pomoci při tomto díle ušlechtilého idealismu. Ale jako starý politik, pánové, kladu zvláštní důraz na to, že tím zvýšíme také cizinecký ruch a tím i blahobyť celého kraje. Doufám, že mluvím ze srdce všech, poděkuji-li svolavatelům dnešní schůze za jejich skvělou iniciativu, a že je mohu ujistit: počítejte s námi!“

Tato řeč byla odměněna živým a souhlasným potleskem.

„Dámy a pánové,“ ujal se nato slova druhý vynikající činitel, „připojuju se plně k slovům pana předřečníka. Musíme učiniti vše, pravím vše k zvelebení našeho domova. Ale když tak o tom uvažuju — pánové, musí to být zrovna břízka? Proč by to nemohla být naše milá slovanská lípa nebo stinný ořeš? Ovšem

nutno počítat s tím, že taková sazenice něco stojí, řekněme deset až patnáct korun, k tomu se musí připočíst dovoz a mzda za vykopání jámy. Pánové naznačili, že by příslušná jáma byla vykopána slavnostním způsobem za dobrovolné pomoci celé obce. Tážu se, byla-li by jáma takto diletantsky vykopaná pořízena odborně a podle zásad moderní hortikultury? Pánové nám bohužel neřekli, jakým způsobem chtějí získat prostředky, kterými by se uhradil ten celý strašlivý náklad. Bojíme se, že to nebude tak lehké. Dnes musíme počítat s každým haléřem, nemůžeme našim spoluobčanům stále jen ukládat nové a nové oběti. Opakuju znovu, jsem naprosto pro to, aby se něco stalo k zvelebení naší obce, ale jako muž praxe se musím tázat, jak to nejlépe dělat a kde sehnat úhradu. Musíme postupovat plánovitě a ne od jednoho

stroměčku, nýbrž od celých alejí, pánové, bez zemských a státních subvencí se o takovém úkolu nedá vůbec mluvit. Řekne se, postavíme sami aspoň jednu břízku. Ano, ale tážu se, kdo ji bude zalévat, kdo ji bude hlídat, aby ji nepoškodil zlomyslný pachatel? A nač vůbec vysazovat břízku, když máme v obci Okrašlovací spolek, aby se o to staral? Myslím tedy, abychom se v tom ohledu netřístili a rozhodli se raději, jak už řečeno, pro postup plánovitý." Také tato řeč byla odměněna živým a souhlasným potleskem.

*

Žádná břízka ovšem zasazena nebyla.

/ 1934 /

O DVOJÍCH ČINITELÍCH

Je jeden druh lidí (ke kterému náležíme skoro všichni), jenž oplývá zvláštní a nevyčerpatelnou iniciativou. Většina nás lidí totiž neobyčejně ráda říká, co by se mělo. Stát by měl udělat to a to, a bylo by po trampotách. Měly by se opatřit prostředky. Obec by měla. Ve školách by se mělo to a to. Spisovatelé by měli. Parlament by měl. Mělo by se působit na veřejnost v tom a tom směru. Měli by se spojit všichni lidé, kteří chtějí nápravu. Mělo by se to přísně stíhat. Mělo by se to nařídit zákonem. Noviny by měly věnovat víc pozornosti. Divadlo by mělo. Mělo by se postavit to a to. Měly by být na to peníze, a tak dále.

Charakteristické pro tento druh podnikání ve slohu „mělobyse“ je:

1. že se jím navrhuje vesměs věci dobré, obecně prospěšné a vysoce naléhavé v zájmu veřejném, které by šlo provést snadno a obratem ruky, kdyby rozhodující místa měla dostatek iniciativy, energie a dobré vůle,
2. a že to jsou vesměs věci, které může, potažmo má nebo měl by uskutečnit někdo jiný než navrhovatel a které leží mimo oblast jeho osobního vlivu a přičiňování. Na příklad nikdo nepřijde s návrhem, co by měl dělat on sám, aby se zjedнала náprava, nikdo neřekne, že by jeho úřad, povolání nebo stav měly udělat to a to v zájmu obecném. Vždycky by se mělo jen to, co leží v jiných rukou a jiné kompetenci. Naše reformátorská fantasie pracuje nejbujněji, můžeme-li ty reformy a projekty uložit někomu jinému. Věc by podstatně trátila na poutavosti, kdyby se ukázalo, že bychom ji měli vzít do rukou sami.

*

Druhý druh lidí (ke kterému náležíme skoro všichni) je právě opačný. Většina nás lidí totiž neobyčejně ráda namítá. Prosté to a to není tak jednoduché. Nemáte ponětí, s jakými technickými překážkami by se to setkalo. Není to možné z těch a oněch příčin. Melo by to své stinné stránky. Za dnešního stavu věcí vyloučeno. Bylo by to krásné, ale prakticky neproveditelné. Nebylo by úhrady. Poměry a lidé se nedají tak rázem předělat. Administrativní a jiné potíže. Ani tak, jak jsou věci dnes, nestačíme na své úkoly, a tak dále.

Charakteristické pro tento druh namítání je:

1. že vesměs to jsou námítky praktické a věcné, těžné 2 dlouhých zkušeností a počítající s tak zvanými reálnými poměry,

2. a že se užívají jenom tehdy, ukládá-li se něco nám nebo našemu úřadu nebo stavu. Nikdo neřekne, že věc není tak jednoduchá, jde-li o něco, co se týká jiných oborů, ale ve své vlastní oblasti jsme skoro zásadně přesvědčeni, že se nedá nic dělat, čím by se měla zjednat nějaká náprava nebo splnit nový úkol. U nás to prostě nejde, ale mělo by se v nějakém jiném oboru...

*

Tedy ty dva druhy lidí se dokonale a harmonicky doplňují. Na každé mělobyse je tak říkajíc v lůně možností předem připravena námitka nenítotakjednoduché. Souhra a rovnováha těch dvou faktorů nám zaručuje stálost všeho dění, mělo by se sice dít ledacos nového, ale jelikož to není tak jednoduché, bude se vuřtlovat dál. Je příjemno navrhopvat, co by se mělo stát v zájmu obecném, ale je neméně příjemno odvrátit to od sebe a svého dosahu.

Má-li se však přesto tu a tam udělat něco nového nebo napravit něco zanedbaného —

Zkrátka mělo by se najít víc iniciativních lidí, kteří by říkali: já bych měl, nebo my bychom měli, a víc mužů, kteří by měli zálibu říkat: safra, není to docela jednoduché, ale může se to zkusit, u nás, v naší oblasti se toho nebudeme bát.

Tak to by se mělo především, ale já vím, není to tak jednoduché.

/ 1937 /

KONÍČEK

Jsou sice lidé, kteří nemají vůbec žádného koníčka, ale takové osoby jsou zvláštní hříčka přírody, tak jako leváci, svatí, vegetariáni a jiné výjimečné zjevy. Normální člověk se však obyejně vyznačuje jistým více méně tichým šílenstvím, kterému se říká koníček, na příklad sbírá známky, pěstuje kaktusy, chodí vášnivě rád na houby, je akvarista, hraje v šachy, honí v éteru krátké vlny a podobně. Mluvíme obecně o lidech, ale měl bych mluvit spíš jen o mužích, ženy daleko řidčeji, ba až vzácně propadají vášni sběratelské, pěstitelské a vůbec amatérské, je-li to proto, že jsou míň hravé než my druzí, nebo proto, že jejich zájmy jsou spíše osobní nežli věcné a spíš universální než úzce specialisované, to je otázka jiná. Nám stačí zjištění, že připadá stěží jeden koníček ženský na devět mužských, když Hospodin nařídil Noemovi, aby uvedl do korábu „po dvěm ze všech živočichů všelikého těla, z ptactva podlé pokolení jeho, a z hověd podlé pokolení jejich, ze všelikého také zeměplazu podlé pokolení jeho“, mluvil nepochybně jako muž k muži, to jest jako sběratel k sběrateli, načež se obrátil k Noemově ženě a kázal: „Ty pak naber s sebou všeliké potravu, kteráž se jísti může.“

Každý řádný koníček má v sobě dvě složky, první je citová, je to prostě záliba nebo taková jakási láska k věci. Člověk pěstuje rybičky, protože je má rád, nebo sbírá motýly, protože našel zalíbení v jejich tajemné kráse. Ale nepřeceňujme ten citový faktor, daleko mocnější složkou každého koníčku je jiný, typicky mužský činitel, a sice sklon k odbornictví. Člověk se nestává sběratelem známek jenom proto, že má rád známky, nýbrž proto, že tím

sbíráním realisuje jisté odborné znalosti a uskutečňuje jistá sběratelská pravidla. Muž se stává sběratelem nebo pěstitelem, protože chce být odborníkem v něčem, co si sám vyvolil. Nestačí mu být vášnivým lovcem, vášnivě chce být znalcem a odborníkem myslivosti. Řekl bych, že koníček je mužský pud po odbornosti, projevující se v oblasti . hry. Neboť koníček zůstává koníčkem, pokud je hrou a soukromým potěšením, jež člověk nechává pro sebe. Znáte někoho po léta letoucí, najednou se dovíte s překvapením, že sbírá porculán nebo náruživě pěstuje holuby. Člověk obyčejně o svých koníčkách nemluví, snad se za ně dokonce trochu stydí, rozhodně jimi neterorisuje své okolí.

Pravý koníček může být záležitostí vášně, ale nemůže být záležitostí zásad. Jakmile něco děláme ze zásady, není to už naše soukromá věc, neboť zásada se pozná podle toho, že ji chceme vnutit svému okolí. Dejme tomu filantropie může být našim koníčkem, pokud ji děláme potichu a pro své potěšení, ale jsme-li filantropy ze zásady, počneme veřejně kázat a organisovat a ukládat celému světu, aby přistoupil na náš filantropický program. To je celý rozdíl mezi koníčkem a mánií: koníček zůstává hrou, kdežto mánie je strašně vážná a zásadní. Na příklad své politické názory si neumíme nechat pro sebe jako svůj soukromý zájem, nebo nejsme s to ukracovat sami sobě dlouhé večery tím, že bychom se potichu zabývali svými národohospodářskými stanovisky, jakmile se něco stane naší zásadou, není žádné pomoci a musíme tím ohrožovat své okolí, abychom je přesvědčili, poučili a přivedli na svou stranu. Z čehož je patrné, jakou výhodou pro lidstvo je, že tolik lidských zájmů a vášní zůstalo jenom koníčkem.

/ 1936 /

POŠTA

Lidská povaha je plná rozporů, tak na příklad většina lidí nesmírně ráda dostává dopisy a nesmírně nerada píše dopisy, ačkoliv oboje je v jakési příčinné a nutné souvislosti. Vyskytují se sice lidé, kteří píší dopisy nezřízeně rádi, jako na příklad osoby zamilované a lidé, kteří s podpisem „Jeden z mnohých“ nebo „Váš čtenář“ vynadají novinám za nějaký včerejší článek, ale to jsou celkem podivíni, tak jako jsou lidé, kteří k smrti rádi poslouchají přednášky, nebo jiní, kteří po celou noc vydrží honit jakýsi chrapot a praskot ve sluchátku rádia, nebo jiní, kteří dokonce rádi časně vstávají. Avšak většinový člověk nerad vstává, nerad nechává mluvit jiné a zejména nerad odpovídá na dopisy. Co se toho posledního týče, lze předpokládat, že obyčejný člověk píše dopis jen tehdy, chce-li na něj dostat odpověď, kterážto pohnutka pravidelně mizí, dostane-li sám nějaký dopis. Nechuť psát dopisy plyne asi z obecné lidské lenosti, záliba dostávat dopisy má však, jak se zdá, kořeny hlubší a tajemnější.

Tisíckrát jsi při ranním zaznění zvonku zajásal „Aá, to je pošta!“, a tisíckrát jsi nedočkavou rukou přijal nějaký tiskopis, účet a snad ještě rekomando z berního úřadu, nicméně zítra zas budeš v určitou hodinu s tlukoucím srdcem čekat na zaznění zvonku a zvoláš radostně: „Aá, to je pošta!“ Ne že bys snad

očekával něco určitého, něco, na čem ti zrovna záleží, co máš rozděláno nebo nač se ti má snad dostat odpovědi. Ve skrytu srdce čekáš, že ti ranní pošta přinese jednou něco nepředvídaného a netušeného, nevíš vůbec, co by to mohlo být, snad to bude dopis z nebe nebo jmenování generálem jízdy v portugalské armádě nebo sdělení, že se ti dostalo ceny ctnosti, odněkud něco přijde poštou, co změní tvůj osud, odmění tvé zásluhy, otevře ti nečekané možnosti anebo splní tvá nepřiznaná přání.

„Odněkud něco přijde“: to je mystická a bezhraničná možnost, jež se přes všechny zkušenosti otevírá každodenním zazvoněním pošty. Šel-li starodávný člověk dejme tomu do lesa pro dříví, otvíraly se před ním tajemné možnosti na každém kroku: mohl nalézt poklad skřítků, potkat tři sudičky, uvidět zlaté kapradí nebo spatřit tančící víly. Ubírám-li se do Jindřišské ulice, opravdu nečekám, že bych v rozkopané dlažbě objevil poklad skřítků, potkal v tramvaji tři sudičky, rokující zrovna o tom, co je mi souzeno, nebo spatřil na Jungmannově náměstí tančící víly. Okruh neznámých a netušených možností je v obyčejném životě dnešního člověka nápadné úzký a nevydatný. Nikdo se vstávaje nedomnívá, že snad toho dne z ničeho nic sám vykoná něco netušeného a překvapujícího, a přece na dně jeho srdce se tetelí ustavičné očekávání, že se dnes stane něco nevypočitatelného a velikého, že odněkud něco přijde —

Počkejte, teď zazněl zvonek, áá, to je pošta. Člověk, který přijímá svou poštu, se tváří poněkud nedbale (věc cti: potlačit své tajné rozechvění) a chladně (jsem ostatně na vše připraven), obrací každý dopis v ruce a nepospíchá, tak jako by nepospíchal člověk, který by otvíral dvířka do třinácté komnaty zakletého zámku. Konečně po jistém otálení, nabitém důležitostí chvíle, otvírá svou poštu, je zvláštní, jak špatně, s jak nedůstojným chvatem se otvírají dopisy na divadle nebo ve filmu, tam roztrhnou obálku, než by řekl švec, a ani si k tomu pevně nesednou, tak se to nedělá. Člověk, jenž přijímá dopis, nejprve usedne, rozřezává obálku činí to zvolna a odhodlaně, jako by nedůvěřivě zvedal víko čarovné skříňky, nyní se vše rozhodne — Ku podivu, tentokrát zvláštní náhodou nepřišlo zase nic nepředvídaného, je to jen účet od knihkupce a jakési psaní, čert to vem: abych na to zas odpovídal. Dvířka neomezených možností jsou pro dnešek zase zavřena. Neznámá velká událost je vyhrazena zítřkům.

A nejzvláštnější je, že v tomto stavu věčného očekávání bývají i lidé, kteří celkem nemají nač čekat, nemají strýčka v Americe, netouží po tom, aby odněkud něco přišlo, co by zasáhlo v jejich život, a děsili by se, kdyby měli přijmout nějaké nové určení, a přece při zazvonění pošty zachvěje se v nich slaboučká úzkost nebo naděje, že snad... kdo ví... něco přijde z toho velkého, cizího světa... Chválabohu, je to jen tiskopis, nabídka na dodávku uhlí ve fůrách nebo pytlích, ale věčné lidské očekávání něčeho netušeného a zázračného není nikdy definitivně a neodvolatelně zklamáno.

/ 1925 /

III

CHUDÍ TĚCHTO DNŮ

Nelze se zmínit o všech, je jich víc, než aby bylo možno se jich dopočítat. Nejvíc je ovšem těch, pro něž je chudoba pohromou a ne živností, nejhorší a nejbezradnější na bídě je, že o ní dost nevíme, že je jako hluboký stín, ve kterém se ztrácejí lidé. Je jako roh ulice, za který už nevidíme. Poměrně málo je těch, kteří se svou chudobou chodí mezi ty druhé, i když se píše o hrozivém vzrůstu žebroty, je to pořád jen nepatrný zlomeček bída, který lze potkat na ulici. Ale i v té hrstce jsou určité typy s charakteristickými, částečně nebývalými znaky.

Ambulantní chudý

Tradicionalní žebrák ve městě má bud! své pevné stanoviště nebo putuje ode dveří ke dveřím, zazvoní a huhlá svou prosbu. Stanovištní chudý prosí jaksi do vesmíru, k nikomu se osobně neobracuje, jeho žebrota je obecná a statická. Nový typ, vytvořený dnešní bídou a konkurencí i v chudobě, je chudý ambulantní, chudý, který jde po ulici a přistupuje k chodcům se svou prosbou. Neprosí obecně, nýbrž individuálně, nečeká, nýbrž koná akt volby mezi lidmi. Je to dynamický a osobní typ žebroty proti žebrotě pasivní a fatalistické. Není to náhoda, že takto prosí lidé spíše mladí, starci a babičky dávají přednost, abychom tak řekli, pevnému místu a prosí mechanicky ve jménu božím, nedovolávají se své osoby, nýbrž obecného milosrdenství. Toto je zbytek žebroty náboženské, žebroty na stupních chrámových, kdokoli jdeš mimo, smiluj se pro lásku boží nad chudobou kohokoliv. Žebrota ambulantní je docela jiná, je v ní ty a já, jedinec proti jedinci, už se tu neprosí jménem božím, nýbrž jménem individuálního osudu.

Kooperativa chudých

Stejně poměrně nový úkaz je, že se chudí seskupují v pracovní družiny. Tradicionalní flašinetář pracoval sám nebo se svou ženou, někdy ještě uvidíme chudého, kterak sám a sám, přitištěn ke zdi, vyhrává na housličkách, klobouk u nohou. Ale novější a účinnější typ je, že se žebraví hudci sestoupí v jakýsi street-band, je v tom harmonika, housle, někdy bandžo nebo kytara, někdy i píkolka, a ovšem i lidský hlas, někdy zpívají všichni, někdy jen tenor, který současně vybírá do čepice. A obvykle jsou to mládenci dobře sešraní a sezpívání, zpravidla zpívají trampské písně, něco o kamarádech a konci lásky. Těmto trubadúřům náleží dvory pražských činžáků, kdežto venkovským sumářům náleží ulice. To přijdou z venkova vousatí strejci s klasickým instrumentálním obsazením: křídlovkou, klarinetem, hornou a helikónem, jejich repertoár jsou polky a sousedské, a nejednou je z pražské ulice sváteční náves, a my všichni se honem díváme z oken nebo zpomalíme krok, neboť i my jsme většinou z venkova.

Tři králové,

kterí vystupují po jednom, po dvou a jenom výjimečně po třech, jsou také zbytek tradice. Všimněte si, že to jsou většinou kluci jako pařížkové, hezcí, s

tvářemi řimbuchů, nevypadají jako dětská strašidla bídy, a přece i oni jsou chudí, jsou to jen ta nejsilnější a nejkurážnější z děcek, kluci s iniciativou, siláci mezi dětmi.

Babičky

náleží rovněž mezi tradiční chudé. Nové na nich bývá jenom to, že často jsou to babičky čistě, téměř nedělně nastrojené, ne v cárech, ale se svátečním šátkem na hlavě, patrně pochopily, že i tím lze dojmout lidské srdce a že v tomto věku nerovnosti lze s prospěchem být lepším žebrákem.

Alkoholikové

jsou pořád ještě největším procentem mezi žebrajícími muži, je jich víc než slepých nebo chromých. Konec konců, což není i jejich stav jakési tělesné mrzáctví, není to nemoc stejně hrozná jako vředy či lupus?

Výmluvní chudí

Jsou jich dva druhy: jedni, kteří mají mnoho řečí, když prosí: že už dva dny nejedli, že nemají na nocleh a podobně. A jsou druzí, kteří toho mnoho neřeknou, kterým to nějak nechce z krku, teprve když něco dostanou, roztají jaksi a začnou vykládat: že oni to dělají neradi, ale co dělat, a takový pán, co vyleze z auta, ten prý nedá nic, a bůhvíco všechno. Nemohu si pomoci, ale těm druhým věřím víc. Jsou to chudí, kteří krom té almužny ještě hledají člověka, tvora, se kterým lze mluvit a kterému si lze ulevit.

/ 1934 /

STUD PŘED ŽEBRÁKEM

Bývá to dědeček s bílými vlásky, nebo maminka se zachumlaným dítětem, nebo babka ohnutá v pravý úhel, jako by něco pořád hledala na zemi a nemohla to nalézt, bývá to slepec, ťukající před sebou holí, nebo ženská se dvěma zkrhlými caparty, nebo hrozný starý, nebo lidé bez rukou, bez nohou, všelijak zkrivení a nepodaření, lidé s pahýly, zmítaní třasem, zakrslí, s uzraným nosem, huhlající, kašlající, prodávající sirky nebo svazeček ptačího zobu, stojící u zdi, skrčení v koutě jako odložená věc, putující po chodníku, modlící se, obalení v hadrech nebo podivně čist'ounci, nebo taková, kteří nemají nic než oči, kterými prosí, věru, velmi podivná sbírka člověčenstva, velmi zvláštní a roztodivný soubor. Ku podivu, že se nenašel výstřední miliardář, který by si založil sbírku žebraků, který by chodil po městech a sbíral tyto zvláštní kusy tuctové i jedinečné, tak jako jiný sbírá staré hodiny nebo staré a vzácné tabatěrky. Mohla by to být velmi veliká sbírka. Mohla by to být největší galerie na světě.

Nemohu si pomoci: nedovedu považovat žebrotu za věc nedůstojnou. Nemám za nedůstojno člověka, aby dostával od bližního něco darem. Nepovažuji za ponížení, aby člověk o něco prosil. Naopak, je zcela důstojno nás lidí, aby se prosilo i dávalo. Obecně řečeno, člověk není dobrý jen k tomu, aby se na něm vydělávalo, je dobrý i k tomu, aby se mu dávaly dary. Pravý žebřák je člověk,

který už není užitečný k ničemu, hodí se jen k tomu, aby byl živ z milosti lidí, ale jeho zvláštní a skrytá užitečnost je právě v tom, že žije z milosti. Příroda nechává umřít své žebračky, strom, který se nemůže sám živit, umře, zvíře, které se nemůže samo živit, zahyne, člověk, který se nemůže sám živit, budíž živ. U nás doma chodívali žebraři každého pátku hromadnou žebrotou, byl to pro mne, kluka rozdiveného, den slavný a vzrušený. Už z dálky jsem vyhlížel to chromé, belhavé, mručící, klopýtající procesí, i běžel jsem domů s velkým a vítězným křikem, že „už jdou“, jako by se blížili tři králové ve vší své slávě, a pak jsem mohl nechat oči na tom, jak maminka vyšla na práh a krájela jim chleba, zatím Co Oni přešlapovali a huhlali. Měl-li jsem tehdy nějaký pocit svátku, bylo to v pátek ráno a ne v neděli.

Existují řemeslní žebraři, kteří mají svá místa, jako má kramář svůj krám, existují ostýchaví žebraři, kteří zazvoní u vašich dveří a odříkají své „promilosrdenstvíboží“, existují žebraři, kteří chodí jen po lepších obchodech, odkud je šéf honem vyklopí s nějakým šestákem, aby už byli venku, existují jiní, kteří se k vám připojí na ulici a chroptí vám do ucha, že zrovna přišli o místo a nemají co dát do úst. Nuže, o všech těchto varietách a odrůdách vám řekne každý policejní rada a strážník a muž zakládající si na svém rozhledu i zkušenosti, že to jsou většinou taškáři a lenoši, kteří by mohli dělat a nedělají, že ty děti těch maminek jsou vypůjčené, že tamhleta ohnutá babička má dceru vdanou za správce domu, a tamten bílý dědeček že všechno prochlastá, že všechna žebrota je švindl a povalečství a řemeslo živící se z hlouposti důvěřivých lidí, a že zkrátka nic jim nedat a bašta. To vše bylo řečeno mnohokrát i veřejně, mělo-li to nějaký praktický následek, nebyl to ten, že by vymizela třída žebrařů, nýbrž ten, že se vytvořila nová třída lidí: stydlivých a rozpačitých dárců.

Řekněme si to: vztáhne-li se k vám z temného kouta žebrající ruka, možná, že do ní nic nedáte, řeknete si třeba, že nemáte kdy se hrabat v kapse po drobných a že beztoho žebrota je švindl a že už by se jednou mělo něco udělat, aby se takové věci na ulici netento. Ale ještě jste to nedomyslili, a už se vám udělá hořko a stydno, stydíte se, že jste do té vztažené ruky nic nedali, je vám trapno vrátit se k ní, máte na sebe vztek, že jste se hned nerozhodli vrátit se, neboť teď už je rozhodně pozdě. Ten šesták by toho chudáka sic nevytrhl, nicméně vztáhl k vám ruku a čekal... Nu, stalo se, a obtížení nespokojeností, která se tak hned nerozplyne, jdete po svém.

A po druhé dáte svou almužnu do první ruky, která se před vámi nastaví, nejbližším krokem se ve vás zvedne trapná nelibost: že to je od vás hloupá sentimentalita, že beztoho ten starý je korala nebo ta ženská má to dítě na loktech vycpané, že se řemeslná žebrota nemá podporovat, a kdesi cosi, nu, stalo se: ale jste tím jaksi rozladěn. Nedat almužnu je tvrdost, dát almužnu je falešná sentimentalita. Nedat je hřích — dát je hloupost. Jen velmi prostí a obvykle chudí lidé dovedou ještě dávat almužnu samozřejmě a bez váhání. Ale nás ostatní už cibulíčka daná almužnou nespasí, spíše nás uvádí do rozpaků, a dáváme-li ji, činíme to honem, plaše a téměř zbaběle.

Ale skutečný, pravý, boží žebrař nemá nepřítele v lakomci, který utahuje svůj váček, ani v strážníkovi, před kterým z dálky utíká. Má nepřítele v taškáři,

který kazí jeho řemeslo, má nepřítele v nepravém žebrákovi, v Lžidimitriji chudoby, v podvodníkovi, který se vydává za žebráka, neboť tento mu ukrádá krom almužny i zvláštní a velikou důstojnost žebráctví.

/ 1926 /

DOBŘÍ JE TO

Vůz tramvaje se zastaví na stanici, nějaký mládenec vyskočí, maminka vysazuje dítě na schůdky, babka se s námahou drápe nahoru, vůz do sebe kousek po kousku vtahuje houfek čekajících, a když už jsou všichni ve voze, křikne konduktér na řidiče: „Dobří je to! Jed'!“

Tohle můžete slyšet denně, pokud ovšem nejsou konduktéři dožraní, a abyste věděli, je to ve vši své spartánské stručnosti přednáška o optimismu. Dobré je, že všichni pasažéři nastoupili, dobré je, že vůz se zas může hnout. Je lepší, když vůz jede, místo aby stál. Špatné je čekat, ale dobré je točit klikou, zvonit, řinčet a propichovat lístky. Stát ve stanici nestojí za nic, ale dobré je řídit se Korunní třídou s kopečka, až okna drnčí. Není dobré, když nikdo nevstupuje ani nevystupuje, ale je dobré, že vůz ze sebe vyplivl pár lidiček a vsrkl s chutí nové. Zkrátka dobrý je to, a jed'!

Z čehož je zřejmo, že nemusí být žádná zvláštní pohnutka, aby to bylo dobré, stačí, když věci fungují tak, jak je jim určeno, dobrá je činnost. I když ta tramvaj nevezze ani nás, ani konduktéra, ani řidiče rovnou do zahrady ráje, na ostrov pokladů nebo na horu Venušinu, je dobré, že jede, třeba to bylo jenom na Karlák nebo do Dejvic. Kdyby zůstala stát u Štěpánské ulice a nemohla dál, mohl by konduktér vylézt, zapálit si retku a rejpat do Elektrických podniků, tedy ačkoliv by se tato chvíle mohla vyvinout v dějství pohodlné a příjemné, dává konduktér přednost tomu, že vůz jede jako blázen k Spálené ulici. Dobří je to! Jed'!

Člověk se probudí ráno po svátcích, třeba honil prkýnka někde po horách nebo deset hodin denně poslouchal rádio nebo jinak velkolepě a slavně, kypře a s rozkoší mařil čas sváteční, teď má před sebou zase tu všední rachotu a zatracenou dřinu, zas aby vstával o sedmé hodině a jel do kanceláře nebo do dílny — Člověče, dobrý je to! Jed'!

A za pár dní se probudí zase o rok starší, protože to bude nový rok, zkušený člověk nebude hloubat nad záhadou, co as ten nový rok přinese, protože ví předem, že přinese hromadu práce a běhání a starostí. Co jiného by mohlo být? Dobří je to! Jedeme!

Den za dnem, noc za nocí. Každý den má svůj pořádek, i to slunce na nebi má svůj jízdní řád. Dobří je to! Každý si může vymýšlet nějakou novou dráhu a nové koleje a nové stanice, ale každým jitem pojedou, jako jel včera — Dobří je to! Jen když se jede s plnou silou, když neuvážíme v půli cestě, a raději přidat rychlosti. Dobří je to! Jedeme!

/ 1928 /

U KREJČÍHO

Byly doby, kdy člověk prostě nosil žíněné roucho. Byly doby, kdy dědával po svém ctihodném otci „item pár nohawic saukených, item kabátec z tmavého sukna“, načež nosil tento odkaz po celý život a opět jej, odevzdán do vůle boží, postoupil k užívání další generaci. Dnes to už není tak pohodlné, chtěj nechť se musí člověk v jistých časových údobích dostavit k „svému“ krejčímu (neboť sebe dbalý občan má svého krejčího, jako má svého doktora, svého advokáta, svého trafikanta a vůbec velké množství svých lidí), aby si nechal zřídit nový oblek. („Nový obleček, prosím,“ říká tomu jeho krejčí.)

Obvyklý postup celé události bývá asi tento: Usedne se a nedbale se listuje v módních žurnálech. V nich se divák seznámí s množstvím mladých, nápadně dlouhých a úplně bezbrýchých pánů energických tváří a neobvykle širokých ramen, jsou oděni v domácích šatech, vycházkových šatech, golfkách, raglánech, ulstrech nebo smokingách, kouří cigaretu, oblékají si rukavice. a jinak jenom stojí, povídají si něco a vůbec nic nedělají, jenom se podnikavě a moderně tváří. Člověk si je prohlíží s mírnou nechutí a myslí si o nich své, takoví hochštapleři a flákači, říká si poněkud pohoršeně, nic to nedělá, — kde na to berou ty peníze? To by každý dovedl, holenku, stát u zeleného auta a oblékat si rukavici, ale kdyby sis měl na to vydělat —

„Tak jaký obleček?“ ptá se najednou krejčí za zády čekajícího.

Člověk se lekne a ukazuje na toho flákače u zeleného auta: „Asi takovéhle, víte?“

Mistr krejčí nakloní ušlechtilé hlavu: „Ano, prosím, trochu sportovní fazónku.

Dnes se nejvíc nosí sportovní fazónka, pane. A jakou látku byste si přál?

Máme tady nejnovější vzory, Latex, Vitello, Hemendex —“

„Tak třeba Latex,“ řekne člověk nejistě.

„To je výborná látka,“ tvrdí mistr krejčí a vytáhne z regálu balík něčeho

šedého. „Račte se podívat, třeba tahle — Nebo kdybyste si přál něco decentnějšího,“ povídá a položí na pult balík něčeho brčalově zeleného.

„Nemáte něco... ještě decentnějšího?“ praví zákazník nesměle.

„Oh, prosím. Tady máme tenhle proužek,“ šveholí mistr krejčí a rozhodí po pultě něco modrého. „Račte se podívat,“ praví, přehodí přes sebe to modré a zahalí se do toho jako antický tragéd do zřasené tógy.

„Tak mně třeba dejte to modré,“ míní zákazník, aby to nějak skoncoval, jen když to není ten zelený brčál, myslí si s úlevou.

„Krásná látka,“ ujistí uje mistr krejčí. „Teď právě jsme z ní šili obleček pro jednoho pana radu.“

„A... musíte mně brát míru?“ vyhrkne člověk stísněně, jako když se ptá svého zubaře, musí-li ten zub ven.

Mistr krejčí skloní lidumilně hlavu. „Není třeba,“ chlácholí, „my už máme míru napsanou. A jaké klopý?“

„Klopý?“

„Jaké si přejete klopý?“

„Nu... decentní,“ míní zákazník. (Co vždycky mají s těmi klopami?) „A kalhoty taky decentní.“

„Mají být dole přehnuté? A jaké knoflíky na kabát?“

„...Decentní.“

„Já myslím... jedna řada nebo dvě?“

„Mně stačí jedna,“ brání se zákazník. „A kdy mám přijít na zkoušku?“

*

Zkouška, to už je docela jiný obřad. Předně zákazníka strčí za takovou květovanou záclonu, je tam jen stolička a zrcadlo, ale jinak to vypadá trochu jako v baru.

„Kdyby si pán zkusil kalhotky,“ domlouvá mu mistr šetrně, člověk si připadá jako u doktora, i shodí se sebe šaty s chmurnou a drobet pokořenou odhodlaností. Když to musí být, tak co. A pak mu podají něco plíhého a beztvareho, zákazník do toho vjede — a tu před ním poklekne mistr krejčovský a chvíli ho na kolenou pozoruje v němém a uchváceném zbožňování. „Krásná kalhota,“ vydechne konečně a počne člověka ohmatávat a lechtat na různých anatomických místech. „Tady to trošičku zvedneme,“ šveholí, „a tady to o kousíček prodloužíme — Dobré je to. A teď zkusíme kabátek a bude to.“

Ten kabátek pozůstává z jednoho rukávu, pytlového límce, vaty a nějakých kusů látky, spíchnutých bílou nití, to všechno se honem sešpendlí, „hned to bude,“ utěšuje mistr, a pak s hlavou nakloněnou se ponoří v tiché pozorování. Zatím zákazník stojí jako sloup a marně se snaží vypadat buď ledabyle nebo důstojně, vypíná prsa, vtahuje břich a hledí si dodat štíhlý, ramenatý a odhodlaný výraz těch pánů z módního žurnálu, vcelku však připomíná dobře živého, ale jinak naprosto nepovedeného strašáka ze zelného pole. V tu chvíli se kolem něho seskupí celá dílna a jaksi se pase na jeho bezmocné situaci.

„Krásné šatečky,“ řekne mistr krejčí uznale a vrhne se na zákazníka. Jednou rukou mu utrhne límec, druhou rukou rukáv, načež roztrhá ty spíchnuté kusy látky a začne to všechno na něm znovu sešpendlovat. „Tady to probereme,“ říká přitom konejšivě, „a tuhle drobet přidáme — Padne to výborně!“

„Tak už jsem hotov?“ vyhrkne s úlevou čekatel na šaty.

Mistr krejčovský nakloní lítostivě hlavu. „Ještě jednou musíte přijít, pane,“ domlouvá. „Ještě docela malá zkouška.“

*

Je to opravdu malá zkouška, člověka jen postaví, obléknou na něho vestu a kabát, pak utrhnou límec, klopy a roztrhají ostatní kusy látky. Potom to na něm znovu sešpendlí — „Tak, teď je to dobré.“ „A kdy mám zase přijít?“ ptá se zákazník nesměle.

„Už ne. Už je to hotové.“

*

Načež jednoho dne vyjde člověk v nových šatech ven, a až uvidí někde stát pěkně zelené auto, zastaví se jaksi náhodou u něho a počne si navlékat rukavici, rozhlížeje se štíhle, ramenatě a odhodlaně po vesmíru.

/ 1936 /

LEGENDA O ČLOVĚKU ZAHRADNÍKOVÍ

Sedí nad zahradnickými katalogy a zaškrťává si v nich tužkou. Tady ten nový nízký Aster Amellus musím mít, říká si, a tuhle lososově růžovou Astilbu bych si také měl objednat, a což Bergenia Delavayi? Nu, napišme si Bergenia Delavayi. Ale ještě nikde na zahradě nemám Buphthalmum. Rozhodně musím zkusit Buphthalmum. A tak dále, až má zaškrtnuto devadesát osm nových peren, které si hodlá objednat, shledává, že bez nich by nemohl být nadále živ.

Načež se zaboří do křovin (totiž jenom v katalogu). Jednou bych to přece jenom měl zkusit s Abelií, a tady mají nový Acer japonicum, koukejme, prý s listem na podzim nádherné zbarvujícím, to by byl hřích jej nemít. A tuhle ten zakrslý Amelanchier, ten už se někam vejde. A tak dále, s těžkým srdcem se člověk omezí na třiadvacet nových dřevin, které by měl, které by chtěl, které musí mít, má-li být ještě v životě šťasten. A pět zakrslých jehličin, o kterých je psáno, že jsou bizarní, rozkošné a ozdobou každé zahrádky. Počkejme, ale kam ty jehličinky vsadit?

A tu si člověk zahradník navleče zimník a hrne se na svou zahrádku. Tadyhle na záhonku by bylo jakési volnější místo, nešlo by sem dát tu lososově růžovou Astilbu? Ne, nešlo, ona tam už je Monarda, ale teď ji není vidět. Tedy semhle. Ne, tady už je Anemone hupehensis. Člověk zahradník obchází celou zahrádku a hledá místo, na kterém by ještě nic nebylo. Stojí a dívá se zahloubaně na kousek země, na kterém by jiný viděl jen trochu mrvy a suchého listí, ale pro něho se tam kývají v červnovém dechu bělostné hvězdy kopretin. Bože, mít ten záhonek o půl metru širší, aby se sem ještě něco vešlo! Je tolik místa na světě, na příklad tohle Mandžusko nebo tak, co by ti to, bože, udělalo, kdybych já měl o metr půdy víc?

A tu přistoupí k člověku zahradníkovi, jenž potahuje zimou a brejlí na pustý záhonek, Duch Pokušitel. „Koukej,” šeptá, „já ti dám půdy, co budeš chtít, jestliže pádná budeš se mi klanět.”

Člověk zahradník zvedne hlavu. „Tak víš co? Tady ten záhonek by chtěl být o metr širší.”

„O metr,” praví Duch Pokušitel pohrdavě. „Neblbni, člověče. Já přece nepracuju v metrech. Jestli chceš, já ti dám k osázení všechno, až kam dohlédneš.”

„Až po Bohdalec?” ptá se člověk zahradník nedůvěřivě. „To je málo. Až po Krčský les a tamhle až za Spořilov a Záběhlce, a vůbec, vem to nešť, já ti to zaokrouhlím od moře k moři, a je to. Tak co, plácneme si?”

„Počkej,” váhá člověk zahradník. „Kdepak, to bych nestačil osázet.”

„Tak já bych ti přidal ještě zázračnou moc. Na příklad, jen by ses na nějaké místo podíval, a už by tam vyrostl veliký strom.”

„Jaký strom?” ptá se zahradník oživeně.

„No třeba javor.”

„To se řekne javor,” bručí zahradník. „Člověče, javorů je mnoho. Já bych tam dal Acer ginnala, ten ti je na podzim nádherný, jako oheň. Ale to by musel být kolem volný prostor. — To není jen tak, zasadit někam javor. Já bych tam dal raději několik břízek, to je takový náš strom.”

„Tak si tam dej břízky,“ praví Duch Pokušitel trochu netrpělivě.
 „Ano,“ hloubá člověk zahradník, „ale co dát před ně jako předsadbu? Na příklad Cornus s korálovými větvemi. To by byla v zimě krása: to červené dřevo dřinu a bílé kmeny břízek — ale Berberis s červenými bobulkami by také nebyl špatný. Počkej, to by se muselo pořádně rozmyslit, aby to bylo co nejlepší.“
 „To si rozmyslíš až potom,“ naléhá Duch Pokušitel. „Teď řekni: chceš nebo nechceš?“
 „Copak o to,“ přemítá člověk zahradník. „Já bych chtěl, ale — kdyby to měl našinec pořádně osázet — víš, aby to bylo dokonalé — to není jen tak. Na každé místo vsadit to nejlepší, co by tam mohlo jít — a aby to šlo dohromady s tím druhým porostem — to by dalo hroznou práci. Já nevím, na to by snad Člověk ani nestačil.“
 „Ale přece se nebudeš tak párat s každým kouskem země,“ hučí Duch Pokušitel. „Prosím tě, vždyť budeš mít v moci takový flák světa, od moře k moři! Co potom záleží na nějaké pídi země?“
 „A to zase ne,“ kótká člověk zahradník podrážděně. „To je vidět, že nerozumíš zahradnictví! Já bych ti ukázal, jak se to má dělat! Na příklad — Nu, koukej, nešlo by, abys mně rozšířil tady ten záhonek o jeden metr?“
 „To nejde,“ praví se vši rozhodností Duch Pokušitel. „Já jsem přece nepřišel lidi potěšit, ale sváďet. Buď ti dám moc nad světem od moře k moři, nebo —“
 „Když nechceš metr,“ slevuje člověk zahradník, „tak by i půl metru stačilo. Nebo jen takový kousíček půdy, co by se mně vešla lososově růžová Astilbe!“
 „A tak jdi k čertu,“ zafíčí vztekle Duch Pokušitel, a nechá stát člověka zahradníka nad úzkým záhonem, pokrytým suchými listy.

/ 1935 /

O PROUTKAŘSTVÍ

Tak přišel takový zavalitý, brunátný člověk, — nebylo na něm dočista nic mystického ani nápadného, vypadal spíš jako hostinský nebo obchodník s dobyt看, a hned vyndal z aktovky takovou kovovou jako hadici a pomalu, poněkud dřevěně s ní krácel po louce. Najednou se mu hadice začala točit v rukou, a člověk řekl: „Tak tady je pramen, sedm metrů hluboko.“ Kousek dál se zastavil znovu. „Tady je zase pramen, ale ten je deset metrů hluboko.“ To víte, našinec tak hned neuvěří, přihlíží k tomu počínání se zdvořilou skepsí a myslí si, to by každý uměl, točit v prstech proutkem a tvrdit, že tam je voda, holenku, já si nedám nic namluvit. „Tak teď to zkuste sám,“ praví brunátný muž, „já vám uřizu vrbový proutek, s tím vám to půjde líp.“ Skeptický člověk bere do rukou tenkou vrbovou vidlici a kráčí s ní pomalu, poněkud dřevěně po louce, a najednou se mu ten proutek vši silou ohýbá k zemi právě na tom místě, kde se točila hadice proutkařova. Skeptický člověk se jaksi ze zásady snaží klást tomu proutku odpor, ale snad by se mu proutek v prstech překroutil, takovou mocí se obrací k zemi. I zkouší to nedůvěřivý člověk znovu a znovu, desetkrát kráčí poněkud dřevěně po dotyčné louce, a pokaždé se proutek sklóní přesně nad tímtéž místem. I učiní pochybovačný tvor jedním

rázem dvě zkušenosti: 1. že na proutkařství opravdu něco je, a 2, že má sám talent proutkářský, přičemž cítí něco jako pýchu nad tímto zvláštním darem přírody. Asi jsem tak citlivý, nebo je to taková zvláštní síla, myslí si s uspokojením.

Od té chvíle se člověk na víru obrácený vrhá na každého, kdo mu přijde na dosah. „Pojďte zkusit, jak vám ukazuje proutek!“ Obyčejně se tomu dotýční lidé brání, ale nakonec jsou přinuceni kráčet poněkud dřevěně po louce s proutkem v rukou. „Vám to málo ukazuje,“ kritizuje novopečený proutkař. „Koukejte, jak se ten proutek ohýbá mně!“ Po louce se potlouká nějakých osm lidí s proutky v rukou, vypadají jako tiší blázni nebo náměsíčníci. „Tady je taky pramen,“ ozve se co chvíli. Prostě vyjde najevo, že na tom kousku země je nejmenší dvacet podzemních pramenů a že každý druhý člověk s proutkem na ně reaguje. Některým se proutek točí obráceně, některým, patrně méně nadaným, se sotva schýlí („ale cítím takové trhnutí v rukou,“ ujišťují snaživě), kdežto jiným se vůbec nehne, tito poslední pak odkládají proutek a dávají těm druhým znát, že považují celou věc za humbuk a pověru nebo za nedůstojnou hračku. „Já jsem na to příliš silná povaha,“ mají napsáno, na nose, „to asi reaguje jenom u takových slabošských, přecitlivělých natur a neurasteniků.“ Naproti tomu ti, kterým se proutek v rukou kroutí jako živý, pohlížejí na tyto silné povahy s mírným despektem. Inu, chudák, myslí si, je na to nějak tupý, nemá prostě to nadání pro přírodu a její síly. Z čehož vidíte, že i proutek hledačů rozděluje lidi na dva tábory a ztěžuje mezi nimi vzájemné dorozumění.

*

Ale nic plátno, budiž vzdáno početné svědectví, že na proutku opravdu něco je a že se jím dají vyhledat podzemní prameny a třeba i ledacos jiného. Bože, kdyby byl takový proutek, který by mne vedl k místu, kde by byly třeba slabounké prameny míru mezi lidmi, šel bych s takovým proutkem (pomalu a poněkud dřevěně) po celém světě a říkal bych! „Pozor, pozor, tady je, a není ani tak hluboko, aby se nemohl uvolnit.“ Pane bože, takových skrytých pramínků na světě je —

Ale jistě by se vyskytly silné natury, které by to pokládaly za humbuk nebo slabošství, jim by se takový proutek v rukou ani nezachvěl.

/ 1938 /

OCHRANA AUTORŮ

Jak známo, autoři čili spisovatelé jsou více méně chráněni autorským právem, Ženevskou konvencí, copyrightem a jinými toho druhu opatřeními, ale této ochraně se těší jenom jejich díla, zatím co na jejich osoby se nevztahuje žádná ochrana, ba ani šetření. Mělo by se něco stát, co by způsobilo, aby se s autory zacházelo jako s jinými smrtelníky. Aby se od nich na příklad nežádaly věci, kterých nikdo nenapadne požadovat od ostatních bližních, jako jsou doktoři, advokáti, truhláři, majitelé kolotočů a jiní odborníci. Zdá se, že lidé považují spisovatele za člověka, který hrozně rád píše, proto mu přinášejí knihy a památníky, aby se do nich podepsal. Nebo ho považují za tvora, který

ukrutně rád mluví, a proto ho zvou, aby jim přišel přednášet „o svém díle nebo o jiném tématu podle volby. Výlohy cesty mlérádi uhradíme.“ Nikdo nepožádá svého zubaře, aby mu na památku vytrhl zub, ale autor mu má na památku utrousit nějakou myšlenku do památníku jeho pětileté dcerušky. Nikdo nepožádá truhláře, aby si jen tak z přátelství zahobloval na jeho podlaze, ale od autora se očekává, že se pohybuje po světě s perem v ruce v ustavičné pohotovosti se na něco podepsat. Na mně už chtěla spousta lidí, abych jim podepsal „Turbinu“ nebo „Antonína Vondrejce“, byl jsem tak tvrdý, že jsem to odepřel učinit. Na Karla Poláčka přišla jednou dáma s prosbou, aby jí podepsal „Zázrak v rodině“. Karel Poláček je muž konciliantní, i vyhotovil ochotně tento podpis: „Za plukovníka Fr. Langra Karel Poláček, četař.“ Vážně, mělo by se už něco stát, měla by se na příklad stanovit nějaká roční doba, ve které by byli autoři hájeni jako tetřevi nebo srnci. Měl by se jim vyhradit nějaký měsíc, kdy by mohli jenom psát, místo aby se museli podpisovat a čelit jiným svizelům, kterým je podroben stav autorský. Nebo by měl být nějaký spolek na ochranu autorů, který by propagoval humánní názor, že autoři jsou taky lidé a že tedy nemají být zbytečně trápeni, buďte milosrdní i k našim spisovatelům, nebo tak něco. Ono je těch trampot, kterým je autorský člověk vydán ve psí, už trochu mnoho. Něco se musí stát. Něco se už opravdu musí stát, nemáme-li na tomto místě důrazně varovat všechny rodiče, aby nedávali své dítky na povolání autorské.

1. Nejběžnější, ale zato hromadně se vyskytující pronásledování autorů je v tom, že jsou nuceni čtenářům podpisovat své knihy. Tento hrozný zvyk se rozšířil tou měrou, že už se jenom vzácně vyskytují výtisky knih, které nejsou autorem podepsány. Ujišťuju vás, že tyto nepodepsané exempláře budou jednou velkou sběratelskou vzácností. Uvidíte, že se budou jednou bibliofilové chlubit: „To je jeden ze tří dosud objevených autorem nepodepsaných výtisků, — a dostal jsem jej lacino, panečku, za pouhých sedm stovek.“ Nemám ponětí, proč lidé tak stojí o to, mít knihy podepsané od autorů, snad si myslí, že tím ty knihy něco získávají na ceně. To je ovšem omyl, pokud mne se týče, podepsal jsem už tolik knih, že bych sám nedal za svůj podpis ani šesták. Nemáte ponětí, jakou má autor radost, když mu vděčný čtenář z Mnichova Hradiště nebo tamhle z Valašského Meziříčí pošle k podepsání balík knih, autor musí zaplatit poštu za doručení, podepsat dvacet knih, hlídat je, aby se žádná z nich neztratila, shánět motouz a papír, zabalit to a jít s tím na postu, — poslyšte, to se autor naučí nadávat bohatěji než hajný nebo šofér. Nebo píše svou věc, a najednou je mu ohlášena návštěva dámy, která s ním prý chce mluvit v důležité věci. Inu, dáma je dáma, a tak se jde autor oholit a přestrojit do nejlepších šatů, načež dáma zašveholí: „Mistře, kdybyste tady podepsal knížku mé Milušce k narozeninám a napsal jí nějaké věnování..." Říkám vám, jednou se při takové příležitosti stane vražda, ale pak prosím, aby byl autor osvobozen. Bude to případ oprávněně sebeobraný.

2. Ukrutně milí jsou taky majitelé a majitelky památníků. Pošlou to pečlivě zabalené v sedmnácti hedvábných papírech jako nejvzácnější klenot světa, a k tomu žádost, aby náš slavný spisovatel, mezi jehož nadšené čtenáře náleží majitel té zabalené věci, tam vepsal některou ze svých skvělých myšlenek, „a

když už jsem tak smělý, jistě Vám bude hračkou získat do mého památníku také podpis presidenta republiky, Vítězslava Nováka, Nezvala, Švabinského, Jarmily Novotné, G.B. Shawa, letce Nováka, J. A. Bati, J. A. Komenského a jiných velkých mužů a žen.“ Taková zásilka je obvykle pojištěna na 3000 Kč, zpáteční porto není přiloženo.

3. Další pravidelnou korespondenci s autory vedou sběratelé fotografií. Buď má autor níže podepsanému jakožto svému obzvláštnímu čteneli poslat několik svých fotografií s věnováním, nebo se má podepsat na přiloženou fotografii, na níž autor obvykle vypadá jako hluchoněmý idiot nebo jako mlhavý mediální úkaz, bůh ví, kde se takové fotografie berou.

4. Item často se vyskytuje žádost o autorův rukopis kteréhokoliv jeho díla. „Buďte ujisti, že si Vašeho ctěného rukopisu budu velmi vážit.“

5. Asi stokrát ročně dostává autor výzvu, aby podepsal nějaký manifest, jímž se má zbucovat svědomí celého světa. Pokud vím, ještě se to žádnému manifestu nepodařilo, ale to nevadí, aby s neochvějnou pravidelností nedocházely dál manifesty důrazně protestující proti válkám, persekucím, ukrutnostem a bezprávím v Americe, Asii, Africe a dokonce i v Evropě.

6. Těžší svízeľ jsou ankety, které autora žádají, aby napsal do 15. t.m. svůj názor o užitečnosti řečtiny, o ženském prádle, o českém filmu, o abstinenci, o hubení kosů, o úpadku náboženského citění, o boxingu, o reformě pomocných škol, o reformě kalendáře, o reformě zkušebního řádu pro sociální pracovníce, o ženské výdělečné činnosti, o moderní architektuře, o mladé generaci, o ochraně pražských holubů nebo o některé jiné ze čtyř set sedmdesáti tisíc palčivých, aktuálních a vůbec veřejných otázek, o nichž se šmahem předpokládá, že má v nich každý vzdělaný a moderní člověk, tudíž i autor, své pevné stanovisko a že jenom čeká na příležitost, aby je mohl okázale projevít. Nemáte ponětí, k čemu všemu (soudíc podle těch anket) má mít dnešní vzdělaný člověk vyhraněné stanovisko, jak věci stojí, aspoň dvakrát týdně se má zásadně postavit pro něco nebo proti něčemu, aniž se ho kdo předem ptal, rozumí-li tomu nebo má-li k věci nějaký odborný vztah. Od toho jsi autor, abys dovedl něco napsat o čemkoliv.

7. Item svízeľ nemalá jsou otázky, které občas kladou noviny autorům, jednak aby (podle svého mínění) pobavily své čtenáře, jednak aby tímto způsobem šířily zájem o ušlechtilou četbu a kulturní život vůbec. Takové otázky na příklad jsou: co nejraději jíte, dáváte-li přednost blondýnkám, kdy jste se po prvé zamiloval, co byste řekl o svém vlastním manželství, kterým zálibám holdujete a podobně. Kdybyste se s takovou otázkou obrátili na hospodského nebo na majitele benzinové pumpy, bylo by z toho asi lehké ublížení na těle, ale o autorech se předpokládá, že mohou být rádi, když se jim dá příležitost s čímkoliv se produčiovat před publikem. Prostě autor je tu k tomu, aby vždycky řekl něco zajímavého a vtipného, i na jeho soukromí se má veřejnost popást, aby se zvýšil zájem o jeho knihy.

8. Dále každý, kdo vydává časopis něčemu věnovaný, pokládá za svou povinnost vynutit z autora příspěvek pro svůj list. Drahý Mistře, napište pro náš list něco o holubářství. Nebo článek o turistice. Nebo báseň pro dítky od šesti do osmi let. Nebo něco o skle. Některé pro ženy. Některé o bytovém zařízení.

Něco pro náš chudý, ale krásný kraj. Něco o ochraně zvířat. Něco pro naši myslivost. Něco pro učňovský dorost. Něco pro pěstitele Jiřinek. Redakční závěrka našeho příštího čísla je 25. t.m. Dovolíme si Vás navštívit, abychom Vám zevrubněji naznačili poslání našeho listu, a tak dále.

9. Zejména pro první číslo našeho nového časopisu je autor žádán o jakýkoliv příspěvek, třeba sebekratší. Říkám vám, každého týdne vychází aspoň jedno první číslo nějakého nového časopisu, vedle toho však vycházejí také

10. sborníky, ročenky, almanachy, památníky a podobné publikace, kterým autor zajistě neodepře svůj příspěvek do 15. října t.r., dále

11. rozmanité knihy, jejichž publicitě by neobyčejně prospělo, kdyby k nim autor napsal několik vět úvodem nebo sebekratší předmluvu. Prostě o autorech panuje představa, že jsou něco jako čarovný sud, stačí zatočit pípou, aby se z ní ihned, bez námahy a vydatně načepovalo kterékoliv žádané tekutiny. Lidé si jaksí nemohou představit autora jako člověka skloněného nad svou prací nebo zahloubaného ve své vlastní myšlenky, chtějí z něho mít dodavatele artiklů, který vyřizuje jejich objednávky. Uvidíte, že se na to jednou autoři zařídí a založí si obchodní domy: oddělení pro dětičky, třetí patro vlevo, ankety, prosím, v sekretariátě C, číslo dveří 17, turistika a ochrana zvířat druhé patro, oddělení sportu a lovu, smuteční a jubilejní projevy, stánek číslo 11, a tak dále.

12. Jiný vžitý názor o autorech je, že odebírají všechny časopisy a kupují všechny knihy, zejména vydané nákladem vlastním. To vám je radost, když autor dostane sešitek veršů L. V. Seidla-Podbořanského s vlastnoručním věnováním a vloženým šekem poštovní spořitelny, nebo když má ve své denní poště nejmíň jeden nový časopis a první číslo nového sešitového vydání a zdvořilou upomínku, že dosud nezaplatil předplatné za Hlídku stáječů piva, za Hlas mladých radioamatérů a za Avantgardu, orgán mladé literární generace kraje prácheňského. Jen díky otrlosti, s níž autor na takové upomínky neodpovídá, přestane po nějakém čase jmenované orgány dostávat, ale ovšem za tu dobu vznikne tucet nových, jež vesměs počítají s tím, že „můžeme Vás jakožto vzácného příznivce všech kulturních snah počítati mezi naše odběratele“. Ba ne. Jak věci stojí, počítejte autory raději mezi zaryté nepřátele všech kulturních snah.

13. Dále je o autorech rozšířeno mínění, že jejich hlavní povolání je přednášet o svém díle, o moderní literatuře nebo o některé jiné kulturní otázce, při kteréžto příležitosti „učíníte zvláštní radost svým nescíslným čtenářům, kteří touží vás osobně poznati“.

14. Item mínění, že autoři jsou zejména povoláni k tomu, aby učinili veřejný projev proti znásilnění čínské říše nebo pro ochranu brazilských dělníků před vyděračnými plantážníky, na takový boj do dálky se musí vzít aspoň vynikající lyrický básník, jinak by to asi nebylo to pravé.

15. Též účast na debatách je považována za zvláštní zálibu autorů, i jsou zváni do různých vzdělávacích spolků, klubů a přátelských sdružení za tím účelem, aby zahájili debatu o svém díle nebo jiném problému.

16. Vůbec osobní účast na životě veřejném vůbec a spolkovém zvláště se přisuzuje autorům jako veřejné officium, jaksí tím mají dávat zářivý příklad

ostatní pokrokové veřejnosti a státi v čele všem obrodným, celonárodním a humánním akcím.

17. Ano, to je jedna z věcí nejbolestnějších: autora mají lidé víc na očích než jiné osoby soukromé, a proto se na něho daleko víc obracejí i ve svých trampotách osobních. Není dne, aby autor nedostal aspoň jeden dopis křičící o pomoc. Někdo je nemocen, autore, pomoz mu do sanatoria! Někomu se děje bezpráví, někdo je bez místa, někdo má hlad, někdo trpí: autore, pomoz! Najdi místo pro elektrikáře a kousek chleba pro emigranta, půjčku pro chudáka a služku pro podkarpatského šámesa, práci pro chlapce a pensi pro invalidu. „Jste jistě člověk dobrého srdce,“ píše žalostně těžká nebo šnorersky vypsaná ruka, jenže srdce nesrdce, člověku je těžko a poníženež z jeho bezmoci, kdyby se měl starat jen o desetinu případů, jež považuje za poctivé, neměl by dost dnů, aby to zastal. Není dne, který by se nezačínal takovým setkáním s lidskou bídou, a pak se má psát o něčem jemném a vzácném! Je to těžké, lidi, je to ten nejhlubší stín na všedním životě autorském. Měli bychom tedy autorům přát — na prvním místě trochu méně té bídy mezi lidmi, ale hned potom o trochu víc respektu k tomu, že pracují a potřebují všeho svého času a soustředění na svou práci, a o něco víc ohledu k jejich soukromí. Dovolte, aby se někdo domáhal lidských práv i pro autory.

/ 1938 /

O ŽENSKÉ OTÁZCE

Objev ženské méněcennosti jsem učinil, když mi bylo asi let, let, shledal jsem tehdy (nevím, byla-li to místní zvláštnost či móda, nebo dělo-li se to před nějakými třiceti léty všude), že pro nás kluky a muže se šíje zvlášť pravá a levá bota, kdežto ženské botky že nejsou pravé ani levé, nýbrž na obě nohy stejné. Snad se tehdy tak šilo proto, že ženské střevice byly menší, nebo já nevím proč, ale tenkrát jsem měl za to, že ženská je tvor velmi nízký, u kterého se ani nerozlišuje pravá a levá noha. Dále shledal jsem, že holky nosí cop, za který se má tahat, tak jak kočka má ocas, za který se má tahat, i počal jsem se pyšně cítit mužem, tak říkajíc od hlavy až k patě nebo spíš od chocholky vlasů až k pravé a levé botě.

Od té doby se mnoho změnilo nejen v ženských botách a copech, nýbrž i v mém hodnocení různých stránek života. Co se však jak se zdá nezměnilo, je archaické uznávání mužské nadřaděnosti. Žádný muž neřekne, že by chtěl být ženou, ale každá i docela hezká ženská někdy řekne, že by chtěla být mužem. Žádný normální muž si se zálibou neoblékne ženskou sukni, ale každá žena, ovšem hlavně mladší, by si někdy ráda natáhla mužské kalhoty, s pocitem poněkud vzrušujícím, jak by se nováček oblékal do generálské uniformy. Každý muž vyroste z dětských sukének, ale žena nikdy nemůže vyrůst ze sukni. Žena se domáhá rovných práv s mužem, ale žádný muž se dosud nezačal domáhat rovných práv se ženami. Ženy by ustavičně chtěly dokázat, že se vyrovnají mužům, avšak muži se nepokoušejí o důkaz, že se vyrovnají ženám. Z toho plyne, že býti mužem platí za postavení samosebou výhodné a privilegované. Domáhají-li se ženy toho, aby byly rovný mužům, dokazují tím

velmi jasně, že jim aspoň doposud nebo ve vlastních očích nejsou rovny. Domáhá-li se na příklad pan rada vrchního radovství, projevuje tím, že uznává nadřaděnost vrchního radovství nad pouhým radovstvím. Kdyby žena chtěla dokázat svou absolutní rovnocennost s mužem, prohlásila by zpuštěně, že právě z důvodu rovnocennosti ji ani nenapadne dělat něco jiného nebo být něčím jiným, než čím je. U většiny národů a plemen světa byly matriarchální doby, kdy žena byla sociálně nadřaděna mužům, ale nebyla jim nadřaděna tím, že by dělala totéž co oni a lépe než oni, nýbrž že dělala něco docela jiného, patrně velmi ženského. Řekl bych, že vládla mužům právě tím, že jim nebyla rovna.

Mám tedy za to, že ženy velmi chybují, dokazují-li, že jsou rovny mužům, chtějí-li něco dokazovat, ať dokazují něco jiného, že jim jsou nadřaděny. Ženské hnutí je beznadějně, pokud se domáhá rovných práv pro ženy jako pro muže, bylo by hlubší a správnější, kdyby se domáhalo, aby ženy vládly mužům. Revoluce se obvykle nezačíná tím, že by sluhové chtěli být rovni pánům, nýbrž tím, že by jim chtěli vládnouti. Nechtějí-li ženy nic víc nežli být rovny mužům, je to útok, kterému se rozumný muž nemůže zásadně bránit, kdyby však vyhlásily, že po svém ženském způsobu jsou něco víc než ubozí křehcí tvorové v nohavicích a že žádají uznání tohoto stavu, přinutily by muže, aby se počali bránit této strašlivé soutěži. Nejde o to, aby ženy byly rovny mužům, nýbrž o to, aby ženy byly něco víc než muži, a obráceně, aby i muži byli něco víc než ženy. V žádném pořádném boji nejde o rovnost, nýbrž o primát. To není zcela normální stav, říká-li žena, že by chtěla být mužem, lepší je, řekne-li, že by chtěla mít muže nebo poroučet muži. Chce-li být žena advokátem nebo chirurgem, je to snad poněkud nepřírozené, přirozenější je, chce-li vládnout advokátovi nebo chirurgovi. Nechci v nejmenším popírat, že žena je schopna být ministrem nebo strojuvůdcem, je však schopna něčeho ještě většího, je schopna toho, aby byla nadřaděna ministrovi nebo strojuvůdci. Tím nedělám nějaké nemístné narážky na její převahu erotickou, nýbrž zcela slušné narážky na její převahu společenskou. Emancipaci se rozumí tak, že ženy se domáhají pro sebe volnosti a výsad mužů, ale přírodní řád je, aby ženy naopak omezovaly volnosti a výsady mužů. Krotitel lvů nesmí být sám divokým lvem nebo tygrem, krotitelka mužů nesmí být rovna muži. Tím nikterak nepopírám sociální nutnost, aby se ženy v těchto zlých časech živily tím, že konají práce mužů, míním tím jen, že tuto stránku věci netřeba považovat za zvláštní sociální vymoženost. Spiš je to jen o překážku víc ve věčném měření sil mezi plemenem ženským a mužským.

(Nedatovaný rukopis)

ŽENA A POVOLÁNÍ

Přes tu chvíli se dočtete v novinách o nějaké té „první“: o první advokátce, starostce, zvěrolékařce, geometřici nebo já nevím jaké první odbornici kterého divného mužského řemesla. To tedy dokazuje, že buď nejsou mužská řemesla tak tuze těžká, nebo že ženská dovede totéž co mužský, dá-li se jednou do toho, což obě není ostatně tak důležitým objevem. I já si myslím o sobě, že

kdybych se byl do toho včas pustil, uměl bych být advokátem jako třeba dr. Bouček nebo zámečníkem jako třeba mistr Šafus, ale zajímavé právě je, že to nedělám, že vyrábím něco jiného než oni a že je tolik různých možností a činností pro nás lidi. Ale ženám nepřipadá zajímavé dělat něco jiného než muži, zdá se jim romantičtější dělat totéž co muži. Pokud to činí z důvodů výdělečných, mlčím, neboť každý chce být živ. Ale protestuji, činí-li tak z důvodů ideových, a myslíte si o mně třeba, že jsem zpátečník. Muž je — z vrozené hlouposti — specialista, zakousne se do svého metier nebo do své vášně a pak nevidí napravo ani nalevo, jeho osudem je stát se odborníkem, ať už v bakteriologii nebo ve výrobě koženého zboží nebo konečně v literární historii. Jeho duše má puzení se do něčeho zažrat a to ostatní pustit, zajímá se jen o svůj výsek světa (a krom toho snad ještě o politiku), a právě proto tu a tam vykoná na svém poli něco náramného: zrovna pro tu omezenou, jednostrannou, chlapeckou a náruživou zažranost. Nuže, kdyby byli na světě jenom muži, bylo by to prostě k utečení, z nespočetných jiných příčin, ale také proto, že by na světě byli sami odborníci, kteří by si konec konců neměli co říci: každý by myslel na to své a už by se ani nesrozuměl s člověkem jiného odbornictví, neboť specialisace je nedružná, nekulturní, jaksi zrovna nespolečenská, je to taková jistá izolace nebo výlučnost nebo druhová odlišnost. Dejme tomu králík se zajímá o zelený chrást, ale nezajímá se o žirafu nebo orla, protože s nimi nemá nic společného. Pravý zámečník se zajímá o zámky, ale ne o archeologa nebo o lyrika, protože s ním také nemá nic společného. To tedy jsou mužská řemesla. Žena je — nevím z které vrozené nectnosti — duch universální, všestranný, nezažraný a plný podivuhodných zájmů. Je-li to dáma, jaksi by vás na ní mrzelo, kdyby řekla, že ji vůbec nezajímá hudba nebo literatura nebo že neví, Co je to box, má ji zajímat vše, má něco vědět o všem, má umět vyjít vstříc každému našemu zájmu, a běda, mluví-li mocí mermo s vámi, lyrikem, o uvolnění obchodu nebo s vámi, aviatikem, o středověké diplomacie. Od ženy čekáte něco povšechného a sdružujícího, co vás zapne do obecných souvislostí společenského života. Na ní je, aby jaksi korigovala jednostrannost vašeho povolání, aby přenesla sebe i vás přes úzké meze vašich profesionálních zájmů, aby — aby — jedním slovem, aby udržovala společenskou kulturu nebo ještě spíše společenství kultury mezi vámi, omezenými a zatvrzelými specialisty. Řekl jsem, že se pravý zámečník zajímá o zámky, ale ne o archeologa nebo o lyrika, nuže, je velmi správné, že se jeho žena zajímá méně o zámky, ale více o archeologa nebo o lyrika, který náhodou bydlí v téže ulici, a poví třeba svému zámečnickovi mezi polévkou a masem, že u archeologů budou chovat a lyrik že má dluhů jako kvítí, i to. překonává úzké zámečnictví mužovo a staví mosty mezi jeho dílnou a světem. Vidíte, že žena má něco společného se vším, co se děje kolem ní, jste svědky, jak instinktivně chápe své kulturní a společenské poslání, uvědomte si, jak universálně se zajímá každého rána o více méně široký okruh lidského života kolem dokola. Konec konců, je to čestné a důležité poslání, na něž muž není příliš vážný, nýbrž příliš omezený.

Je to jistá dělba práce: muž se shání po živobytí, je specialistou, vynálezcem, obchodníkem nebo vůbec něčím praktickým, pak přijde domů a žena mu poví, co je nového, co slyšela, co dělají jiní lidé a tak dále. Bude-li žena sama specialistou, vynálezcem nebo něčím praktickým, kdo bude pak ji vřadovat do universální zajímavosti světa, a kdo nás?

Ano, kdo nás, neboť nezapomínejme, že vůbec v tak zvané ženské otázce jde o mužské zájmy.

/ 1922 /

SESTRY

To už patří k jakési mužské prestiži, mluvit o ženských tak trochu spatra, není to zlá vůle, jako spíš vědomí fyzické převahy. Ono to většinou tak vypadá, jako že ženy potřebují naší ochrany, ale jsou chvíle, a dokonce těžké chvíle, kdy sledujeme, že potřebujeme jejich ochrany. Velká převaha ženy je především v tom, že je matkou, za druhé v tom, že je sestrou: totiž milosrdnou sestrou. Muž dovede být muži bratrem v církvi nebo v boji, ale zřídka dovede být bratrem nemocného. Dovedl by ho léčit nebo aspoň povyrazet, ale neumí ho tiše a jemně doprovázet tou cestou bolesti, aby nebyl sám. Je hrubě aktivní, neumí tak dobře svou činnost rozložit v droboučké a trpělivé skutky. Viděl jsem při práci lékaře, rychlé a odhodlané jako při útoku, viděl jsem sestřičky při jejich tichém bdění, a já nedovedu říci, kdo z nich byl krásnější.

Viděl jsem dva typy: jedna, dosud trochu novicka té samaritánské řehole, drobná a plachá, seděla u hlav lože po celé hodiny, po celé noci, a neodvrátila oči od tváře nemocného. Nevím, nač myslela, ale jistě na nic těžkého a smutného, neboť její tvář byla jasná a klidná, a oči nemocného se vždy potěšily, když procitly ze spánku, který už neměl konce. Nic se nedělo v té přidušené světnici, bylo slyšet jen pravidelný dech nemocného a pravidelný krok vteřin, ale ty tiché zvuky plynuly na něčem ještě tišším, na pokojném bdění malé a růžové diakonisky, která ani nečetla ani se nemodlila ani nešila, ale jen se světle dívala na tvář spícího. Podobala se hořící lampě, která nezabliká a nehnutě, tiše zatlačuje tmu, jež se na nás řítí. A tu nemocný otevřel oči a upokojil se, neboť viděl nad sebou svítit to jasné lidské, světélko. Druhá byla starý veterán samaritánské služby, těžká a tlustá, poloosleplá třiatřiceti lety bdění, seděla nakloněna nad nemocným, s rukou na jeho pulsu, a naslouchala, cíhala na každý šelest se zkušenou a bezpečnou pozorností starého ohaře, nic jí neušlo, žádné zachvění dechu, žádný pokus vysílené ruky o pohyb, ještě než nemocný nadzvedl ruku, byla tu se svými silnými, jistými, a přece tak lehkými rukama a pomohla mu vykonat pohyb nebo uložit ruku pohodlněji. A těmi zkušenými dlaněmi provázela celý ten poslední zápas, pomáhala ruce ještě se bránit, hrudníku dýchat, hlavě spočívat, a dosloužila hasnoucímu tělu do posledního zatřetí dechu. Pak si utřela oči a byla pohotově umýt a urovnat tělo mrtvého.

Věřím tedy, že to tak nějak bylo: že milosrdný Samaritán, našed zabitého, očistil vínem rány jeho, a roztrhnuv své roucho, je ovázal, že naložil raněného

na svého soumaru a podpíraje bezvládné tělo dovezl je do svého stanu. Ale pak — a to ten Starý zákon zapomněl poznamenat —, pak přišla tiše žena samaritánka a sedla si u lože pacientova, pak bděla po celou noc jako pokojně svítící kahan, nadzvedala hlavu chorého a ovlažovala jeho rty. To nestojí v Písmě, ale jistě to tak bylo, a byly to předlouhé hodiny, raněný stenal a žena samaritánka bděla u jeho lože, aniž o tom psalo Písmo a aniž se Levité i milosrdní Samaritáni starali o její tiché dílo.

/ 1929 /

MUŽ NA SVÉM MÍSTĚ

Obyčejně si toho člověk tak pozorně nevšimne, pokud to není jeho vlastní záležitostí, kouká na to roztržitě a bez toho pravého pochopení. Teprve když dejme tomu zedník pokládá cihlu na tvou vlastní zeď, podivíš se, jak pod ní rozetře maltu, pak položí cihlu a třikrát na ni zatluče kladivkem, a jak to dělá přesně, znale a s fortem. Nebo se díváš na zahradníka na své zahrádce, nikomu tak hladce nezajede rýč do země, před nikým se hlína tak kypře neotevře, nikdo není takovým pánem nad půdou jako pravý zahradník. Řekl bys, že je to zrovna od pána boha. Můžeš se sice postavit nad mužem, který dělá svou práci, a mluvit mu do toho: „člověče, dělejte honem“ nebo „člověče, já bych to dělal jinač“. Ale raději otvírej oči, abys viděl muže na jeho pravém místě: jak pěkně se k svému dílu postaví, jak bere své nástroje a nářadí do rukou, jak ho všechno poslouchá, jak svou věc ovládá. „Ovládat“, to je to pravé slovo, neboť znamená, jakým je svrchovaným pánem člověk, který něco dovede, a že jeho práce je takové jakési vládnutí nebo panování. Já vím, že je libost vidět pomněnku u potoka nebo hrající si dítě, ale říkám vám, že neměníš libost je vidět člověka, který dělá správně svou práci. Jeho pohyby jsou lehčí a krásnější než pohyby člověka, který to neumí, jsou, abych tak řekl, zrovna urozenější.

Ano, to je jako od pána boha, když se ten člověk tomu musil zatraceně učit, je to v něm teď jako milost nebo zvláštní dar. Proto nás nemrzí jeho převaha nad námi, lidmi levými a nešikovnými, uznáváme ji celkem bez nevraživosti, zejména, pokud sami nejsme zedníky nebo zahradníky. Pokud na to máme pokdy, můžeme nechat oči na muži, který je na svém místě. Je krásný jako krásná žena nebo cokoliv krásného. Je to radost dívat se na něho. Udělejte kruh kolem muže na svém místě.

Ale vždyť i my máme svůj veliký dům a svou zahradu, něco se nám staví a něco je pořád spravováno, a je tu plno lidí, kteří jsou povoláni, aby to dali do pořádku. Každý z nás má co dělat, ale mrkni aspoň okem na ty, kteří jsou povoláni k práci nejhlavnější. Mrkni okem od svého úkolu, abys viděl, jací jsou, zda staví své dílo znale a přesně, zda pracují krásnými a lehkými pohyby člověka, který to dovede. A najdeš-li takové, neztratíš svůj čas, zakoukáš-li se na ně s podivem a uznáním. Hoden je dělník mzdy své, ale hoden je mistr něčeho více: aby dával příklad. Avšak nedokoukáš se toho, v čem je jeho fortel, čím déle přihlížíš, tím divnější ti je jeho dílo a tajemnější to, jak je ovládá. A tu poznáváš, že nejhlavnější není to, co dělá, nýbrž to, že to dělá

tak jako ze zvláštního daru. Mistrovství je nad rozum a pozná se podle zvláštní své krásy. Každá krása je nad rozum. Muž, který je na svém místě, nevypadá jako člověk konající uloženou práci, nýbrž jako dobře vyrostlý strom, neboť ze všeho, čemu se naučil, učinil dokonalou přirozenost. Nemůže nikomu odkázat, co dovede. Nelze se tomu naučit. Nelze nahradit muže, který je na svém místě, může jen přijít jiný a stvořit si jiné místo. Proto stůjme a učiňme kruh kolem Muže na svém místě.

/ 1926 /

IV

KDYŽ ČLOVĚK PO PRVÉ...

Když člověk po prvé vsadí do země sazeňku, chodí se na ni dívat třikrát denně: tak co, povyrostla už nebo ne? I tají dech, naklání se nad ní, přitlačí trochu půdu u jejích kořínků, načechrává jí lístky a vůbec jí obtěžuje různým konáním, které považuje za užitečnou péči. A když se sazeňka přesto ujme a roste jako z vody, tu člověk žasne nad tímto divem přírody, má pocit čehosi jako zázraku a považuje to vůbec za jeden ze svých největších osobních úspěchů.

Později, ano, později je to už jiné, později člověk osadí svůj záhon s expertní nedbalostí, tak, a teď ukaž, co dovedeš. Nevyvede-li se některá sazeňka, pokrčí nad ní rameny, je to její vina. A že ty druhé rostou, inu, to je samozřejmé, udělal jsem jim dobrou půdu, tak co, byl by jen holý nevděk, kdyby nerostly.

*

Když člověk jede po prvé v životě za hranice své vlasti, cítí především strach z toho neznáma, do kterého se vrhá, ale nedává to příliš najevo. Za druhé cítí ohromnou odvahu k dobrodružství, pýchu dobyvatele a statečnost objevitelskou, má v sobě malou dušičku, ale nesmírně jaksi načepýřenou a nadouvající se téměř bolestně. Abyste věděli, já jedu do širého a cizího světa, já nejsem jen tak někdo, nýbrž veliký dobrodruh.

A když člověk takto jede po desáté nebo po dvacáté, stáhne si cestovní čepici do očí, založí ruce a oddává se jakémusi sebelitování. Bože, jaká otrava, jaká obtíž! Zas abych se tloukl po všech čertech a ďáblech, měl nepřijemnosti s celníky, musil měnit peníze a hledal nocleh v hotelu, který neznám. Čerchmant mi byl dlužen tuhle cestu, atd. atd.

*

Když člověk po prvé ve svém mužném životě je zvolen za člena výboru nebo za jednatele některého spolku, je předně ohromně polichocen ve své nejvnitřnější skromnosti a cítí kanout hojivý balzám na svůj zjitřený komplex méněcennosti, současně pak se k prasknutí nadme pýchou a říká si, tak vida, svět mne potřebuje. A já vám ukážu, co dovedu, toto je nová epocha dějin, od této chvíle půjde všechno jinak, všechno se přeorganizuje, bude se pracovat na nových úkolech — panečku, jen mít chuť k práci, a dají se dělat divy. Konečně je tu příležitost, abych hluboko a činně zasáhl do běhu věcí...

A když je člověk po desáté odín takovou nějakou odpovědnou funkcí, jsou jeho pocity už podstatně jiné. Předně je to pocít, že je to samozřejmě, já v tom přece umím chodit, mám už své zkušenosti... Ale to se rozumí, nesmí to dát mnoho práce, ne aby pak nějaký štůra chtěl na mně to nebo ono... Děkuji vám, pánové, za poctu, kterou jste mi prokázali, ale prosím vás, je to pro mne břímě... Nu, trváte-li na mém svolení, slibuji vám, že budu vykonávat svou funkci v dosavadní linii, a nejen to, že budu v ní i nadále pokračovat — (Bože, je to vlastně maření času! Proč já blázen se tak dřu pro jiné?)

*

Když člověk po prvé v životě vidí otištěn svůj článek v novinách nebo v revui, pocítí cosi jako silnější tlukot srdce, panenský poplach a zároveň slavné povznesení ducha. Tak, teď tisícové lidí mají v rukou můj článek, bože, co mu asi říkají! Na příklad tady ten pán, co tak pozorně čte noviny... četl už můj článek nebo ne? Kdybych mu tak řekl: pane, přečtěte si raději jeden článek tam a tam... Je to přece jen ohromná věc, působit na veřejné mínění, vrhat do světa nové myšlenky a takové věci. Bože, já mám tolik nových myšlenek, mohl bych psát o všem možném — nikdy nestačím napsat všechno, co ve mně je! Dejte mi víc místa, a uvidíte —

Po letech jde člověk po ulici a najednou se schová do průjezdu. Hergot, zrovna mne musí potkat ten chlap... mořil by mě zase o nějaký článek pro jeho časopis... já ti dám článek! O čem má člověk pořád psát? Copak jsem tasemnice, abych byl složen ze samých článků? Kdyby se nemusily psát žádné články, to by byl život...

*

A tak je to se vším, krom narození a smrti, to oboje má Člověk, bohudík, odbyto hned napoprvé.

V tom pak je celá rovnováha a vyváženost života: že totéž, co jedna část lidí dělá po prvé, s objevitelským zápalem a úžasem, druhá část dělá po sté, zamlkle, nerada a s rutinou starého návyku. Svět, ve kterém by se dělalo všechno po prvé, by byl krásný a bláznivý, svět složený z věcí dělaných po sté by byl omrzelý, věčně stejný a téměř rozumný. Jen poesie má výsadu, že cokoliv vidí, vidí to po prvé, a cokoliv vyslovuje, říká to prvně, co svět světem stojí.

/ 1935 /

MLADÁ GENERACE

Pokaždé, když čtu o mladé generaci v literatuře, v umění a bůhví v čem ještě, něco mne přitom na okamžik zarazí. Připadá mi, jako by se psalo se zvláštním důrazem o generaci dvounohé, nebo o generaci koží pokryté. Všechny generace, které znám, jsou dvounohé i koží pokryté, všechny generace, které se dnes vyskytují, jsou v podstatě mladé. Jsou-li nějakí lidé doopravdy ve zvláště přesném smyslu staří, jsou přežitkem minulých dob, jsou velmi vzácní a měli by býti chráněni jako památka. My ostatní od deseti do osmdesáti let jsme mladí, staří bylo jaksi mlčky zrušeno, přestalo být metou života.

Za mých dětských let ještě existovali staří lidé, byli to mužové od čtyřiceti let nahoru, většinou vousatí, s dlouhou fajfkou, pochmurnými názory a hlavně hlubokým opovržením k zelenému mládí. Tito mužové se ve čtyřiceti letech považovali za zralé a v padesáti viděli Abraháma, čímž jaksí nastupovali věk kmetný. Plnovous a těžkomyslná vážnost byly ideálem dvacetiletých, mládenci se styděli za své mládí jako za slabost a nedostatek. Sotva člověk dosáhl plnoletí, dával najevo těžké životní zkušenosti a mluvil o mnohých věcech s hořkostí muže, který už dávno překonal pošetilé iluze. Tyto světové názory se zevně vyjadřovaly bohatou vousatostí, Jägrovými košilemi a ustálenými návyky, jako na příklad mít v hospodě svou židli a svou pivní sklenici. Vemte si, jaký chasník, jaký pudivitr je takový dnešní padesátník vedle tehdejších zralých a ponurých třicátníků, hleďte na něj, jak hopkuje, křepčí, jezdí na všem možném s tváří ruměnou a hladkou jako dětský zadeček. Chcete-li mu polichotit, řekněte mu „mladý pane“ a spleťte si ho s jeho vnukem. Tohle omlazení neprovedl žádný Voronov, to je věc životního názoru, lidé jsou mladí, protože se přestali dělat starými. Ještě jsme se nedohodli, jak se má říkat dvacátému století, zda věk automobilů nebo věk rádia. Mělo by se mu říkat věk mladých lidí, neboť to je ta nejhlubší změna proti minulému století. Lidé jsou — pokud nemluví o politice a nepíší v novinách úvodníky — veselejší, než bývali, zdá se, že jsou také zdravější. Někdy se stává, že takový šedesátiletý mladík zemře, i podíváme se všichni a vrtíme hlavou nad koncem tak předčasným. Už není veteránů života, není mužů zešedivělých v těžkých bojích, není bezmála velebných kmetů, zato jsou velební chasníci, kteří ještě v pětasedmdesáti dovedou stavět vrbu a skákat přes příkopy. Tito pokročilí mladici se liší od těch, kteří jsou teprve velmi krátkou dobu mladí, zejména tím, že nesou svou mladost skromněji, nevykřikují o sobě „my mladí“, neříkají si „mladá generace“, nedávají najevo, že chtějí rozházet svět. Člověk si konec konců zvykne na to své mládí a přestane se jím hlučně holedbat, to jen ti, kteří stěží začali být mladí, se chovají tak vyzývavě jako zbohatlíci. Počkejte, však vás to přejde, až budete déle mladí.

Kdyby se měla zrodit generace, která by mermomocí chtěla přijít s něčím novým do dnešního světa, musela by to být generace starých. Museli by přijít dvaceti — nebo třicetiletí kmeti s dlouhým splývacím vousem, důstojným krokem a sedavými návyky, museli by se s káravou nelibostí dívat na dnešní prošedivělé mladíky a pohrdat jimi jako čeládkou nezkušenou a lehkomyšlnou. Museli by hovořit o svých chorobách a zmiňovat se častěji o smrti, dále o různých životních zklamáních a těžkých zkušenostech. Jenže pokud pozorují, rodí se naopak lidé velmi mladí, ba dokonce pouhé děti. Ještě to nekouká na to, že by svět měl v úmyslu dosáhnout staroby. Zlozvyk stárnutí se na celé čáře přežívá.

/ 1928 /

DVA SVĚTY

Možná, že jich je víc, ale v praktickém životě se vyskytují obyčejné světy jenom dva: ten první a ten druhý.

Do tohoto prvního světa vkročíte (ale to se musí vykročit tou pravou nohou), ani o tom nevíte, pozná se to jenom tím, že si vyšlápnete jaksi křepčeji než jindy a že ten svět je ve všem všudy hezčí. Už sama ulice, do které vejdete, je nějaká milá a čistá, vida, tady mají květiny v okně, tuhle služička vytřepává z okna utěrku jako praporek, dobrýtro, Mařenko, to se to šlape takovou pěknou ulicí, tady ty záclonky, tam jde pan pošťák, nemáte nic pro mne? Taky dobře, tak až podruhé, pan soused se dívá přes plot, dobrý den, pane sousede, to se nám vyčasil, on je to hodný a milý člověk, pozor, kluku, s tou koloběžkou, ať mě, prcku, neporazíš, a vás, starý pane, už taky od vidění znám, tady kočárek s děckem, uhnu mu z chodníku, ono to spí se zaťatými pěstmi, pozdrav bůh, to je papula, a tamta pěkná panička, jak se nese se svým nákupem, to asi budou mít hovězí nebo co, a tady už si to řinčí červená tramvaj, tak jedeme, pane konduktére, ale pěkně nahlas, když se tak hrneme do práce, tady sedí starý dělnáš, široká matka, a hele, holka jako květ, to je to svěží a hladké, ani se na mne nepodívá, inu, má svého mládence, ale je nás v tom voze, lidičky, nic nevadí, pane, že jste mne šťouchl, když se trochu zmáčkne, je místa dost, při dobré vůli všecko jde, dnes si vyřídím notný kus práce, tak vida, už jsme na místě, lidi, to to uteklo! — A tak dále, takto a podobně vypadá svět, do kterého jste vkročili a který na vás čeká.

Ale jindy vstoupíte do světa naprosto jiného, čert ví, kde se vzal, ale je souvislý a jako z jednoho kusu, jako by tu byl odjakživa. Bože, jaká otravná ulice, takové mizerné chodníky nejsou nikde na světě, fuj, tady ty špinavé papíry, kde se jen toho svinstva nabere, tamhle holka, cumloch, vytřepává z okna utěrku, pak nemají být bacily, to by se mělo zakázat, a tady listonoš, máte něco pro mne?, to se rozumí, jenom samé účty, zatracený kluku, dej pozor s tou koloběžkou, nebo ti dám pohlavek, to by se prostě nemělo trpět, tamhle soused lelkuje za plotem, protiva, ani si ho nevšímnu, tady zas ten dědek, to by se mělo zakázat, aby dětské kočárky jezdily po chodníku, kdopak se jim má pořád vyhybat, to patří na vozovku a dost, lidi si nadělají děti, jako by nebylo na světě lidí habaděj, kam to takhle povede, a co si toho ta ženská nese z trhu, dnes lidi mají pomyslení jen na to žrádlo, zatracená tramvaj, zas nejede, samá neschopnost a nepořádek všude, to jsou poměry, no konečně! pak nemá být přeplněná, když jezdí tak nepořádně, pane, nestrkejte do mne, to si vyprosím, to se rozumí, slečinka si musí pudrovat nos, husa, myslí si, že na ní bůhví co je. Bože, ti lidé smrdí, ještě se od nich člověk nakazí chřipkou, a jaké mají hrubé, nemocné a tupé tváře, pane na nebi, ta tramvaj se vleče a dělá kravál, to je k zbláznění — — —

A tak dále. Tento druhý svět se ve všem naprosto liší od toho prvního, je trýznivý, vulgární, chaotický a podrážděný, na každém kroku vás plní vztekem. Chtěli byste každému říci něco nepříjemného, každý vám překáží, každý vám dělá něco naschvál a chová se jako váš nepřítel. Není nic, co by vás potěšilo a napojilo důvěrou, nic dobrého, co byste mohl udělat, nic, co by vás nebourilo proti světu a lidem —

To je zvláštní, že politika se dělá skoro jen v tomhle druhém světě.

/ 1931 /

MELANCHOLIA

Ještě před chvílí jsi mluvil s lidmi, žertoval, zajímal se bůhví oč všechno, tesil se nevím z čeho, nyní se díváš do země, rád by ses modlil, ale nevíš zač a ke komu, zvadlý, unavený a lhostejný, a je ti divno, že jsi se před chvílí něčím vzrušoval, je ti ještě divněji, že zítra máš vstát a něco dělat, a hlavně máš nějak sevřené hrdlo, na zádech nějaké břemeno a hrozně těžké oči, že tvé pohledy padají k zemi jako z olova.

Co se ti stalo? Nic, nic vlastně. Jen pár maličkostí, něco se mi vzpříčilo v cestě, ale nestojí to za řeč, něco jsem nečekal, něco se mne trochu dotklo, cosi mne maličko zarazilo, — nic, nic dohromady, kdybych to všechno sečti, nedalo by to ani jednu pořádnou příčinu k smutku. Nic to není, ale víte, je toho trochu mnoho, toho všeho, toho všeho —. Ostatně nestojí to za to, ale víte, je strašno žít.

Vsadil bych se, že toho dne, kdy král Šalomoun napsal krédo všech melancholiků, kdy napsal „Marnost nad marnost, a všechno je marnost“ — že toho dne se mu vlastně nic nestalo, nezhroutila se jeho říše, nezemřela jeho nejdražší žena, nepocítil doteku smrti ve svém nemocném těle, nic, nic vážného. Opravdu nic se nestalo králi Šalomounovi, jen snad nalezl hloupost a lest v očích své nejdražší ženy, lhostejnost u přítele, podlost u lokaje, něco se mu vysmeklo z ruky, třeba nedůležitého, něco se mu nezdařilo, něco zklamalo, ukázaly se mu věci ve světle jen trochu ošklivějším než jindy, lidé jen maličko protivnější než jindy, život jen maličko těžší než jindy. Dohromady nic, ale král Šalomoun se toho dne zhroutil pod tíhou tohoto „nic“, a hroze se, unaven k smrti zapsal do knihy marnost všeho.

Neboť, hleďte, je možno být hrdinou proti velkým ránám osudu. Smrt, zkázu, ztroskotání je možno nést, jak se říká, se vztyčenou hlavou, je konečné možno zápasit a zahynout. Ale není možno být hrdinou proti píchnutí špendlíkem.

Párkrát je možno to píchnutí opravdu nepozorovat, a pak je možno se několikrát tvářit, jako bychom toho nepozorovali, ale po desátém nebo patnáctém píchnutí vás přejde všechno hrdinství. Člověk je bezmocným proti malým bolestem. Může být jaksi pyšný, že si zlomil nohu, ale nemůže být pyšný, že si nalomil nehet. Může s jakousi hrdostí snést smrt své ženy, ale nemůže hrdě nést to, že mu hloupě ukřivdila. Má nějakou katastrofální útěchu v tom, že se mu sesul dům, ale nemá útěchy proti tomu, že jeho dům je beznadějně ošklivý.

Melancholie, nejtěžší bolest života, je utrpení z malých příčin. Je nejtěžší proto, že nepřipouští hrdinství, není hrdinných melancholiků. Melancholie je v každém případě slabost, nebo spíše bezbrannost vůči malým bolestem.

*

Skoro bych řekl, že není moderních tragédií. Vezměte Ibsena, jeho moderní dramata (až na Strašidla) jsou vlastně melancholické komedie, tragika jejich hrdin je v tom, že jsou jakýmsi politováníhodným a fatálním způsobem blamováni a v jádře tedy zesměšněni. Antický hrdina se roztříštil o božský řád, což je tragické, moderní hrdina se roztříští o lidský řád, což je trochu smyšlené, ale hlavně melancholické. Shakespearův hrdina vždycky zemře, to ho

zachraňuje před nedobrovolným blamováním. Moderní hrdina obvykle žije dál, to je směšné a melancholické. Kdyby se Othelo nezapíchl, nýbrž byl podmíněně odsouzen a stárnul jako pensionovaný generál, byl by moderním hrdinou, to jest, melancholickým polohrdinou. Proto každý, kdo chce napsat opravdickou tragédii, musí svůj kus zakončit náramným masakrem. To není proto, že by smrt byla zvláště tragická a vznešená, nýbrž proto, že si pak už hrdina nemůže ničím na svém hrdinství uškodit. Přežítí bolest, to je melancholické. A je-li už třeba moderního hrdinství, tedy nemusí to být hrdinská smrt, ale hrdinství optimismu. Avšak tak daleko ještě moderní drama není.

/ 1922 /

KOLA

Žádný zdroj zájmu není tak nevyčerpatelný jako člověk, vždýcky na něm můžete najít nějakou novou a nečekanou podívanou. Tlačíte-li se v tramvaji, shledáte, že lidé pozůstávají hlavně z ramen a břich, těles rozměrných a neprostupných. Díváte-li se na člověčenstvo z patra (myslím z druhého nebo třetího patra), shledáte, že je podobno zmateně pobíhajícím houbám, jež pozůstávají hlavně z hlavičky nebo klobouku. Jindy se můžete věnovat nekonečnému podivu nad různými lidskými nosy, jindy zas můžete hledat modré oči, jako byste z jara hledali fialky. Ale nejpodivnější je, objevíte-li někdy, že lidé mají nohy, a obrátíte-li svou pozornost k těmto žertovným kyvadlům, jimiž nás příroda obdařila. Pozorujete-li chodce na ulici, shledáte, že je na jejich poněkud klátivém a houpajícím pohybu něco nápadně starodávného a přímo archaického, jako kdyby lidé ještě jezdili na koni. Ať se ubírá chodec za svou povinností nebo za pokrokem lidstva, vykonávají jeho nohy poněkud komický pohyb nůžek, které se otvírají a zavírají. Z důvodů stejně technických jako estetických by měl vlastně mít člověk místo nohou kola. Kdyby byl člověk vynalezl Adama, byl by jej určitě udělal opatřeného dole koly a ne nohama. Lidská technika je technika kol, člověk se nikdy nepokusil vynalézt stroj, který by měl nohy, kdežto příroda se nikdy nepokusila vynalézt skutečnou otáčející se kola. Příroda vynašla kouli a válec, člověk zjednodušil kouli a válec v pouhé kolo. Člověk je více méně složen z válců a koulí, hlava je koule, tělo je válec a tak dále. Ale jen dítě, které „válí sudý“, má geniální nápad užívat svého těla jako skutečného válce, a jen kluk, který dělá sérii kotrmelců, se povznáší k sublimní technické myšlence pohybovat se vpřed na způsob kola.

Je ovšem pravda, že každý člověk má své charakteristické nohy, které k němu patří, jsou nohy krátké a dlouhé, hubené a tlusté, tančící nebo těžké, hrubé, luxusní, neřestné, štrapáční, gotické, barokní a všeliké jiné. Ale kdyby měl člověk, jak by se na něj slušelo, místo nohou kola, byla by to kola stejně individuálně vytvářená jako jeho nohy nebo tvář. Bankovní ředitel nebo ministr by se pohyboval na tlustých a nehlasných, dokonale pérováných kolech, patrně opatřených pneumatikou Goodyear nebo Dunlop. Mladé holky by uháněly na tenkých kočárových kolech, zatím co staré dámy, kolébající se

na nízkých a širokých kolech dostavníkových, by se za nimi pohoršeně ohlížely říkajíce si: „Koukejte, paní, jak ta nestyda ukazuje kola.“ Mládenci by se proháněli na kolech od velocipédu, kdežto lidé z obchodu by drkotali na obyčejných, trochu rozvrzaných kolech drožkářských. Dělný lid by se valil z práce na drnčících, těžkých kolech valníků s železnými ráfy, kdežto kola sedláků by skřípala a rachotila jako žebříňák, neboť sedláci by asi šetřili na mazání. Byla by vysoká anglická kola pro gentlasy a kola malovaná národními ornamenty pro krojovou družinu. Byla by ženská kola, za nimiž by se ohlížel každý chlap, a ubohá polámaná kolečka žebráků. Nemyslete si, že by se povedlo člověka standardisovat, i kdyby byl udělán z kol. Jenže ať je to sebesměšnější nebo zastaralejší, zůstává člověk při svém starém páru jedenáctek. I kdyby vynášel sebelepší vehikly a kola, zůstane dvounohým tvorem, neboť nohy nejsou sice nejlepší dopravní prostředek na dobrých cestách, ale jsou pořád ještě nejlepší dopravní prostředek po špatných cestách, jako jsou na příklad schody. Člověk by byl technicky dokonalejší, kdyby měl místo nohou kola, ale ztratil by jednu možnost: chodit po bezcestí. Všechny vynálezy světa jsou dobré za jistých umělých podmínek, jako jsou třeba koleje nebo silnice, ale postaven do přírodního stavu, najde člověk své starodávné a primitivní nohy, a možná i mnoho jiného.

/ 1926 /

TAJEMSTVÍ

Jeden z typických a prastarých vtipů světa je onen, který v různých variacích praví, že ženy nemohou udržet žádné tajemství, pověz jim něco pod přísahou mlčení a zítra prý to ví celá ulice. Nevím, co je skutečné pravdy na této pravdě pomluvě, možná, že si ji vymyslili předhistoričtí mužové jako záminku, aby nemusili doma svým ženám povídat, o čem čistě mužským se bavili ve svých amfiktyoniích nebo jiných bradatých radách a sněmech. Budiž tomu jakkoliv, ale kdo by tyto ctihodné vtipy považoval za výraz pradávnejší lidské zkušenosti, došel by snad k názoru, že v tomto lidském světě my mužové jsme plní mystérií, o nichž mlčíme jako hroby, kdežto ženy z jakési podivné vášně pro veřejnost musejí ven se vším, co by bez nich zůstalo tajemstvím, že zkrátka žena a tajemství jsou pojmy navzájem se jaksi vylučující. Nuže, myslitel, který by takto soudil, by se mýlil tak nesmírně, jak se mohou mýlit jen vážní myslitelé, věc se má totiž spíše naopak. Ženy nejenom mají zvláštní náklonnost k tajemstvím, nýbrž produkují je s úžasnou plodností. Mám za to, že kdyby nebylo žen, bylo by na světě velmi málo tajemství. Žena a diskrétnost náleží k sobě.

Vytrubovat něco veřejně na řečništi nebo na rohu ulice, to je věc mužů, polovina světa, která šeptá, jsou ženy.

Je pravda, že mužové — myslím řádné a normální muže — zpravidla nepovídají svých tajemství, ale je to prostě proto, že obyčejně žádných nemají. Mužové mezi sebou pěstují celkem málo tajemství, neseskupují se v koutech chodby, aby si něco pošeptali. Příroda je nadala hlasem, který se z nich vydírá poněkud hlučně, jsou, abych tak řekl, od přírody veřejní. Byl a

pracoval jsem po leta mezi samými chlapy, po ta leta nebyly žádné z dveří nikdy pořádně zavřeny, všechno se projednávalo tak nahlas, jako když se nadává. V čistě mužských společnostech, jako je vojna nebo hospoda, je vůbec jediným výrazovým prostředkem strašlivý křik, který je slyšet za paterou zdí. Tvor, který se takto hlasitě projevuje, nemůže být přítelem tajemství.

Naproti tomu, kde jsou ženy mezi sebou, je šuškáni a šeptání, já nevím, o čem si šeptají, ale je to jistě nějaké tajemství. Všimněte si, jak zacházejí se svými kabelkami: jako by v nich něco skrývaly, je to třeba jen kornoutek s bonbóny, ale honem jej zakryjí jako věc tajemnou a přísně diskrétní. Chtějí-li vám něco říci, vyklopí to raději „mezi čtyřma očima“, i kdyby šlo jen o to, abyste jim poradil laciného sklenáře. Vůbec „mezi čtyřma očima“ je nepochybně ženský vynález, muži se přáteli spíš po třech nebo po čtyřech, ženy po dvou. Tři muži jsou veřejnost, dvě ženy jsou nějaké tajemství. Tajemství mužů jsou kolektivní, jsou to tajemství spiklenců nebo zednářů nebo ministerské rady. Tajemství žen jsou důvěrná, jsou to tajemství pana X. nebo paní Y. Tajemství mužů je to, o čem mlčí, pokud to nevyžvanili v hospodě. Tajemství žen je to, o čem si šeptají strkající k sobě hlavy. Ženy jsou schopny učinit tajemství z čehokoliv, třeba z hedvábných punčoch. Jsou schopny šeptat si tajemně o služkách nebo o nových šatech. Dovedou se vás zeptat „mezi čtyřma očima“, co říkáte poslednímu kusu toho nebo onoho autora. Zavrou diskrétně dveře, aby s někým hovořily o věcech, které by nikoho na světě nezajímaly. Není známo, je-li to spíše hrůza z veřejnosti, nebo pozitivní záliba v důvěrnosti, ale prosté faktum je, že by snad bez tajemství nemohly dýchat. Proto křivdí ženám starý vtíp, pravíci, že nedovedou udržet tajemství. Naopak ženy jediné mají smysl pro tajemství, nevykřikují je jako my, nýbrž sdělují je šepem, vážně a tajemně, nikdy neprozrazují tajemství veřejně, nýbrž jenom důvěrně. Není pravda, že porušují tajemství, nýbrž pravda jest, že je odevzdávají neporušené dál, nechávajíce mu pel a krásu jeho tajnosti. A zajde-li jednou tajná diplomacie i tajná spiknutí, budou to ženy, jež nedají zaniknout tajemstvím, neboť jest to jaksi jejich důvěrné posílání.

/ 1926 /

KDO JE VESELEJŠÍ?

Kdo je veselejší, muž nebo žena? Jsme zvyklí si představovat, že muž je něco strašně vážného, kdežto žena je bytost usměvavá a laškovná. Ve skutečnosti je žena většinou tvor strašně vážný, kdežto muž je nádoba vší švandy a laškovnosti. Toto nedorozumění vzniklo asi z toho, že muž obstarává v životě většinu věcí vážných a pochmurných, jako je politika, universitní přednášky, psaní úvodníků, vyšší účetnictví, strojívodcovství a jiné. To je ovšem pravda, ale z vážnosti zaměstnání neplyne vážnost povahy.

Dále zdá se opravdu, že žena se raději baví, totiž nechává se raději bavit nežli muž. To je pravda, ale což ukazuje-li tato potřeba zábavy právě na nedostatek vlastní a osobní veselosti? Proti tomu bych vás mohl zahrnout důkazy, jak je málo ženských humoristů a komiků, může se říci, že humor je stejně výhradně

mužskou výsadou jako filosofie, válečnictví a jiné věci. Ať to vykládají psychologové ab ovo nebo ab ovario: faktum je, že mužská nátura je šprýmovnější, dováděivější a bujnější nežli ženská.

Kdekoliv je pár mužů pohromadě, vzniká švanda. Muži mají zvláštní náklonnost ztropit nějakou legraci, nejspíš z vrozené piety k svému otci, panu klukovi, neboť kluk je otcem muže. Nebyl jsem dosud ministrem a doufám, že se jím nestanu, ale v hloubi duše jsem přesvědčen, že si páni ministři v ministerské radě navzájem přivazují šosy k židlím, posílají přes stůl motáky, a když někdo na chvíli odejde, že mu do jeho ministerských aktů vpašují milostné psaní nebo papír od šunky nebo žaludskou desítku, a nedělají-li to, stojí je to jistě hrozné přemáhání. Poškádlit někoho, sehrát něco, nastrojit nějaké alotrium, to je jedna z nejnáruživějších mužských vášní.

Proti tomu žena je snad vděčnějším divákem při každé švandě, ale bůh uchovej, aby byla jejím strůjcem a pachatelem! Předně sama se náramně nerada stane obětí nějakého šprýmu, jí zcela schází široký a dobromyslný úsměv, jímž potrefený kvituje špás, který se po něm svezl. Dále — u čerta, jak to přijde? dělá-li si už žena z někoho, jak se říká, šoufky, nabude to jaksí nepřijemného a osobního zahrocení, dělej co dělej. A za třetí je jí to vůbec cizí, neleží jí to, nedovede to jaksí, nemá té dobromyslné útočnosti nebo té srdečnosti nebo jak to říci, zkrátka té překypující a účinné veselosti.

Směje se ráda, ale nedůvěřuje smíchu jiných, vyhýbá se tomu, aby sama dobrovolně a iniciativně podnítila smích, bojí se patrně, že by ji to ohrozilo na respektu, což je její věčnou slabou stránkou. Člověk, který se bojí být směšný, nemůže být nikdy až do poslední nitky veselý. Co žena dovede, je smát se, ale absolutní legrace, šaškovina, která už je jen pro sebe samu, výstřednictví, naprosté sebeobětování bohům smíchu, to pro ni není.

Dále, je to snad vzájemná solidarita nebo nedůvěra, jsou-li ženy mezi sebou, neprovádějí si navzájem žádné šprýmovné kousky. Provede-li žena nějaké skutkové taškářství, je to vždy na vrub muže, pošle-li někoho aprílem, je to muž. (Z čehož je také zjevno, že se žena víc bojí žen nežli mužů.) Ale i to dělá jenom tehdy, když napodobuje nás, chlapy. V provozu života jsou to muži, kdo udržují smích.

Ne, žena není veselá, a jde-li životem „s úsměvem na rtech“, je to přetvářka: ten tvor je vážný jako smrt. My, právě my druzí, my bradatí a kosmatí, zarputilí a oškliví, jsme smíchem života, važme si toho, a při svých vážných zaměstnáních, při svých strojích a filosofích, katedrách a pluzích pamatujme na to, že pod svou koží máme zašity kostky Věčného Šaška, kterého si Pán Bůh stvořil, aby bylo na světě hravě a legračně. Neboť i to byla a jest jeho moudrá vůle.

/ 1923 /

NĚCO NOVÉHO

Říká se, že na rozdíl od dospělého člověka je dítě neposedné a vrtkavé, že chce pořád něco nového, a tak dále. To je sice pravda, ale také je pravda, že na rozdíl od dítěte je dospělý člověk neposedný a vrtkavý, že chce pořád něco

nového, a tak dále. Dítě může být neposedné jako blecha, ale přijde-li na vás, abyste mu povídali pohádku, chce, abyste mu říkali tu, kterou jste mu vypravovali už včera a předevcírem a dvacetkrát předtím, víte, třeba tu o těch zajících, co dělali hup, hupsa, nebo tu o pejskovi, který šel na procházku a potkal tam číču a co z toho dále pošlo. Stěžte se, abyste tyto klasické látky neporušili nějakými přídávky a změnami, dítě chce slyšet zrovna to, co se mu líbilo včera a předevcírem, a cítilo by se ošizen, kdyby pejsek nepotkal číču a všechno nebylo tak, jak to má po pořádku být Pak, když si odposlouchá svou oblíbenou pohádku, sebere se a běží hledat něco nového v písku nebo v truhlíku na uhlí.

Tedy na rozdíl od dítěte je to zrovna dospělý člověk, který si neposedně žádá, aby se mu povídalo pořád něco nového a pořád o něčem novém. Bylo by docela pěkné, kdybych vám mohl každého týdne slovo za slovem opakovat nějaký svůj článek, ve kterém se vám zalíbilo (ted' nevím, který by to mohl být), kdybych si řekneme každého pátku sedl, potěšeně zamnul rukama a jal se znovu psát sloupek, který by už předtím vysel aspoň dvacetkrát a dvacetkrát se u vás setkal s úspěchem, sem tam bych snad něco zlepšil, užil jiného slova nebo drobet předělal větu, ale tak, abyste toho ani nepozorovali. A vy byste se už od pátku těšili na mé říkání a přečetli si je pak s živým dostiucíněním, že je pořád stejně a stejně pěkné, jako bylo minule, a pak, nu, pak byste se sebrali a šli hledat něco nového v nejbližších věcech svého vlastního života.

Dospělý člověk je nepříjemně vrtkavý, denně chce jiný sloupek, jiný úvodník, jinou soudní síň, jiné romány, myslel by si, že je o něco ošizen, kdyby se mu každého dne nepovídalo něco jiného. Bud' se mu musí vypravovat stále totéž pořád jinými slovy, nebo pořád něco jiného stále týmiž slovy. Den co den si přečte se zájmem, že někomu ukradli svrchník, ale včera jej ukradli ve Slávii a dnes v Unionce. Dítě je důslednější a stálejší, kdybyste mu třicetkrát vypravovali pohádku o ukradeném svrchníku, musí se to přihodit třicetkrát ve Slavii a nikde jinde. My velcí chceme denně číst nové výsledky nových zápasů, ale dítě ve své přísné důvěře v neměnný řád přijalo jednou provždycky výsledek zápasu Honza versus drak a žádá právem, aby se tento výsledek přesně dodržoval, kdyby to mělo dopadnout denně jinak, nebo kdyby měl Honza zápasit denně s někým jiným, byl by to konec pohádky. Neboť na rozdíl od skutečnosti říše pohádek není nikterak neodpovědná a libovolná, nýbrž naopak velmi důsledná, solidní a zázračně pravidelná. Proto se pohádka může bez konce opakovat, je to oblast neměnných platností. Pravá pohádka musí se začínat pokaždé stejně, tak jako nebožtík Homér musel vždy začínat slovy „Ménin aeide, thea“, kdyby byl někdy spustil jinak, přišel by o všechnu reputaci. Vám se zdá, že dítěti pohádku jenom opakuje, ale pro dítě se pohádka neopakuje, nýbrž prostě trvá, proto se nesmí měnit. Jsou věci, které musí být pořád stejné, jako na příklad modlitba, její tajemná moc je ta, že člověk stejnými slovy se vrací do stejného stavu myslí, je to nejspíš jakýsi zvláštní pocit jistoty. Píseň se nesmí zpívat, jak by se kdy komu zachtělo, kdo ji zpívá, přijímá její neměnný melodický i slovní pořádek, kdyby chtěl zpívat pořád něco jiného, zpíval by podle všeho velmi falešně. Proto neprávem

vytýkáme, že jeden slavný politik zpívá pořád stejnou písničku, kdyby zpíval pokaždé jinak, přestalo by to vůbec být písničkou jemu i jeho posluchačům. Chceme-li opravdu zpívat písničku nebo povídat pohádky, musíme se odhodlat k jistě neměnnosti, kdybychom denně chtěli říkat něco nového, začali bychom to říkat špatně.

Klasická literatura je ta literatura, od které už nečekáme, že nám bude povídat něco nového. Proto si jí tak vysoce vážíme, a proto ji také nečteme. Naproti tomu moderní literaturu čteme jako noviny, chceme, aby nám řekla, co je nového, a jakmile to řekla, zahodíme ji jako včerejší noviny. Kdybychom si to nechali vypravovat třikrát, snad bychom našli, co je v tom neměnného, ale to je požitek, který přenecháváme dětem.

/ 1925 /

O JEDNOM ÚKAZU

Úkaz, který mám na mysli, je poměrně nový a nalézá se teprve ve stadiu růstu, je to tedy, abych tak řekl, příznak naší doby. Záleží v tom, že ať si umíníte dělat cokoliv pro svou radost, shledáte nakonec, že děláte něco hromadného. Dejme tomu, že vás napadne hledat samotu a osvěžení v lůně přírody, když to učiníte, zjistíte, že táž myšlenka okřídčila ve stejnou chvíli nanejvýš sedm set tisíc lidí, kteří naplnili všechen po ruce jsoucí prostor, jemuž se při dobré vůli může říkat příroda. Naložte-li lyže na plece své a vydáte se do božských samot zimního kraje, ukáže se vám záhy, že stejná touha po panenském sněhu vedla kroky dobrých sedmi tisíc lidí s lyžemi na plecích. Chcete-li zapít zármutek, radost nebo nudu, neučiníte to jako osamělý piják, nýbrž v nepřehledném davu lidí, kteří zapíjejí červa nebo něco oslavují. Jděte se koupat do řeky, vyjed'te si autem, kam vás oči vedou, toulejte se s fotografickou kamerou nebo já nevím co: toto vše, jakož i kterýkoliv jiný váš počín sloužící kratochvíli vás vřadí do hromadnosti lidí, kteří v tutéž chvíli tímž způsobem hledají své potěšení.

Na věci by nebylo nic divného, protože jsme si na ni jaksi zvykli, kdyby tu nebyl problém matematický. Dejme tomu, že nás lidí přibývalo v Praze od předválečných dob o padesát procent, ale té hromadnosti narostlo o tisíce procent. Je desetkrát tolik příležitostí hromadit se, a přitom se hromadíme s mnohonásobnou číselnou hojností. Na Olšanských hřbitovech je na Dušičky nejvíce třikrát tolik lidí, než bývalo před válkou, ačkoliv se draží nebožtíci v Pánu jistě tak hromadně nerozmnožili. Návštěvníci Matěje se odhadují na sto tisíc duší, zatím co před válkou to bývala pout několika set lidí, nakloněných prožívat něco starosvětského a idylického. Říká se sice, že od války stoupá lidový konsum zábavy a že dnes se sport, kino a kdeco stalo prostě předmětem obecné denní potřeby. Něco na tom je, ale řekněme pout na Olšany nepatří zrovna k zábavám, spíš se zdá, že nejde jen o to, bavit se, nýbrž prostě hromadit se, a to dá rozum, že se lidé mohou spíš hromadit ve své zábavě a rekreaci než ve své denní práci. Prostě faktum je, že sto tisíc lidí dnes ze sebe pořídí ikrát tolik zástupů, nakupení a hromadných útvarů než sto tisíc lidí před válkou, nebo jinými slovy, že zatím co populace roste v řadě

aritmetické, roste hromadnost v řadě geometrické. Řekl bych to tak, že se lidské skupenství, jež bývalo více méně individualistické, přeměňuje v důhledě ve skupenství víc a víc hromadivé, aniž se předem smluvili, z jakéhosi přírodního volání se lidé sami sebou dostavují na místa, kde se pak vyskytují hromadně. Je to něco jako změna sociologické struktury, pud hromadit se je v jádře potřeba nivelisovat se, zábava nebo zvědavost se zdá být jen praktickou záminkou, aby se měl kolem čeho nakupit zástup lidí, kteří jinak mají hrozně málo společného a solidárního. Nikdy by lidé neměli tolik zájmu o sport, jež sami nedělají, kdyby právě nebyl podívanou hromadnou. Není vlastně docela pravda, že lidé se kupí kolem toho, co se jim líbí, spíš je pravda, že lidem se líbí to, co je seskupuje.

Ale i když přijmeme ten zvláštní úkaz moderní hromadnosti, zůstává početní záhadou, jak stačí mírně rostoucí počet lidí na tolik hromadění. Snad se to nedá říci jinak, než že davy vznikají zázračným rozmnožením lidských bytostí.

/ 1937 /

RADOSTI ŽIVOTA

Mohl bych tu uvést celou řadu velkých a potěšujících radostí života, jako je láska, konání ctnostných skutků, požívání oblíbeného jídla, májový den, úspěch, hlavní výhra a veletucet jiných dobrých věcí. Ale kdybych to bral takto zešíroka, jistě bych zapomněl na jednu hřejivou radost života, které si může dopřát každý: totiž požitek raditi svému bližnímu.

Každý z nás (pokud mohu soudit podle sebe) hrozně rád radí, možná, že slova „rád“ a „radit“ mají společný kořen, z čehož by plynulo, že už naši předkové rádi dávali radu svým bližním, kterým teklo do bot (byly-li už tehdy nějaké boty). Je prostě v povaze člověka, že ochotně při každé příležitosti dává najevo svou převahu, vykládá někomu druhému, co by měl udělat. Snad je v tom, abych tak řekl, sublimovaná a očištěná škodolibost, kterou normální člověk cítí z nesnázi svého bližního. Není zcela jasno, dává-li člověk radu proto, aby se vyvyšoval a mravně triumfoval nad tím, komu radí, nebo proto, že ho k tomu vede pud účasti a družnosti. Jisto je jen to, že potká-li třeba na silnici uvázané auto, na němž šofér horečně kutí, leže v prachu nebo strkáje hlavu kamsi do zplynovače, každý slušný člověk se na chvilku zastaví, přihlíží se zvláštním uspokojením na tuto práci a pak účastně prohodí: „Človče, to budete musit dotáhnout tu rachotu párem krav do města“ nebo „Já bych takový neřád nechtěl ani zadarmo“. Načež postižený šofér obvykle nijak neuzná vaši dobře míněnou radu, nýbrž zavrčí na vás odmítavě a divoce, patrně má vztek na vaši intelektuální převahu.

Dává-li rozvášněný člověk radu, neříká zpravidla „Udělejte, človče, to“ nebo „Udělejte ono“, nýbrž „Já bych na vašem místě udělal tohleto“. Já bych se na vašem místě ohlédl po nějakém výnosném zaměstnání, abych netrpěl bídu. Já bych toho chlapa na vašem místě žaloval, až by musil platit jako mourovatý. Já bych na vašem místě jel do Argentiny a zařídil si kukuřičnou plantáž, to by v tom byl čert, abych nezbohatl! Člověk obvykle ví s podivuhodnou jistotou, co by dělal na místě toho druhého, pokud radí svému bližnímu, jeví se mu celý

život a celý svět jako něco zázračně jednoduchého, snadného, slibného a spořádaného. Někdy člověk klesá pod tíhou problému, má-li si zvolit tuhle hnědou nebo tuhle modrou látku na šaty. I přijde bližní a prohlásí bez nejmenšího váhání: „Já bych si vybral tu hnědou.“ Tuto překypující jistotu má člověk jenom tehdy, když jde o záležitost někoho druhého. Ten, kdo někomu radí, oplývá energií, rozhodností, rozumem, důvěrou a prozřetelností, ale, jak tuze nám tyto dary chybějí, máme-li poradit sobě samotným! Nechcete-li, aby vaše rada selhala, rad'te v rysech pokud možno obecných. Dejme tomu přijde k vám človíček, který se chce nějak žít a nemá do čeho píchnout. Obvykle mu neřeknete a nemůžete říci: „Jděte tam a tam a bude o vás postaráno.“ Nýbrž promluvíte asi takto: „Hlavu vzhůru, příteli, nesmíte zoufat. Ohlédněte se po nějaké stálé práci, a jak ji budete mít, držte se jí. Božíku, člověk to může v každém oboru někam přivést! Jen neztrácejte odvahu! Musíte mít otevřené oči!“ a tak dále. Radíme-li takto, cítíme se zvláštním uspokojením, jak jsme moudří a znalí života. Radíme-li, nečiníme to zpravidla, aby tomu druhému bylo pomoheno, nýbrž právě pro tu čistou a rozšafnou radost z řádění samotného. Jsou rozpačití lidé, kteří místo obecné rady dají postiženému raději pár korun. Těm, pravím, je odepřeno libé vědomí, že měli mravní vliv na život a celou budoucnost svého bližního. Rozpačití lidé jsou vůbec vždy v nevýhodě. Jiný druh potěšení je radit kováři, jak má kovat, nebo ministroví, jak by si měl počínat. Když na to přijde, každý z nás by dovedl poradit všem odborníkům na světě, jak by to měli dělat. Ale protože se svět celkem o naše rady nestará, máme aspoň tu satisfakci, že to s ním jde všelijak, což má svět z toho, že se neřídí podle naší hlavy, a my můžeme říci, že mu to patří. Ať si následky přičte sám, jak říkají lidé rady dávající. Z toho je zřejmo, že raditi je zdroj nevyčerpatelných radostí a uspokojení.

/ 1927 /

O NAŠICH ŠPATNOSTECH

Psáno jest, že devětkrát za den hřeší spravedlivý, jelikož pak je jen desatero přikázání, je zřejmo, že aspoň proti jednomu z nich se spravedlivý člověk během jednoho dne nemá prohrěšit. Co se mne týče, obvykle nikoho nezabij u. Jsou viny, kterých se dopouští každý člověk, doufejme, že při posledním soudě budou počítány mezi těch devět hříchů, které máme povoleny jako denní dávku spravedlivých.

Tak na příklad každý z nás je nepolepšitelně zlomyslný. Jdete po ulici a před vámi se ubírá za nějakým svým životním cílem člověk, kterého neznáte, který vám nikdy neublížil a proti kterému zhola nic nemáte. Najednou ten člověk do něčeho šlápe nebo mu jaksi ujede noha, zkrátka na okamžik ztratí rovnováhu a důstojnost, zamáchá rukama a zoufale zachraňuje svou, abych tak řekl, nahnutou situaci, načež se s nápadným spěchem vzdaluje z místa svého okamžitého ponížení. Tu vy, zlomyslný člověče, se mu smějete, zašklebíte se nepotlačitelnou radostí, i když zrovna jdete k zubnímu lékaři nebo uvažujete o politické situaci, vaše srdce se potěšilo klopýtnutím vašeho bližního. Možná, že

ten bližní jsem byl náhodou já, mnohokrát mi už ujela noha, ale přísámboůh, nikdy se mi to nezdálo zvlášť komické, zato se mi zdálo ukrutně komické, když uklouzla noha někomu jinému. Když se rozběhnu za tramvají a ona mi ujede, považuji to celkem za hrubou bezohlednost od té tramvaje, ale když jsem v tramvaji a ujedeme někomu, kdo se za ní rozběhl, považuji to za jistý úspěšný šprým. Proč se nám zdá komické, když někdo rozbije talíř — pokud ovšem to není náš talíř? Proč je jednou z nejstarších legrací světa, že lovec netrefil zajíce nebo že kluk spadl do kopřiv? To je jedno z tajemství života, je to ďábelská, škodolibá, zlomyslná radost, která je nejspíše solí života, a život, jak pravím, vždy má být náležitě posolen.

Nebo, uvaž, človče, jak jsi závistivý. Běžíš k obědu a uvidíš zedníka, kterak do sebe nandává takhle tlusté špalky chleba a špeku, a tu ti ten zedníkův špek zavoní tak silně a nádherně, že se ti srdce sevře závistí, i když tě doma čekají buchty nebo dokonce pečená husa. Nikdy tvá pečená husa nebude tak dobrá jako sousedovo hovězí žebro, neboť toto je okořeněno tvou neúkojnou závistí, a kdybys jedl kvíčaly nebo pečené kaštiny, budeš závidět lukulský požitek učňovi, který na rohu ulice požívá dlouhý brunátný párek. Kdybys měl peněz jako babek, nebo ještě víc, nikdy si nekoupíš všechno, co ostatní lidé jedí, proto se nikdy nezbavíš závisti a umřeš s ní, až přijde tvá hodina, která tě vykoupí z věčného hříchu závisti.

A jsi pln nenávisti, človče spravedlivý. Jdeš-li pěšky, máš vztek na člověka, který jede autem a počastuje tě prachem nebo smradem, ale jedeš-li autem, nenávidíš člověka, který jde pěšky a na kterého musíš mít pozor, abys ho, vrtáka splašeného, nepřejel. Tomu se to jede, myslíš si hněvivě o muži v autu. Tomu se to šlape, myslíš si hněvivě o pěším člověku. A tak, ať putuješ jakkoliv, neseš v sobě tichou zlobu proti všem, kdo svou cestu konají jinou metodou.

„A když vám někdo řekne, že tam a tam se děje velká zlodějna a strašný skandál, zajiskří vám oči zájmem a nadšením, jako by vás nadmíru rozjařilo, že je na světě zlodějna a špatnost tak do nebe volající. Nikdy by vás tak příjemně nevzrušilo, kdyby vám někdo tajemně šeptal, že tam a tam se zjevila ohromná ctnost a stal se šlechetný skutek. V takovém případě byste spíše pronesli jisté výhrady asi v tom smyslu, že ono to takové nebude a že v tom jistě vězí nějaký háček. Z čehož je zřejmo, že naše mysl je nakloněna spíše ke zlému než k dobrému. K tomu, aby člověk s chutí uznával něčí přednosti a ctnosti, musí být přinejmenším jeho straníkem, ale aby někoho s chutí a libostí pokládal za banditu a špatenku, nemusí být jeho osobním ani zásadním nepřítelem, k tomu stačí obyčejná a přirozená lidská náklonnost.

/ 1926 /

O LIDSKÉ ZVĚDAVOSTI

Lidská zvědavost má své podivné zákony. Tak na příklad jistá firma promítá večer ve své výkladní skříni obyčejnou laternou magikou obrázek motorového pluhu. A na chodníku stojí pár set lidí a kouká. Každý se zastaví, chvíli se dívá s podivem na mlhavý obrázek, a pak uspokojen putuje dál. Kdyby v tu chvíli

jel vedle něho po ulici skutečný motorový pluh, snad by se ohlédl, co to je za řinčivou potvoru, ale jistě by se nezastavil. — O posledních volbách promítaly se na ulicích filmové podobizny populárních kandidátů. Tisíce lidí se tlačily po celé hodiny a koukaly na filmového dra Herbena a dra Vaňka a poslance Votrubu a já nevím koho ještě. A kdyby se v tomtéž okamžiku živý dr. Herben nebo Vaněk nebo Votruba chtěl tím zástupem protlačit, nikdo by se na něj ani nepodíval a neuhnul by ani o píd', snad by ho dokonce rýpl do žeber za to, že ho vyrušuje. A vsad'te se oč chcete: promítejte na Václavském náměstí velkou fotografii Musea, a za chvíli se zastaví veškerý provoz, třicet tisíc lidí se natlačí přes celou šířku Václaváku a bude oddaně koukat na fotografii Musea, které stojí tamhle dál, na které se nikdo ani nepodívá a v němž dosud nebyl. Nebo promítejte film kráčejícího muže, a buď'te si jisti, že tisíc kráčejících mužů se zastaví a zatarasí cestu několika tisícům jiných kráčejících mužů, aby se dívali na obrázek kráčejícího muže, o kterého by neměli špetky zájmu, kdyby tu kráčel živý.

Z toho hned vidíte jeden zákon lidské zvědavosti: že není reální, nýbrž imaginární, že neplyne ze zájmu o věc, o danou skutečnost, nýbrž z potřeby obrazivosti. Představa věci, obrázek věci působí na zvědavost mocněji nežli věc sama. Dejte do výkladu rozslápnutou švestku a k ní cedulku, že na této švestce si zlomila nohu paní Holoubková z Vysocan, a způsobíte sběh lidu, přitom by chudák paní Holoubková ve skutečnosti nikoho nezajímala. Když se v čp. 77 v Dlouhé ulici otráví křečič s pěti dětmi, bude několik tisíc lidí putovat do Dlouhé ulice, aby se podívali na čp. 77. Na celém baráku čp. 77 není sice docela nic zvláštního, ale je pro tentokrát nadívaný nějakými představami. Dvacet tisíc lidí běželo se podívat do Bráníka na pohřeb zavražděné rodiny hodinářovy, ani rakve nemohli pro tlačení dostat do hrobu. Nuže, byl to stejný pohřeb, jako když někdo řádně umře na souchoť nebo ledviny, nikdo snad nečekal, že mrtví najednou vyrazí víka rakví a ukáží prstem na přítomného vraha. Věcně se tento pohřeb neliší od tisíce jiných pohřbů, jeho zajímavost je jenom imaginární.

Obyčejně se říká, že se zvědavost pojí k něčemu novému, neobyčejnému nebo z jakékoliv příčiny mimořádnému. Ano, tramvaj, která zrovna dobře jede, nezajímá nikoho, ale vysmekne-li se jí kladka, je tu najednou pohnutka k zvědavosti. Ale tuze často je pohnutka spíše jen záminkou. Nemusí být porušen normální mechanismus skutečnosti, nýbrž jen mechanismus naší duše. Vidíte tamhletoho člověka na druhém chodníku? Nu dobrá, tedy ten člověk je kovář. Prosím, není to docela nic mimořádného, a přece jste se na něj trochu zvědavěji koukli, neboť jsem vás vytrhl z mechanismu lhotejnosti a připojil k vašemu vidění nějakou představu, imaginární článek, který se připevní k normální bezmyšlenkovitosti.

Vidíte, že zvědavost není tak tuze potřeba něco poznat, ale spíš něco si představovat, a že neplyne z chudoby zajímavých událostí, nýbrž z chudoby zajímavých představ. Proto je dav tak zvědavý, že nemyslí.

/ 1922 /

STRAŠIDLA

Vždycky to musí být prastarý zámek nebo starobylý, pokud možno patricijský dům, jsou tam točité schody vedoucí na věž nebo do podzemí, divná zákoutí choděb a temné komnaty opatřené krbem, čalouny, starými podobiznami a červotočivým ložem s nebesy, jen v takovýchto věkovitých a poněkud zchátralých lokalitách jsou zaznamenána strašidla vzdychající, vrzající o půlnoci dveřmi, řinčící řetězy, pohybující záclonami nebo postrkující nábytek, pokud se neprojevují nějakým ještě děsivějším způsobem. Je to zvláštní úkaz, že lidé cítí jakousi temnou hrůzu ze starých věcí, je to předsudek a hrubá pověřčivost. Ve skutečnosti ve starých domech nestraší, pokud vím, straší jenom v nových.

Mám to vyzkoušeno od té doby, co mám nad hlavou střechu docela nového domu. Říkám vám, že někdo nebo něco o půlnoci chodí na půdě, nemám ponětí, co tam hledá, ale za chvíli toho nechá a těžce funě se prodírá komínem a zkouší mřížky u všech kamen. Když jimi chvíli drncel, hraje si v koupelně s vodovodem a vypouští z něho duchovou vodu, duchová voda, jak známo, nezurčí ani nepleská, nýbrž jaksí suše chrčí a syčí. Načež dotyčné strašidlo se pokouší otevřít knihovnu, jež varovně zapraská, zavádí o to či ono, ťuká prsty do oken a haraší žaluziemi, zdá se, že se nesmírně nudí. Pak ještě otevře a přibouchne několik dveří, vyzkouší pár klik, vrže dřevěnými schody a ponenáhlu se uklidní. Celkem jsem si na ně zvykl, už nevyskočím z postele a neběžím se podívat na půdu, není-li tam zloděj. Zdá se, že i řečené strašidlo začíná být syto nočního morousování a chrastění, patrně nový dům si na mne už zvyká, a až to bude starý dům, bude dýchat stejným tempem se starým člověkem, který v něm bude spát. Ve starých domech snad už nestraší. To je to: lidé se děsí duchů, ale neděsí se věcí. Vzpomenou si třeba se zachvěním, že někdo žil nebo zemřel na starém místě, kde oni usínají, ale neznepokojí je pomyšlení, že — dejme tomu — ještě nikdo před nimi jak se patří nevyzkoušel a neochočil nové věci, mezi nimiž usínají. Stará zřícenina nám připadá neobyčejně tajemná a romantická, ale zhora nic fantastického nevidíme na rozestavěném činžáku. Vzruší nás, že se podařilo vykopat — dejme tomu — základy paláce krále Ječmínka, ale nenaplní nás mrazením údivu, že se podařilo vykopat třeba základy příští university. Obvyčně zapomínáme, že dnešní věci jsou budoucí památky, nebo že nosíme boty, jež jednou se budou lidem zdát divné a primitivní jako středověké krpce, nebo že jich v době, která za pár set let bude zastřena tajemností a dobrodružností jako pro nás doba stěhování národů. Jsme schopni si představit, že ve starém opatství straší dávno mrtvý kapucín, ale neumíme si představit, že by strašilo v ministerstvu národní obrany nebo v budově nemocenské pokladny. Jenom velmi staré věci mají právo nás vyděsit, ale právě proto nejsme s to zhroutit se někdy věci docela nedávných a nových. Nové věci jsou pro nás jenom věci, nemají jaksí duše. Je velmi možno, že jim tím křivdíme, snad jenom z hříšné nedbalosti ignorujeme tajemství nových domů nebo historickou cenu svých vlastních botek.

Známa a dávno již popsána strašidla se zdržují se zálibou ve „zpuštěných a dávno už neobývaných domech“. Ale já vám říkám, že nejvíce a nejtemněji

straší v nových a ještě neobývaných domech. Mám jeden takový zrovna před okny, je to děsné. Dívám se na něj někdy v noci, je slepý a němý, není to dům, je to přízrak domu. Kdyby se v něm pohnula záclona nebo zaplálo červené či zelené světlo, ulevilo by se mi, kdyby v něm o půlnoci řinčely řetězy nebo naříkal neklidný duch, nebylo by mi sice volno, ale s tím bych se smířil. Nejprotivnější je strašidlo, které mlčí. Strašidlo, které žije, má už tím něco sympatického. Strašidlo, které se projevuje, se jaksi dorozumívá. Dům v noci mluví. A dá-li člověk pozor, i nové a dnešní věci mluví.

/ 1925 /

JSOU DUCHOVÉ?

Člověk má, pokud možno, zjistit a vyzkoušet vše, co je, dokonce má (přes opačné mínění Bernarda Shawa) i umřít, aby zkusil, je-li nějaký posmrtný život. Jenže jsou na světě nedočkaví a trochu konfusní lidé, kteří to chtějí mermomocí vědět už zaživa, k tomu druhu lidí patřím i já a proto jsem svého času podnikl rozsáhlé pokusy, abych se dohovorel s duchy zemřelých. To se vezme stoleček nebo otáčivá deska, dva nebo tři lidé na ni položí ruce a sverští čelo, při tom si nemyslí absolutně nic, čemuž se říká soustředění. Potom se ten stoleček nebo deska začne opravdu vrtět, odpovídá na hloupé otázky a dokonce i píše. To všechno se nám dokonale podařilo, úspěch experimentu byl nesporný a veliký, výsledek však byl, že jsme hodili otáčivou desku za skříň a prohlásili, že od nynějška s žádnými duchy nemluvíme. Zdá se především, že ve světě duchů se potloukají jacísi podvodníci, je to samý hochštapler (bohužel, tady nám chybí české slovo). Skoro každý duch, klepající stolečkem, nevdává-li se za vaši tetičku nebo přítelkyni vaší tetičky, kterýmižto příbuzenskými svazky chce asi vylákat vaši důvěru, vydává se za nějakou světově známou a historickou osobnost, za Napoleona, za nebožtíka Jana Žižku, za Tolstého nebo za královnu Viktorii, laciněji to nedá. Nikdy se nepředstaví jako Jan Trčka, bývalý pekař v Pouchově, nebo jako Václav Sedláček, zaživa dělník v Peckách na dráze. Duch, který se projevoval nám, byl jakýsi perský mudřec, jaký už jsem, byl bych mu daleko víc důvěřoval, kdyby se byl uvedl jako Antonín Miler, poštovní t.č. na výsostech, nebo Anna, bývalá služka v lékárně, nyní zbavená tíže pozemské. Uráželo mne prostě, že duch ze záhrobí jde na mne s takovým exotickým gestem. Věřil jsem mu tak málo, jako kdyby se mi nějaký trochu oděný gentleman na rohu ulice představoval jako indický rádža. Byl bych se nedivil, kdyby mi oznámil astrální výzvu, abych pro něj položil o půlnoci sto korun na třetí schod hřbitovní kaple. Cítil jsem, že mne považuje za pozemského křena a nádivu. Nemohl jsem mu prostě důvěřovat, proto jsem v něho nemohl věřit, ačkoliv se mi projevil, nebo přesněji řečeno, právě proto, že se mi projevil.

Druhá zdrcující okolnost v projevech duchů je ta, že nejsou vůbec chytřejší ani důstojnější nežli my, lidé pozemští, spíše naopak. Zabývali se naprostými hloupostmi, jako že vyřizují pozdrav od nebožtíka prastrýce, o kterého jsme se zaživa ani za mák nestarali. Činí-li „intelektuální sdělení“, nemluví jako Sokrates nebo ten trafikant invalida na Malé Straně, nýbrž jako paní Helena

Blavatská. Onen perský mudrc nás zahrnul tak strašným theosofickým žvaněním, že nám vstávaly vlasy na hlavě. Měl názory mystického obchodního cestujícího, který propadl v tercii a později velmi špatně pochopil nějakou velmi špatnou brožurku o monismu. Pokoušel se psát sanskrtem, bylo to děsné. Myslím, že byl poněkud šílený, fanaticky si líboval v cizích slovech a ultrafialových paprscích, jakož i v atomech a harmonii sfér. Jakživ jsem se nesetkal s někým zmatenějším a domýšlivějším, než byl onen duch perského mudrce. Budiž mu vesmír lehký.

Od té doby jsem se bezpočtukrát setkal s duchy, neklepali sice stolky ani neotiskovali své ruce v parafinu, ale dělali rozumnější a vydatnější věci. Byli to duchové živých lidí. Čtu-li Bernarda Shawa nebo dobrého Chestertona nebo jiné chytré lidi, mám velmi silný pocit, že duchové existují a že dokonce píší. Poslouchám-li Otokara Březinu, jsem si vědom, že obcuji s duchem, i když neodnáším otisk jeho ruky v parafinu. Je to skutečný duch, který se nevzdává za perského mudrce. Jedna ctihodná stará paní mi připomíná královnu Viktorii, třebaže neklepe stolkem, klepe jen u velkého stolu a její klepání nedokazuje sice existenci astrálního světa, ale zajímavou existenci tohoto světa a jeho zvláštních poměrů. Nedovídám se, co mi vzkazuje nebožtík dědeček, ale mohu dávat pozor, co mi říkají přítomní a blízcí lidé, konec konců i oni jsou duchové. Zdá se mi, že živí lidé toho vědí nekonečně víc než duchové klepající stolečky, a že jsou vlastně daleko zajímavější. A kdybych chtěl poznat, jsou-li v nás, fyzických lidech, zakleti nesmrtelní andělé, budu hledat řečeného anděla spíš ve svém sousedovi nebo v sobě samotném, než v nějakém duchovi, kterému nemohu pomoci a který nemůže pomoci mně.

/ 1926 /

VYSVĚTLIVKY

- 3 paternita (z lat.) — otcovství
- 8 francouz — francouzský klíč, nástroj
- 11 devastace (z lat.) — zpusťování
- 18 jako stará Galie — narážka na často memorovaný citát o rozdělení Země Galů, který uvádí Caesarovy paměti o válce galské
- 19 probátní (z lat.) — vyzkoušené
- 22 auskultace (z lat.) — vyšetřování poslechem
- 27 Robert Guiskard (1015-1081) — vůdce válečných výprav a jeden ze zakladatelů normanského panství v jižní Itálii. Jeho postava inspirovala Heinricha von Kleistu k dramatickému zpodobení
- 31 Chronos (řec.) — bůh času, mytologické zosobnění času
- 31 Davyho kahanec — ochranná svítidla, používaná zvláště v uhelných dolech, kterou sestavil r. 1815 angl. chemik Humphry Davy
- 39 jurisdikce (z lat.) — soudní pravomoc
- 40 do hor Taygetsých — vysoké pohoří probíhající nejvýhodnějším výběžkem poloostrova Peloponésu, v němž podle tradic Spartané odkládali neduživé a slabé novorozence

- 44 Andersen Hans Christian (1805-1875) — světově proslulý dánský básník a pohádkář
- 45 v Altamíře — jméno jeskyně u Santillana del Mar ve Španělsku, objevené r. 1868. Byly v ní odkryty nástěnné a nástropní malby a rytiny, představující diluviální zvířenu a pocházející z mladší doby diluviální
- 45 Prométheus — v řeckém bájesloví titán, který za trest, že odcizil Diovi oheň a daroval její lidstvu, byl připoután ke skále, aby mu orel vyžíral játra stále dorůstající
- 50 hortikultura (z lat.) — zahradnictví
- 59 street-band (angl.) — pouliční kapela
- 59 bandžo — černošský hudební nástroj
- 62 Lžidimitrij — pod tímto názvem uvádí historie několik samozvanců, kteří se vydávali za záhadně zemřelého následníka moskevského trůnu Ivanoviče Dimitrije (1583-1591), nejmladšího syna Ivana IV. Hrozného
- 63 Korunní třída — nynější třída Wilhelma Piecka
- 64 golfky — sportovní kalhoty, zapínající se přezkami pod kolena
- 64 ulstr — plášť ze zvláštního druhu vlněné látky
- 64 tóga — dlouhý svrchní plášť starých Římanů
- 73 copyright (angl.) — označení vyhrazuující právo otisku
- 73 „Turbinu“ nebo „Antonína Vondrejce“ — romány K. M. Čapka-Choda
- 73 konciliantní — snášenlivý
- 76 officium (lat.) — služba, povinnost
- 76 šámes — v židov. slangu sluha v synagóze
- 80 dr. Bouček — Václav Bouček (1869-1940), pražský advokát, politik a publicista, zejména v oboru anglického a amerického práva
- 82 diákoniska — příslušnice laického sdružení, jehož členové se věnují lidumilné službě v nemocnicích, vězeních aj.
- 89 Voronov Sergej (naroz. 1866) — ruský lékař ve Francii a ředitel laboratoře pro experimentální chirurgii na College de France, proslul omlazovacími pokusy na základě transplantace pohlavních žláz opic na člověka
- 94 Ibsen Henrik Johan (1828-1906) — norský básník a dramatik, vyličující ve svých dílech konflikty jedince s duchovně cizorodým prostředím a obracející pozornost k závažným problémům soudobé společnosti
- 97 amfiktyonie (z řeč.) — spolek starověkých řeckých států kolem společné svatyně k udržování kultu nebo k případnému jejímu hájení i se zbraněmi
- 99 ab ovo nebo ab ovario (lat.) — slovní hříčka: od vejce (v přeneseném významu: od počátku) nebo od vaječníku
- 102 Ménin aeide, thea (řeč.) — Hněv opěvuj, bohyně. Úvodní slova k prvnímu zpěvu Homérovy Iliady, vyličující příběhy trojské války
- 113 Helena Blavatská (Jelena Petrovna Blavackaja, 1831-1891) — s Col. Olcottem spoluzakladatelka Theosofické společnosti, propagující nauky, v nichž se slučují indické mystické názory s okultismem
- 113 theosofie (z řeč.) — nauka o bezprostředním poznávání všeho božského jako věčného původce podstaty vesmíru a všeho dění

- 113 monism — učení, podle něhož mají všechny věci jedinou podstatu
113 sanskrt — literární jazyk staroindický, z něhož vychází studium
indoevropských jazyků